

Medierammer

*Avinors avgjørelse om nedleggelse av
Oslo kontrollsentral/ Røyken
– En rammeanalyse av syv avisers dekning av saken*

Bettina Kavli

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Sammendrag: Medierammer

*Avinors avgjørelse om nedleggelse av Oslo kontrollsentral/Røyken
- En rammeanalyse av syv avisers dekning av saken*

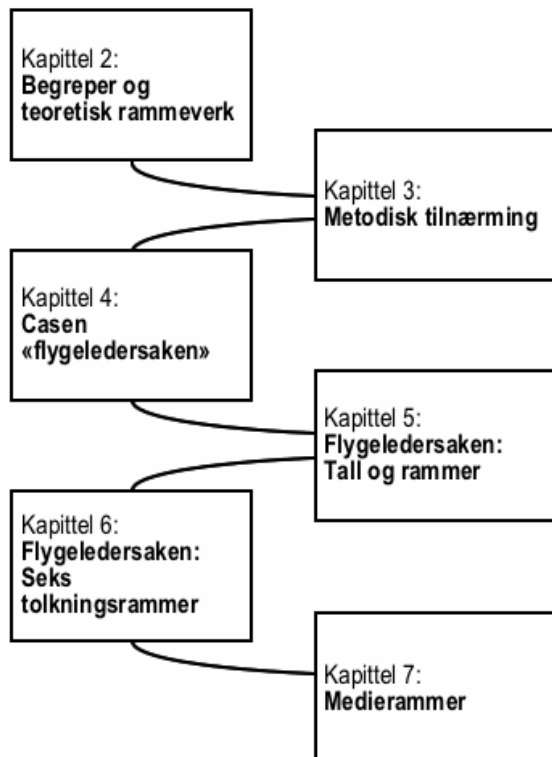
I denne studien har jeg ønsket å undersøke nyhetstekstene og på *hvordan* nyhetsfortellinger blir presentert, heller enn på *hva* som fortelles. Casen *flygeledersaken* virket i utgangspunktet som en oversiktlig og klassisk nyhetssak:

6. oktober 2004 ble det vedtatt at 62 arbeidsplasser skulle flyttes 470 kilometer, fra Oslo til Stavanger. Styret i Avinor AS sto bak avgjørelsen om at Stavanger Kontrollsentral/Sola skulle ha det overordnede ansvaret for all flytrafikk i Sør-Norge, fra og med første kvartal 2008. Dette resulterte i utbredte sykemeldinger blant flygeledere på Oslo kontrollsentral/Røyken, som igjen førte til at mange flyavganger ble innstilt og at saken fikk bred medieomtale.

Studien dreier seg om mediedekningen av denne saken, i syv norske aviser. Jeg stiller følgende overordnede forskningsspørsmål: *Hvilke forskjeller og likheter finnes i avisenes bruk av medierammer i dekningen av flygeledersaken høsten 2004?*

Under dette spørsmålet følger delspørsmålene:

Gir artiklene et tilspisset syn på utfordringene rundt omorganiseringen Take-Off-05 i Avinor?

Hvor langt går distriktsavisene i å lage lokale perspektiver på dekningen av flygeledersaken?

Finnes det kjønnsstereotyper i dekningen av flygeledersaken?

I andre kapittel blir sentrale begreper presentert og drøftet. Disse er først og fremst *nyhetsbegrepet*, *nyhetskriterier*, *nyhetssjanger*, men også *medievridning* og *mediedramaturgi* blir omtalt.

Deretter presenteres ulike aspekter rundt *medierammer*, her er sentrale bidragsyttere Robert Entman, Claus de Vreese og Mark Ørsten.

I tredje kapittel drøfter jeg aspekter rundt kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse, og kombinasjonen av disse. Jeg snakker om casestudiens fordeler og begrensninger og om rammeteori som grunnlag for et analytisk

verktøy. Her kommer jeg også inn på utfordringene i forhold til operasjonalisering av data. Jeg presenterer ulike problemer knyttet til det metodiske. I dette ligger særlig utfordringer knyttet til at rammene er analytiske, og ikke finnes i journalistens bevissthet.

Så i fjerde kapittelet handler det om casen. Jeg presenterer Avinor og flygeledersaken. Til slutt presenterer jeg 265 avisartikler som datamaterialet i studien.

Videre i femte kapittel bruker jeg tallmaterialet i flygeledersaken til å peke på en rekke tendenser. Jeg definerer seks analytiske tolkningsrammer inn i materialet; en *konfliktramme*, en *tredjepartsramme*, en *sikkerhetsramme*, en *kostnadsramme*, en *'lokale arbeidsplasser'-ramme* og en *'liv og lære'-ramme*. Jeg setter deretter hver artikkel inn i en kvantitativ tabell, etter hvilken ramme den passer inn under. Ut fra dette kommer jeg frem til at over halvparten av de artiklene som lar seg sette inn i en ramme, passer inn i en konfliktramme. I kapittel 6 presenterer jeg de seks tolkningsrammene mer grundig, og illustrerer dette med en analyse av rammer i datamaterialet.

Syvende kapittel er deretter viet en oppnøsting av de mest sentrale funnene i studien i forhold til mediedekningen av flygeledersaken. Til slutt legger jeg frem noen tanker om rammer som analytisk verktøy, og om medierammenes effekter på folks egne tolkningsrammer.

Forord

Masteroppgaven «Medierammer» er en sosiologisk vurdering av pressens innramminger av en nyhetssak. Intensjon har vært å vise *flygeledersaken* som et eksempel på hvordan en nyhet lanseres og følges opp i norsk presse. Samtidig er det en viktig erkjennelse at saken også dreier seg om noens opplevde fortelling. De menneskene dette gjelder har jeg ikke snakket med. Ei heller har jeg tatt stilling til hvorvidt jeg mener desentralisering er et godt politisk grep, eller hvor i Norge Kontrollsentral Sør burde ligge.

Som døråpner til mediesosiologien og rammeanalysen, og for konstruktiv rådgivning vil jeg takke veileder Sigurd Allern. Jeg vil også takke biveileder Anne Krogstad som kom inn mot slutten av skriveprosessen og hjalp meg å se hvor empirien ‘sprelte’. Mine to brødre fortjener begge en takk: Wilhelm for grundig lesning og ditto kritikk. Joachim Fr. for uunnværlig datahjelp og for å ha skaffet meg et lite tantebarn, Theoline, som jeg gleder meg til å bli kjent med. Ingvild og Marie har vist seg fra sine beste sider; ved å rykke ut på kort varsel for nødvendige trasketurer, i en ellers så endimensjonal innspurtsperiode. Til slutt vil jeg takke Martin for innspill og korrekturlesing, men også for tålmodighet, rene klær og peisvarme på kalde dager.

Innhold

1 PROSJEKTETS INNHOLD OG PROBLEMSTILLINGER.....	1
1.1 AVINOR I ENDRING.....	4
1.2 FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	5
1.3 FLYGELEDERSAKEN I MEDIA: SAMFUNNSMESSIG OG SOSIOLOGISK INTERESSANT?	6
1.4 GANGEN I OPPGAVEN	7
2 BEGREPER OG TEORETISK RAMMEVERK.....	9
2.1 MEDIETEORI.....	9
<i>Nyhetsbegrepet</i>	10
<i>Nyhetskriterier</i>	10
<i>Nyhetsjangere</i>	12
<i>Tabloid: sjanger og format</i>	14
<i>Fallende viktighet</i>	15
<i>Nyhet som fortelling</i>	16
<i>Medievridding</i>	19
2.2 RAMMETEORI.....	20
<i>Rammedefinisjoner</i>	21
<i>Todelt rammebegrep</i>	23
<i>Rammeverktøy</i>	25
<i>Flygeledersaken i ramme</i>	26
3 METODISK TILNÆRMING.....	29
3.1 KVALITATIV/KVANTITATIV METODE.....	29
<i>Vurdering av kvalitative studier</i>	30
<i>Flygeledersaken som kvantitativt materiale</i>	31
3.2 CASEMETODE OG FLYGELEDERSAKEN.....	31
<i>Casestudier: Metodikk og generaliserbarhet</i>	32
3.3 DATAMATERIALE	33
<i>Utvalget</i>	34
<i>Innsamling av data</i>	35
<i>Operasjonalisering av datamaterialet</i>	38
<i>Koding av datamaterialet</i>	40
3.4 MEDIERAMMER SOM METODE	41
<i>Identifikasjon av rammene</i>	42
<i>Metodiske problemer</i>	43
3.5 AVISENE.....	44
<i>Plassering i markedet</i>	45
4 CASEN «FLYGELEDERSAKEN»	47
4.1 AVINOR.....	47
<i>Avinors posisjon</i>	47
<i>Organisasjon og struktur</i>	48
<i>Omorganiseringen Take-Off-05</i>	50
<i>Underveistjenester</i>	52
<i>Kontrollsentral/kontrollstasjon</i>	52
<i>Flygelederutdannelsen</i>	53
<i>Flygeledere og fagforbund</i>	54
<i>Bestemmelser for sivil luftfart C 3-1</i>	55
4.2 FLYGELEDERE OG MEDIA	56
4.3 FLYGELEDERSAKEN I MEDIA HØSTEN 2004	57
<i>Aktører i mediedekningen</i>	58

5 FLYGELEDERSAKEN: TALL OG RAMMER	61
5.1 GJENNOMGANG AV AVISOMTALENE	61
5.2 ARTIKLER OG FORSIDEOPPSLAG	62
<i>Intensiteten i dekningen</i>	65
5.3 VURDERING AV TALLMATERIALET	67
5.4 AVISENES RAMMEVALG	69
<i>Rammer i flygeledersaken</i>	70
6 FLYGELEDERSAKEN: SEKS TOLKNINGSRAMMER	75
6.1 KONFLIKTSRAMME	75
« <i>Lederne: Å kalle en aksjon for en aksjon</i> »	76
« <i>Vignetten: Flyveleder-aksjonen</i> »	78
« <i>Kvinnelig sjef versus mannelig tillitsvalgt</i> »	78
6.2 TREDJEPARTSRAMME	84
« <i>–Hvem er sykest?</i> »	85
6.3 SIKKERHETSRAMME	87
« <i>Sola og atombomben</i> »	88
6.4 KOSTNADSRAMME	89
« <i>Hvem skal betale regningen?</i> »	89
6.5 LOKALE ARBEIDSPLASSESRAMME	90
« <i>Alternativet Værnes</i> »	91
« <i>Robuste rogalendinger</i> »	93
6.6 'LIV & LÆRE'-RAMME	94
« <i>– Men konsulenthjelp har de råd til</i> »	95
« <i>Dagbladet avdekker</i> »	95
7 MEDIERAMMER	97
7.1 RAMMEEFFEKTER	98
LITTERATURLISTE	101

1 Prosjektets innhold og problemstillinger

6. oktober 2004 ble det vedtatt at 62 arbeidsplasser¹ skulle flyttes 470 kilometer, fra Oslo til Stavanger. Styret i Avinor AS sto bak avgjørelsen om at Stavanger Kontrollsentral/ Sola skulle ha det overordnede ansvaret for all flytrafikk i Sør-Norge, fra og med første kvartal 2008. Dette skulle skje som et ledd i nedtrappingen fra fire til to flygeinformasjonsregioner i Norge. Målet var en kostnadsbesparelse for Avinor på 24 millioner i året.² Oslo Kontrollsentral/Røyken³ var med dette bestemt nedlagt i 2008, i det alle arbeidsplassene skulle flyttes til Rogaland. Før og etter at denne avgjørelsen ble endelig fattet i oktober 2004, måtte en rekke flyavganger innstilles fordi flygeledere på Røyken ikke følte seg mentalt skikket til å arbeide.

Oslo Kontrollsentral ligger i en fjellvegg på Røyken i Buskerud, og er en selvstendig enhet underlagt avdelingen for Lufttrafikktenester, under Flysikringsdivisjonen i Avinor. Oppgavene til Flysikringsdivisjonen dreier seg om ulike aspekter ved sikkerheten i luften. Divisjonen har ansvaret for virksomheten i kontrolltårnene og kontrollsentraler, flynavigasjon, radaranlegg og utstyr.⁴

Det 11.000 kvadratmeter store anlegget på Røyken sto ferdig 30. mars 1996, og bygging, utstyr og oppgradering kostet 550 millioner kroner.⁵ Oslo Kontrollsentral er Avinors største enhet, og de ansatte er fordelt på flygeledere, lufttrafikktenestefullmektiger, flygelederaspiranter og administrativt personell. Sentralen har per i dag ansvaret for å overvåke all flytrafikk i området mellom Dovre i nord, Hardangervidda i vest og grensene mot Danmark og Sverige i henholdsvis sør og øst. I Europa er det i dag 44 kontrollsentraler. Inntil nylig lå fire i Norge. Nå tre, mot fem i hele USA.⁶

1 55 flygeledere og syv assistenter er det Avinor selv oppgir i en pressemelding av URL:

<http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2141>. [Lesedato 9/3 2006]. Kommunikasjonsdirektør Ove Narvesen presiserer i Dagsavisen 7/10 2004 at: «← 55 flygeledere flytter fra Røyken til Sola. 35–36 tilhører innflygningskontrollen til Gardermoen, og vil flytte dit. Etter som flyttingen først skjer om fire år, tilsier alderssammensetningen på flygelederne at vi får en del naturlig avgang».

2 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2141>. [Lesedato 9/3 2006.]

3 Avinor sier 'Oslo kontrollsentral' eller 'Oslo ATCC' om kontrollsentralen. I mediene blir disse vel så ofte omtalt som f.eks. 'kontrollstasjonen i Røyken' (eksempelvis i Dagsavisen 9/10 2004). Her er det viktig å være klar over forskjellen på 'kontrollsentral' og 'kontrollstasjon', som jeg vil komme tilbake til i kapittel 3. Per i dag er det tre kontrollsentraler i Norge, som sammen er ansvarlig for all sivil luftfart. Kontrollstasjonene derimot, er kontrolltårn som befinner seg på de enkelte flyplassene og har ansvaret for inn og utflygninger. Disse er det til sammen 20 av i Norge.

4 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/. [Lesedato 27/3 2006.]

5 Flere aviser har skrevet at kostnadene kom på 650 millioner kroner (blant annet nevnes dette tallet i Aftenpostens leder 29/9 2004). I følge tall som Randi Flesland oppgir i en kommentar i Aftenposten 2/10 2004, er den korrekte summen 550 millioner kroner; fordelt på radar, data- og kommunikasjonsutstyr for 285 millioner og byggeteknisk anlegg for 265 millioner.

6 Luftfartstilsynets nettsider, URL: <http://www.luftfartstilsynet.no/presse/pressemeldinger/article828.ece>. [Lesedato 3/4 2006.]

Nyheten om at Oslo Kontrollsentral skulle legges ned er ingen bagatell for dem som på ulike vis blir rammet av den: flygeledere, deres familier, og samtidig – tredjeparten – de reisende som i flere runder har blitt forhindret fra å reise da flyene ikke har lettet. For de fleste nordmenn har saken i det lange løp likevel ikke fått andre konsekvenser enn en irritasjon og skepsis til Avinor, flygeledere og norsk luftfart. Episoden har blitt et kapittel i de siste årenes turbulens i luftfarten.

Fokuset for dette prosjektet er rettet mot en politisk avgjørelse som fører til samfunnsmessige konsekvenser og reaksjoner, og derfor blir en stor nyhetssak.⁷ I det som følger vil jeg ikke analysere denne saken som en interessekonflikt, men jeg vil se på mediernes fremstilling av denne interessekonflikten. Valget av case falt på saken jeg vil omtale som *flygeledersaken*. Jeg ønsket å ta i bruk en nasjonal nyhetscase som var enkel å avgrense i tid, og som fortsatt var aktuell i tidsrommet jeg skulle jobbe med oppgaven. Valget kunne derfor like gjerne ha falt på en annen sak.

Episoden som jeg har avgrenset som flygeledersaken er et utsnitt av medieomtalen av Avinor, og fant altså sted høsten 2004. Omstruktureringen i Avinor som utløste sykemeldinger blant flygeledere pågår stadig [per november 2006]. Flygeledersaken er en nyhetssak som bygger på en politisk avgjørelse, samtidig som den fikk konsekvenser for ‘folk flest’. Jeg ser flygeledersaken som et velegnet objekt for en rammeanalyse på mediefeltet, med det formål å peke på karakteristiske prinsipper i norsk nyhetsjournalistikk, fra et mediesosiologisk ståsted. Jeg tenker å belyse hvordan informasjonen som har blitt tolket og bearbeidet av journalister fremstår som tekst.

Datamaterialet i oppgaven vil ligge i syv avisers omtale av den aktuelle casen. Avisene er Adresseavisen, Aftenposten,⁸ Bergens Tidende (BT), Dagbladet, Dagsavisen, Stavanger Aftenblad og VG (Verdens Gang). Med andre ord tre veletablerte distriktsaviser,⁹ to riksaviser i løssalg med hovedsete i Oslo, samt hovedstadsavisen Dagsavisen og Aftenposten, som også har hovedsete i Oslo. Alle avisene har fulgt saken med egenproduserte nyhetsartikler. Tidsrommet for det jeg har definert som casen, går fra medio september til medio desember 2004. Til sammen

7 «News is what is publicly notable (within a framework of shared understanding that judges it to be both public and notable.) It is also a machinery of notation» (Schudson 2004:6).

8 ‘Aftenposten’ dreier seg i denne studien kun om avisens morgnummer.

9 Jeg begrunner begrepsbruken i følgende, på grunnlag av SSB: «Distriktsavis omfatter aviser som kommer ut utenfor Oslo, med mer enn fire utgaver per uke. Lokalavis omfatter aviser med fire eller færre utgaver per uke. Oslo-aviser er aviser som kommer ut i Oslo med mer enn fire utgaver per uke.» Fra ‘Norsk mediebarometer 2004’, URL: <http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa68/avis.pdf>. [Lesedato 17/1 2005.]

har jeg gjort en systematisk kartlegging av 265 små og store artikler. Alle artikler som angår saken, og som er trykket i de syv avisene er regnet som datamateriale. Dette omfatter nyhetsartikler og notiser, ledere og annet kommentarstoff, portrettintervjuer og forbrukersaker.

Rammeanalyse har i senere tid blitt et sentralt metodisk grep innen internasjonal medieforskning. Med et teoretisk utgangspunkt i at medienes bruk av rammer påvirker hvordan vi fortolker virkeligheten, er rammeanalyse velegnet til å avdekke og analysere tendenser innenfor journalistikken. Teorien har opphav i perspektivene Erving Goffman presenterer i boken *Frame Analysis* fra 1974.¹⁰ Goffman bruker teorien til å forklare hvordan individer skaper mening gjennom å sette opplevelser og begivenheter inn i rammer. Bakgrunnen for fortolkning er med andre ord de referanserammene vi allerede besitter. Goffman trekker frem organiseringen av erfaringer som det sentrale i sin teori. Goffmans rammebegrep virker på individnivå, hele tiden løsrevet fra det strukturelle og selv har han aldri brukt rammeanalyse på medier.

Claes H. de Vreeses phd-prosjekt *Framing Europe* (2003) har som intensjon å kartlegge tv-nyhetenes innramming av migrasjon i Europa. Han ser først på hvordan innrammingen foregår i nyhetsproduksjonen, så på rammene i nyheten og deretter på nyhetsrammenes effekter på publikum. Vreeses prosjekt er på denne måten en studie av nyhetsrammer som en prosess:

Figur 1.0.1 Nyhetsrammer som prosess i tre ledd

I min studie er det kun leddet som tilsvarende den andre delen av Vreeses studie som er objektet, nemlig *selve nyhetstekstene* og analysen av innholdet i disse. I en slik avgrensning ligger det at det for eksempel ikke er rom for å skissere maktforhold i nyhetsproduksjonen, eller å avdekke maktstrukturer i nyhetens møte med publikum. Selv om dette er sentrale sosiologiske temaer, vil de likevel vil falle utenfor studien.

¹⁰ Boken *Frame Analysis* ble opprinnelig utgitt i 1974. Boken kom i ny norsk utgave i 1986.

Dette fordi jeg har klare begrensninger i studien i forhold til omfang og kapasitet, og derfor bare vil konsentrere meg om selve nyhetstekstene.

1.1 Avinor i endring

De siste års mediedekning av Avinor har vært et spennende bekjentskap. Tidligere sjef i Avinor, Randi Flesland, har i ettertid sagt at hun sitter igjen med følgende lærdom; «når det stormer, må konflikter løses internt og ikke i media».¹¹ I tiden jeg har jobbet med oppgaven, har det vært mange episoder i forbindelse med omstillingsprosessen i Avinor som har fått konsekvenser for selskapet. Disse hendelsene har gjort at flygeledersaken i dag en ganske annen enn da jeg først fattet interesse for den.¹²

I desember 2005 fratrådte Flysikringsdirektør Anne Grette sin stilling, med bakgrunn i Samferdselsdepartementets beslutning om å evaluere Avinors organisasjonsform.¹³ Senere samme måned fratrådte nyansatte sjef for Oslo Kontrollsentral, Per Christian Haraldsen, sin stilling grunnet det han opplevde som manglende aksept fra de ansatte på kontrollsentralen.¹⁴ Senere i måneden ble så administrerende direktør i Avinor, Randi Fleslands avgang annonsert: «Styret og administrerende direktør Randi Flesland har i fellesskap, på bakgrunn av den mediafokuserende interessekonflikten i selskapet, funnet det nødvendig med et skifte av toppleder»,¹⁵ het det i en pressemelding fra Avinor. Bak avgjørelsen lå presset fra statsråd Liv Signe Navarsete om å få orden på flytrafikken før jul.¹⁶

I mars 2006 besluttet styret at Sverre Quale skulle tilsettes som ny administrerende direktør fra 18. april.¹⁷ En måned senere uttalte Quale og flysikringsdirektør Knut Skaar at Avinor mangler 70–90 flygeledere,¹⁸ stikk i strid med den tidligere Avinor-ledelsens synspunkt, ved Randi Flesland, som hadde planlagt å leie ut et overskudd av flygeledere til Canada. I mai samme år ble også

11 Dagbladet 16/1 2006: «Sparkepiken». URL: <http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/01/16/454933.html>. [Lesedato 26/5 2006.]

12 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Arkiv/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2544>. [Lesedato 9/3 2006.]

13 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2544>. [Lesedato 27/4 2006.]

14 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2562>. [Lesedato 10/3 2005.]

15 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2567>. [Lesedato 9/3 2006.]

16 Dagsavisen 15/12 2005: «Navarsete krevde Fleslands avgang».

17 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2728>. [Lesedato 27/4 2006.]

18 Atekst, URL: <https://www.retriever-info.com/services/archive.html>. NTBtekst 21/4 2006: «Avinor mangler 70 til 90 flygeledere». [Lesedato 24/4 2006.]

styreleder i Avinor, Anders Talleraas avsatt av statsråden, grunnet manglende kontroll over selskapet.¹⁹ Flere andre styremedlemmer ble samtidig skiftet ut. Inge K. Hansen overtok rollen som styreleder, og den nye ledelsen fikk de brutte lønnsforhandlingene i havn.²⁰ I september 2006 kom det deretter frem i media at Avinor har bestemt seg for å etablere en ny innflygingskontroll på Gardermoen, og dermed ser for seg å få bruk for majoriteten av flygelederne som i dag jobber på Oslo Kontrollsentral.²¹ Samtidig meldte VG (med NTB som kilde) og Dagbladet at flyttingen av Oslo Kontrollsentrals funksjoner til Sola vil bli utsatt til 2012.

Særlig har det faktum at driften av Oslo Kontrollsentral likevel blir opprettholdt gjort at casen til en viss grad har fått status som en ikke-sak. Samtidig har det vært avgjørende å se at oppgavens fokus ligger i vurderinger av avisartiklene som datamateriale, og der er ingenting forandret.

1.2 Forskningsspørsmål

Datamaterialet i denne studien består av nyhetstekster, i det de trykte artiklene har forlatt redaksjonene og begynt å leve sine egne liv som fortellinger eller historier i samfunnet.²²

Hovedspørsmål i denne studien er: *Hvordan ble flygeledersaken rammet inn i norske avisers dekning høsten 2004?* Eller nærmere bestemt: *Hvilke forskjeller og likheter finnes i avisenes bruk av medierammer i dekningen av flygeledersaken høsten 2004?*²³

Jeg lurar altså på hva som skiller de forskjellige avisenes rammebruk og på hvilken måte rammer går igjen. Jeg vil bruke et teoretisk analyseverktøy – som jeg vil presentere i neste kapittel – til å finne trekk som identifiserer disse rammene.

Under hovedspørsmålet følger delspørsmålene:

Gir artiklene et tilspisset syn på utfordringene rundt omorganiseringen Take-Off-05 i Avinor? Hvor langt går distriktsavisene i å lage lokale perspektiver på dekningen av flygeledersaken? Finnes det kjønnsstereotyper i dekningen av flygeledersaken?

19 Samferdselsdepartementets nettsider, URL: <http://odin.dep.no/sd/norsk/aktuelt/pressem/028021-070147/dok-bn.html> [Lesedato 27/5 2006.]

20 Samferdselsdepartementets nettsider, URL: <http://odin.dep.no/sd/norsk/aktuelt/pressem/028021-070147/dok-bn.html> [Lesedato 26/8 2006.]

21 VG nett, URL: <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=128549>; Dagbladet nett, URL: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/09/02/475614.html> [Lesedato 2/9 2006.]

22 En historie kan «defineres som en fortelling som formidler et poeng med et moralsk tilsnitt» (Coffey og Atkinson 1996, i Thagaard 2003:123).

23 Her vil et interessant aspekt selvsagt også være hvordan rammene kan forklares, men dette vil jeg i liten grad kunne si noe om ved å analysere journalistiske tekster, heller enn å intervju forfatterne av dem.

Ved hjelp av dette settet av forskningsspørsmål vil jeg søke å komme nærmere rammene i de trykte mediene, og se hvordan de ulike avisene produserer tolkninger i sine presentasjoner av nyheter.

1.3 Flygeledersaken i media: samfunnsmessig og sosiologisk interessant?

Daglig leser tre av fire nordmenn aviser.²⁴ I et demokratisk samfunn er medienes språk direkte og indirekte næring for individers refleksjoner og meningsdannelser. Samtidig er mediene en 'fjerde statsmakt' i det de avdekker og kommenterer maktstrukturer og skjulte motiver i samtiden. Etiske overtramp i journalistikken kan reguleres av norsk lov og av selvjustisen i bransjen. Men hva med 'vanlige' nyhetstekster som ikke kan kritiseres for etiske overtramp? Hva kan man finne ved å analysere disse typiske nyhetstekstene? Dette har vært kjernen i min nysgjerrighet rundt mediefeltet.

Mediene hjelper oss å fordøye virkeligheten, i det de siler og organiserer det som skjer rundt oss. Samtidig er en nyhet en fortelling som kan skrives på en rekke ulike måter (Eide og Hernes 1987). Teksten er satt preg på av en journalist som opererer etter sitt mediums føringer og konvensjoner, og samtidig har journalisten en egen oppfatning av hva som bør fremheves som *vesentlig*. Det som presenteres som en nyhet er dessuten et resultat av en redaksjonell vurdering. Det paradoksale blir da at det finnes få andre arenaer for debatt om medievinling i det offentlige rom, enn det rommet som mediene selv disponerer.

Konsekvensene av innramming vil ikke bli drøftet i denne studien. Likevel vil det for å se verdien av å forske på medierammer, være nyttig å ha en viss forståelse av hvilken type forestillinger ulike innramminger kan gi opinionen. Schudson (2003) skriver om nyheter at «None of this [public notable news] would be of great interest if the news did not build a world that people took seriously or if the news did not affect how people act» (Schudson 2003:6). Kahneman og Tversky's effekt er oppkalt etter forskerne Daniel Kahneman og Amos Tversky, og viser at endringer i enkle formuleringer kan endre menneskers valg og deres måter å trekke slutninger på. En

24 Statistisk sentralbyrå: «Norsk mediebarometer 2005», URL: <http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa78/avis.pdf> [Lesedato 1/9 2006.]

gruppe ble stilt over for følgende tankeeksperiment (i Iyengar 1991; Cappella & Jamieson 1997):

Imagine that the United States is preparing for the outbreak of an unusual Asian disease, which is expected to kill 600 people. Two alternative programs to combat the disease have been proposed. Assume that the exact scientific estimates of the consequences of the program are as follows:

If program A is adopted, 200 people will be saved.
(Chosen by 72 percent)

If program B is adopted, there is a one-third probability that 600 people will be saved, and a two-third probability that no people will be saved.
(Chosen by 28 percent)

A second group received the same instructions with two options that had slightly different wordings.

If program A is adopted, 400 people will die.
(Chosen by 22 percent)

If program B is adopted, there is a one-third probability that nobody will die and a two-thirds probability that 600 people will die.
(Chosen by 78 percent)

Til tross for at tallene som presenteres for de to gruppene tilsvarer hverandre, gir de likevel forskjellige utslag blant de to testgruppene når de skal gjøre et handlingsvalg. Dette kan forklares ved at de to settene av formuleringer leder i ulike retninger, og dette er essensen i Kahneman og Tversky's effekt. En slik effekt kan sies å være effekten av medierammer. Det å identifisere disse retoriske og stilistiske tendensene som nyhetsrammer er, vil befinne seg i sentrum av denne studien av medierammer.

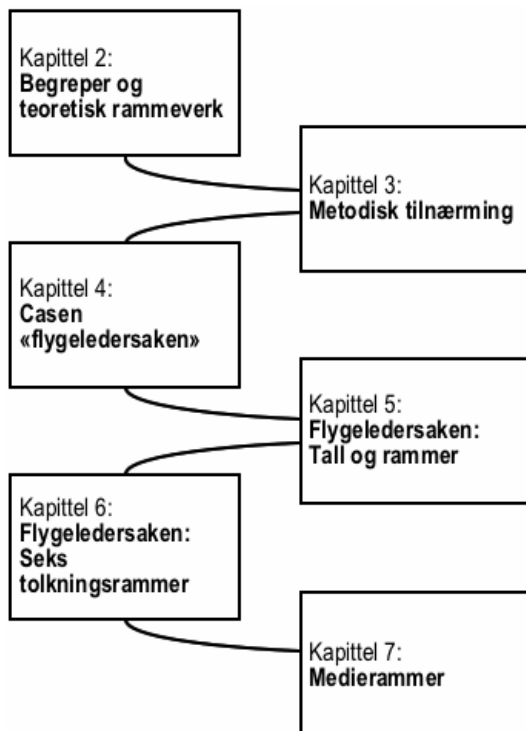
Som samfunnsviter ser jeg nyhetstekstene i denne studien først og fremst som 'tekst i kontekst'. Samtidig er tekstene narrative resultater av fortellertekniske grep. Jeg håper at det jeg kommer frem til ikke bare vil kunne si noe om studiens case, men at jeg også vil kunne skissere tendenser innen norsk presse og nyhetsjournalistikk. Spørsmålene her er mange, og dette bidraget er ment som et forsøk på å besvare noen av dem.

1.4 Gangen i oppgaven

I andre kapittel vil jeg ta for meg begreper og teoretisk rammeverk. Her vil det først være nødvendig å redegjøre kort for nyhetsbegrepet. Jeg vil presentere ulike nyhetskriterier og nyhetssjangere. Så vil jeg redegjøre for rammebegrepet og hva medierammer er. Jeg vil også kort presentere begreper knyttet til medievridding, mediedramaturgi og nyhet som fortelling. Deretter vil gå inn på rammeperspektivet og hvordan jeg ser for meg at flygeledersaken kan settes inn i et slikt perspektiv.

I metodekapittelet vil jeg først presentere kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse og et mulig samspill mellom disse. Det neste jeg vil gjøre er å gjennomgå metodene jeg har brukt for innsamling av data. Så vil jeg presentere rammemetode som den sentrale metoden for denne studien. Deretter vil jeg redegjøre for bruk av casemetode, og si noe om på hvilke måter flygeledersaken er egnet som casestudie. Til slutt vil jeg gå inn på hvordan tallmaterialet vil kunne brukes som et ledd i innholdsanalysen. Avslutningsvis vil jeg kort presentere de ulike avisene.

Fjerde kapittel er viet en presentasjon av casen flygeledersaken. Her vil jeg

gjøre en grundigere presentasjon av selskapet Avinor og flygeledersaken. Deretter vil jeg sammenføre disse komponentene i det jeg kort går gjennom frem medieomtalen av flygeledersaken. I femte kapittel vil jeg legge frem tallmaterialet som et bakteppe for videre analyse. Jeg vil presentere tabeller som gir oversikt over nyhetsdekningen i forhold til antall artikler i de ulike avisene og hvilke journalistiske sjangere som er brukt. Til sist vil jeg her definere seks medierammer som jeg har identifisert ut fra datamaterialet om flygeledersaken.

I sjette kapittel vil jeg gå nærmere inn på hver enkelt ramme. Her svarer jeg på oppgavens delspørsmål, ved å finne til de ulike kontekstene artikkel eksempeler viser at saken er satt inn. Jeg vil se på hvilken ramme omorganiseringen Take-Off-05 settes inn i, hvordan rammene skiller distriktsaviser og riksaviser og hvorvidt stereotyper gjenskapes gjennom dekningen av flygeledersaken.

I syvende kapittel vil jeg så samle trådene og legge frem noen tanker om feltet og om effekter av medierammer.

2 Begreper og teoretisk rammeverk

Analyse av medierammer kan leses som en prosess som begynner med nyhetsproduksjonen i redaksjonene, før teksten foreligger som ferdig produsert, og deretter møter et publikum. Ved hjelp av teorier som her vil presenteres vil jeg først og fremst forklare hvordan medierammer kan defineres. Denne studien handler verken om etableringen av medierammer eller om effekten av rammene. I kapittelet som følger vil jeg presentere de teoretiske perspektivene som ligger til grunn for denne studien av medierammer. Utgangspunkt er forskningsspørsmålet som jeg har lagt til grunn for studien: *Hvilke forskjeller og likheter finnes i avisenes bruk av medierammer i deknningen av flygeledersaken høsten 2004?* Tekstanalytiske begreper, er nødvendig både for å kunne skille fra hverandre de ulike delene i teksten, og for å kunne beskrive tekstens formelle og innholdsmessige oppbygning (Hillesund 1994).

På 90-tallet kom gjennombruddet for medierammer som redskap i medievitenskaplige studier. Dette var særlig inspirert av Gaye Tuchman (1978) *Making News* og Todd Gitlin (1980) *The Whole World is Watching*. Jeg finner det naturlig å presentere en rekke medievitenskaplige begreper, for deretter å bevege fokuset mot medierammene. Det vil være nyttig å legge frem et bredt begrepsapparat i det landskapet avisartikler befinner seg: Først vil jeg kort drøfte begrepene *nyhet*, *nyhetsskriterier*, *nyhetssjangere* samt hva som ligger i *tabloidbegrepet*, og deretter kort om *nyhet som fortelling* og *medievridding*. Sentrum for studien er de faktiske medierammene som preger de trykte nyhetsmediene. Dermed vil hovedvekten i dette kapittelet ligge på ulike definisjoner av begrepet *medierammer*, og verktøy til å identifisere rammene. Jeg vil vurdere flygeledersaken som en rammefortelling, se nyhetsartikler som narrative tekster og redegjøre for hvordan jeg kan identifisere et dramaturgisk mønster i en rammefortelling.

2.1 Mediateori

Tuchman (1980:1) omtaler nyheter som et vindu mot verden: Ens egen plassering i forhold til vinduet er avgjørende for hva man ser. Fra et perspektiv kan noe virke stort og betydelig, som knapt nok er synlig fra en annen kant. Det er opp til hver enkelt nyhetsredaksjon å fylle hendelser med mening. Nyheter er dermed ikke nødvendigvis det som skjer, men like mye det som blir vurdert som en journalistisk begivenhet, fortolket og rapportert som en journalistisk begivenhet (Allern 2001a:48).

Nyhetsbegrepet

Michael Schudson, har fokus på journalisters rolle i presentasjonen av nyheten. «News (...), like bread and sausage, is something people make», skriver Schudson (2004:4). I følge ham skal nyhetsfortellingen ikke bare være innbydende, men også tilby en kommentar om det offentlige liv (Schudson 2004:179) Herbert Gans (1980) ser kildene og hvordan disse fremstår som avgjørende for hvordan en nyhet blir seende ut. Han mener at nyhetstekster er summen av informasjonen som kildene avgir, tilpasset for publikum av journalistene (Gans 1980:81).

Schudson påpeker at objektivitet er og alltid har vært et ideal for journalister. Han siterer New York Times-journalist Sydney Gruson som sier at «Pure objectivity might not exist, but you have to strive for it anyway» (Schudson 1978:161). Dette er muligens et synspunkt som mange av dagens journalister fremdeles ville stille seg bak. Blant journalister er det vanlig å snakke om å ‘vinkle’ saker (Hillesund 1994). I dette ligger utgangspunktet for det man som mediesosiolog kan kalle *innramming*. Det dreier seg om å legge vekt på bestemte sider i fremstillingen av en sak, på bekostning av andre sider (Hillesund 1994:14).

Nyhetskriterier

Sigurd Allern (2001a) påpeker at mens den ‘klassiske’ nyheten handler om en dramatisk og uventet hendelse, er det meste av nyhetsstoffet planlagt og organisert (2001a:53). En nyhet er dermed det som først defineres som en nyhet, for så å formes som en nyhet gjennom en lanseringsprosess. I følge Allern er det journalistens fortolkning som gjør hendelser og saksforhold til nyheter, mens nyhetsbegivenheter dreier seg om alle forhold som nyhetsmediene trekker frem i sin omtale (Allern 2001a:52–53).

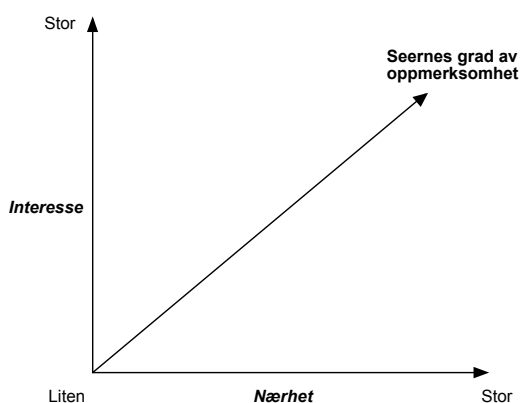
Det som kan hende er det tydeligste kjennetegnet for en nyhetstekst er knapphet. Mye skal formidles på svært begrenset spalteplass. Dermed vil det være viktig for redaksjonen å fokusere på bare det som ønskes formidlet, og utelate alt annet. Bak de fleste potensielle nyhetssaker finnes det faktiske elementer som kan kryssjekkes og verifiseres, men også relative verdiutsagn: *Hva er det da som skiller subjektive tolkninger fra sanne fakta i nyhetstekster?* Å avgjøre hva som er vesentlig er nødvendig vurderinger som journalistene hele tiden gjør og må gjøre. Allern (2001b) påpeker at det i journalistiske lærebøker er vanlig å presentere følgende nyhetskriterier:

Vesentlighet (hvor relevant og viktig er saken for leseren?), *identifikasjon* (geografisk eller kulturell nærhet), *sensasjon* (hvor overraskende er saken?), *aktualitet* (nærhet i tid), samt *konflikt* (er det uenighet og strid?). Og ikke minst, hvor *kjent* eller *mektig* er landet, institusjonen eller personen nyheten gjelder? (Allern 2001b:55)

Ut i fra kriterier som vesentlighet, sensasjon, aktualitet og konflikt har flygeledersaken blitt vurdert som en nyhet av alle redaksjonene viss tekster er objekt for denne studien. Institusjonen Avinor har dessuten blitt vurdert som nyhetsmaterie ut fra sin betydning for norsk luftfart. Dette er premisser som ligger til grunn for mitt valg av flygeledersaken som case. Samtidig er det klart at redaksjonene har vurdert ulikt i hvilken grad dette er en viktig sak. Dette er noe jeg vil komme tilbake til i femte kapittel.

I boken *TV-journalistikk* (2004) peker Olav Njaastad på et eneste kriterium for det som kan kalles en nyhet, nemlig *nærhet*. Nærhet som mål for nyhetsverdi har tradisjoner innen medievitenskapen, og Njaastad lister opp fem kategorier av nærhet. Nærhet i *tid*, *konsekvenser*, *geografi*, *kultur* og nærhet i *følelser/emosjoner*: «Folks fornemmelse av nærhet inngir en følelse av at noe er vesentlig, og mobiliserer dermed interessen for en nyhetssak» (Njaastad 2004:39). Slik som Njaastad viser i sin graf (Njaastad 2004:42):

Figur 2.1.1 Stigende grad av nærhet til seeren gir stigende grad av interesse for stoffet

Grafen viser at seernes interesse øker når nærheten til stoffet øker. Ut fra dette vil man kunne si noe om hvordan avislesere møter nyheter, og indirekte om hvilke forutsetninger avisredaksjoner har i sine tilpasninger til leserne.²⁵

²⁵ I følge Schudson (2003) kan man si at «in many contexts both print and television journalists understand their jobs and understand news in very much the same terms» (Schudson 2003:7).

Som jeg har vært inne på bruker Terje Hillesund (1994) 'vinkling' som en indikator for hvor vekten legges i medienes fremstillingen av en sak. Dette begrepet har han hentet fra journalistene selv, og deres praksis. Det journalistiske idealet er at saken skal belyses på en god og poengtert måte som fenger leserne (Hillesund 1994:14).

Nyhetssjangere

Helge Østbye og Ture Schwebs (1999) definerer en sjanger som en tekst som bygger på et sett med regler for hvordan en tekst skal være. Disse sjangerkonvensjonene bygger igjen på 'formelle og kontekstfrie kriterium'. Sjangeren er valgt av tekstens forfatter, men vil i følge Østbye og Schwebs måles av mottaker opp mot 'språklig-stilistiske konvensjoner' (1999:172–173).

En avis inneholder tekster av ulike journalistiske sjangere: nyheter, reportasjer, kommentarer, kronikker, lederartikler, petiter, annonser og featureartikler. Likevel er det som oftest lett å definere hvilken journalistisk sjanger en avisartikkel har. Hillesund (1994) påpeker at dette gjerne er både fordi de ulike typene av artikler har faste plasser i avisens mal, og fordi de ulike sjangerne visuelt blir presentert ulikt (Hillesund 1994:53). Allerede i overskriftens visuelle utforming ligger det signaler om hva slags tekst man har med å gjøre. Andre indikasjoner får man gjennom innholdet og stilen i den verbalspråklige teksten (Hillesund 1994:53).

I studiet av flygeledersaken vil aktuelle kategorier av tekster være 'nyhetsartikler og nyhetsnotiser', 'ledere og redaksjonelle kommentarer', 'ekstern debatt/leserbrev' samt kategorien 'øvrig'. Siste kategori omfatter i dette tilfellet portrettintervjuer, nyhetsintervjuer og forbrukersaker. De fire kategoriene som ikke nødvendigvis omfatter rendyrkede journalistiske sjangere, men som sammen utgjør mediedekningen av flygeledersaken.

Nyhetsjournalistikk er en sjanger som kan deles i tre; *nyhetsmeldingen*, *nyhetsreportasjen* og *den aktuelle bakgrunnsartikkelen* (Allern 2001a:101). En nyhetsmelding kan være et nyhetsreferat, nyhetsintervju eller en nyhetsnotis. Notisen er en kort nyhetstekst som ikke er høyt prioritert stoff for avisen, og samtidig ofte er byråproduserte. Dette kan være fordi notisstoffet faller utenfor avisens fokus, eller når avisen mangler tid eller andre ressurser for å skrive ut saken selv. I en nyhetsreportasje refererer eller rapporterer journalisten fra et bestemt sted eller et

miljø, mens bakgrunnsartikkelen er en tekst som utdyper en sentral nyhetssak (Allern 2001a:101).

Kommentaren har essayet som historisk grunnform (Allern 2001a:102). En kommentar representerer forfatterens verdistandpunkt. En leder er en kommentar som normalt ikke er signert, og dermed kan antas å representere avisens verdistandpunkt. Det som her kategoriseres som 'ekstern debatt eller leserbrev' er andre underkategorier av kommentarsjangeren. Det handler om formelle aktører eller private personer som fremmer sine synspunkter. Her regnes det gjerne som god skikk at innleggene skal være signerte.

«Featurejournalistikk er et samlebegrep for journalistiske tekster som ofte er mer personlige, reportasjepreget og persontegnende enn nyhetsjournalistikken» (Allern 2001a:102). Portrettintervjuet er visuelt og sanslig i den verbalspråklige teksten. Innenfor rammene i denne sjangeren ønsker journalisten gjerne å vise ukjente og mer private sider av intervjupersonen. Dette gjøres ofte ved å snakke om personlige temaer og ved å skildre personen og situasjonen på en særlig deskriptiv måte. Jeg vil betegne nyhetsintervjuet som en mer nøktern hybrid mellom portrettintervjuet og nyhetssjangeren. Begge disse formene er brukt i deknningen av flygeledersaken.

Forbrukersaker eller nyttenyheter er en annen hybrid, som fokuserer på forbrukerens rettigheter og muligheter. Denne sjangeren er kjent for å være lettvin, men: «Særlig den politiske delen av nyttejournalistikken kan være en viktig og god måte å formidle hvilke konsekvenser politiske vedtak kan få for hver enkelt. På denne måten er dette journalistikk som kan være med på å styrke demokratiet» (Kavli 2006:114).

Foruten ulike sjangere innenfor malen for hver enkelt avis, vil det også være sjangforskjeller mellom de ulike avisene. I de utvalgte avisene i denne undersøkelsen kan man dele mellom riksaviser og omnibusaviser/regionssaviser. Omnibusaviser eller regionsaviser er her aviser som kommer ut utenfor Oslo, med mer enn fire utgaver per uke. Lokalavis omfatter aviser med fire eller færre utgaver per uke, og disse er ikke representert i denne undersøkelsen. Oslo-aviser er aviser som kommer ut i Oslo med mer enn fire utgaver per uke. Dagbladet/VG vil i det som følger bli skilt ut spesielt. *Omnibusavisen*, er store region- og lokalaviser «for alle». Disse opererer på et geografisk og sosialt sammensatt marked og forener elementer fra flere avistyper, men redigeringen er preget av ønsket om å fange inn mange lesere og støte få.

Profilen er både seriøs og folkelig. (Allern 2001a:28) Det mest markante skillet går likevel mellom *tabloide* og *ikke-tabloide* aviser. Hillesund skriver om taloidestetikken at språket skal være enkelt og at den røper journalistens egne vurderinger.

«Kvalifiserende adjektiv og adverb, samt følelsesladde substantiv (krig, kaos, katastrofe) er typisk for ordvalget innen tabloidestetikken. Likeledes unngår man vanskelige faguttrykk og fremmedord» (Hillesund 1996:63). Hillesund skriver videre at det er typisk at personer er i fokus for en tabloidestetisk tekst. Bortsett fra dette er sjangeren åpen for tekst innenfor en bred spennvidde, enten den er «argumenterende, resonnerende, beskrivende, fortellende, dramatisk, saklig eller ironisk» (Hillesund 1996:63).

Tabloid: sjanger og format

Som jeg vil komme tilbake til i kapittel 3 er enkelte aviser å regne som tabloidaviser etter begrepets historiske betydning. I denne sammenheng er det en særskilt estetikk og journalistisk fremstillingsform som definerer noen aviser som tabloider (Hillesund 2002). Dette dreier seg om løssalgaviser som selger på forsideoppslag og ‘stoppeffekt’ (Kavli 2006). I den norske avisfloraen er det først og fremst VG og Dagbladet som faller inn i denne kategorien. På samme tid er disse to tabloidene i kvalitet vesensmessig forskjellige fra tabloidaviser i blant annet Tyskland og Storbritannia (Kavli 2006). For eksempel er VG avisen som flest ganger har mottatt bransjeprisen SKUP for beste gravejournalistikk i perioden siden prisen begynte å deles ut i 1991.²⁶

Samtidig som begrepet ‘tabloid’ karakteriserer en bestemt journalistikk er det uavhengig av sjanger også betegnelsen på et avisformat, som kontrast til den doble størrelsen ‘fullformat’. Tabloidformatet har den fordelen at den blant annet er hendig å ha med seg på offentlig transport. Sideredigeringen i tabloidformataviser gjør gjerne at artiklene er kortere og innholdsmessig strammere enn i fullformataviser. Dette er et argument for at formatet er mer velegnet i det postmoderne samfunn og en mulig forklaring på at stadig flere norske aviser legger om til tabloidformat. Tabloidformatet påvirker dermed redigeringen av avissidene på den måten at det ikke er fysisk plass til like mange artikler (om et eller flere emner) på samme side. Dette er noe som særlig

²⁶ SKUPS nettsider, URL: <http://www.skup.no/SKUP-prisen>. SKUP står for Stiftelsen for en kritisk og undersøkende presse. [Lesedato 5/11 2006.]

vil være verdt å være klar over i forbindelse med det kvantitative materialet i denne studien og noe jeg vil komme tilbake til i kapittel 5.

I norsk målestokk er 'tabloid' ikke lenger ensbetydende med en bestemt type journalistikk, men sier heller noe om størrelsen på avisen. Et skille i det nye avislandskapet bør heller for enkelthets skyld tegnes mellom *abonnementsaviser* og *løssalgsaviser*. Mens løssalgsavisene er avhengig av at avisens forsideoppslag fenger tilstrekkelig for at folk hver dag fristes til å kjøpe avisen, har abonnementsavisen over tid mulighet til å bygge opp leserens tillit og opplevelse av avisen som et kvalitetsprodukt (Kavli 2006).

Fallende viktighet

Schudson (2003) skriver at 'den omvendte pyramide' er en journalistisk standard som omslutter arbeidet i avisredaksjonene. Innledningsvis gir nyhetsfortellingen svar på de grunnleggende spørsmålene; 'hvem', 'hva', 'når', 'hvor' og noen ganger 'hvorfor'. Eide (1992) beskriver at journalister som jobber etter dette prinsippet skriver teksten slik at den kan kuttes bakfra hvis det skulle bli nødvendig med en strammere redigering (Eide 1992:94). Det dreier seg dermed om å presentere det viktigste først, slik at teksten lar seg beskjære bakfra. Eide kritiserer modellen fordi den innbyr til «bitvis lesing, men [ikke] fanger (...) leseren som en god fortelling gjør det» (Eide 1002:94).

Et annet navn for dette grepet i organiseringen av en nyhetsartikkel er 'prinsippet om fallende viktighet' (Hillesund 1994:55). Uansett foretrukket navn kan dette prinsippet være et viktig hjelpemiddel for å finne ut hva journalistene har ment at er det viktigste i ulike presentasjoner av flygeledersaken, og dermed også i min identifikasjon av rammene.

Denne studien er konsentrert rundt nyheten som tekst. Per Olav Reinton (2004) ser nyhetsproduksjon som en omskrivning av virkeligheten. En slik omskrivning blir en fortelling, og det er bare på den måten virkeligheten kan formidles som nyhetstekst. Reinton mener det at fortellingen har en begynnelse, en dramatisk oppbygning, et høydepunkt og en avrunding gjør den kommunikativ (Reinton 2004:156).

Et typisk trekk ved en nyhetstekst er også det Martin Engebretsen (2005) kaller for *infernus*. Det dreier seg om det «som ikke står direkte uttrykt i teksten, og som fører til at leseren selv må trekke visse slutninger for å oppnå en rimelig god

forståelse av tekstens innhold» (Engebretsen 2005:35). Slike underforståtheter ligger enten forut for forståelsen, eller leseren blir ledet til å trekke slutninger i forlengelsen av det som står skrevet i teksten.

Engebretsen (2005) snakker også om positive, negative eller nøytrale *anføringsord*. Her vil jeg trekke frem de positive og de negative som interessante. Mens positive kan være ‘fastslo’ eller ‘konstaterte’, er negative ‘hevdet’ eller ‘påsto’. I følge Engebretsen (2005) er anføringsordene et resultat av journalistens ståsted. Negative anføringsord svekker tillitten til det som omtales, mens positive anføringsord kan få en person til å fremstå som fornuftig og troverdig.

Nyhet som fortelling

Schudson skriver at både eventyret og nyheten er fortellinger. Dette gjør at de skal viderefortelles, kommenteres, og huskes som «personlige foretrukne offentlige ressurser» (Schudson 1980:5). Den offentlige siden ligger i det at de begge er tilgjengelige som en kulturell ressurs for alle (Schudson 1980).

Tuchman (1978) sammenligner nyheten med eventyret: Begge er historier til å bringe videre, kommentere, huske og verdsette som individuelle, offentlige ressurser. Begge har en offentlig karakter og begge er tilgjengelige for alle som en del av vårt kulturelle utstyr, mener hun (Tuchman 1978:5). Videre påpeker Tuchman hvordan foreldre forteller eventyr til sine barn på en måte de vet at barn forstår og verdsetter. Barnet kan være med å påvirke handlingen i eventyret. På samme vis blir nyhetsteksten til for å tekkes leseren, helt eller delvis på dennes premisser (Tuchman 1978:6).

Schudson viser til Gaye Tuchman som skriver at det at nyheter er fortellinger (stories) er ikke det samme som å si at de er fiksjon (fiction) (Schudson 2003:4). Eide (1992) sier at et kjennetegn ved nyheten er at den er ny og gjenkjennelig på samme tid. En fortelling kan defineres som et forhold mellom årsak og virkning som er plassert i tid og rom (Lothe 1994). «Mennesket har eit djuptliggjande behov for å etablere narrative fortellinger» (Lothe 1994:11). Ivar Frønes (2001) skriver også om fortellingenes rolle i kulturen. I følge ham gir fortellingene grunnmønstre i den meningsdanningen som binder livsløp sammen og gir handlinger mening (Frønes 2001:89). Reinton (2004) sier at det er på det tidspunktet at minnene etter en begivenhet skal settes inn i en kontekst, at de bearbeides som en dramaturgisk

fortelling med helter og skurker: «hvem som blir tildelt statistenes rolle – og hvem som ikke får være med i fortellingen i det hele tatt» (Reinton 2004:68).

Eide (1992) påpeker at nyhetene i media alltid blir fortellinger hvor aktører fremstilles som mer eller mindre gode og onde. Han mener at det er umulig å unngå å sette politikere i helte- og skurkeroller når man leser om dem i en nyhetstekst. Samtidig er han opptatt av at journalistikk ikke er diktning, selv om journalister bruker fortellergrep og vinklinger. Journalister bør derfor være mer åpne om de formidlingsgrepene de bruker i produksjonen av nyhetstekster (Eide 1992:164). I artikkelen «Media: struktur, vridning, drama» (1984) setter Hernes søkelyset på hvordan medieartikler som omhandler samme tema, over tid gjerne får form som serier, med samme gjennomgangsaktører. Til tross for at disse føljetongene har utgangspunkt i konkrete situasjoner, får seriene gjerne form som *typer* i et avgrenset utvalg av gjenkjennbare motiver og temaer (Hernes 1984). Hernes mener at det i medieforskningen ikke er tilstrekkelig å se på medievidningsteknikker, men at det også er nødvendig å se andre faktorer i mediedramaturgien som bruk av arketyper og andre fortellertekniske virkemidler. På denne måten kan man få øye på hvilke virkelighetsbilder mediene tegner, og som konsumentene overtar (Hernes 1984:48). I dramaet settes karakterene på prøve og handlingen springer ut av personens karakter med vekt på hvordan aktørens gjerninger påvirker dennes følelser, ferdigheter og innsikter slik at aktørens egenskaper ikke nødvendigvis forblir de samme over tid (Hernes 1984:49). Ulike typer kriser oppstår fordi «dramaet må røre ved våre idealer og verdier, våre lidenskaper og følelser, våre instinkter og impulser» (Hernes 1984:49). Hernes viser til to ulike typer av dramaer; *hendelsesdrama* og *karakterdrama*. I hendelsesdramaet er plottet et resultat av en rekke ytre omstendigheter, mens i karakterdramaet er det karakterens egne valg som åpner for disse omstendighetene. Det finnes blandingsformer der et subplott påvirker hovedplottet. I et godt drama er hendelsesforløpet og personutviklingen vevd tett sammen, i følge Hernes (1984:49). Et annet karakteristisk trekk, i følge Hernes (1984), er medienes bruk av arketyper. Arketyper kan defineres som ‘urbilder’ eller ‘urforestillinger’.²⁷ Det dreier seg om karakterer eller karaktertrekk som har lang og gjerne ikke tidsangitt historie i en muntlig eller skriftlig fortellertradisjon i vår

27 Språkrådets Bokmålsordboka, URL:

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=arketyp&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j>.
[Lesedato 29/8 2006.]

sivilisasjon. Arketypene kan godt ha opphav i folkeeventyr slik som; ‘den gode hjelper’, eller i bibelfortellinger slik som ‘den barmhjertige samaritan’.

I artikkelen fra 1984 poengterer Hernes at man som medieforsker bør se på medienes innhold og temaer som går igjen ved å identifisere dramaturgiske arketyper: «Og man bør ikke bare se på dem hver for seg, for media kan, som teatre, ha typiske repertoar av drama som dels spilles ut sammen, dels følger etter hverandre» (Hernes 1984:58).

Hillesund (1994) skriver om fortellingen at den er komponert etter andre prinsipper enn nyhetsartikkelen. Han sikter til at en forteller gjerne begynner på begynnelsen, mens en nyhet åpner med det viktigste (klimakset). Nyhetsartikkelens *superstruktur* tilsier at opptakten av hendelsen og dens konsekvenser først presenteres etter hvert (Hillesund 1994:65). Ørsten er som Hernes opptatt av slike forløp eller ‘serielle begivenheter’, som han kaller det. Disse strekker seg over flere dager og journalister viser stadig nye vinkler av saken ved å spille på ulike kilder (Ørsten 2004: 231).

Lik flygeledersaken forekommer nyheter gjerne som serier eller føljetonger som to eller flere artikler over tid. Schudson (2004) kaller dette ‘a story with legs’. En fortelling med ben innbyr til en oppfølging av saken for journalisten. Å følge en slik artikkelserie i en konkret avis vil gjerne vise at saken går gjennom flere faser. «Ofte kommer flere aktører på banen og saken får nye, av og til uventede vendinger» (Hillesund 1994:85). Hillesund mener at det derfor vil være interessant å se hvordan avisen fremstiller saken gjennom ulike faser og hvordan enkelte hendelser eller utspill kan endre avisens dekning av saken (Hillesund 1994:85). Alle avisene i denne undersøkelsens utvalg har opplevd flygeledersaken som en historie med ben, men i varierende grad, dette er noe jeg vil komme tilbake til i kapittel 5.

Eide (1992) skriver om hvordan redaksjonene gjerne prøver å kjede tekster som har noe eller mye til felles sammen som en serie: «Slike sammenkjedinger ut fra estetiske sammenfall er vanlige når det produseres kontekster for tekster» (Eide 1992:93). En medieføljetong er en sak som blir belyst gjennom to eller flere tekster over en periode. «Den vinklingen en sak får og de synspunkter som kommer frem i én artikkel, kan være helt annerledes i en annen artikkel i samme serie» (Hillesund 1994:83). I denne sammenheng vil det dessuten være rimelig å anta at eksempelvis alle artikler som omhandler luftfart samles på samme side. Hillesund (1994) skriver at man ved «analyse av artikkelserier undersøker (...) stort sett de samme forholdene

som ved analyse av enkeltartikler, dvs. utvalg, oppslag, vinkling, språk og bilder. En må imidlertid også undersøke om ulike artikler i serien vinkler og presenterer ulike sider av en sak, og om ulike kilder slipper til med sine synspunkter og opplevelser av saken» (Hillesund 1994:83–84).

Medievridding

I artikkelen «Det media-vridde samfunn» (1978) presenterer Hernes fem virkemidler mediene disponerer i kampen om å fange oppmerksomheten i det moderne, informasjonsrike samfunnet. Disse er *tilspissing*, *forenkling*, *polarisering*, *intensivering* og *konkretisering*, og utgjør til sammen *medievridding* (Hernes 1978:187–188).²⁸ Hovedtesen i teorien om det medievriddet samfunn går på at det i samfunn med informasjonsrikdom vil være underskudd på tid, noe som gjør at mediene må benytte stadig nye midler for å fange brukernes oppmerksomhet (Hernes 1984:44). Det oppstår da et *kapasitetsproblem*, i form av at det stadig må gjøres utvalg av hvem som slipper til. Samtidig har man det han kaller en ‘forutsetning om normalkunnskap’, som vil si noe om at alt er normalt inntil noe annet meldes i mediene. Et tredje aspekt er ‘en demokratisk målsetting’ om ikke å snakke over hodene på folk. Til sist har man et ‘avkastningsargument’ som sier noe om behovet for å skaffe mediebrukere for å finansiere driften av mediebedriftene (Hernes 1978:188–189). Medienes livsgrunnlag avhenger av opinionens respons.

Hernes har blitt kritisert av blant andre Reinton (1984) for at medievridding i realiteten dreier seg om helt allmenne prinsipper. Thomas Mathisen (1993) er enig i Reintons resonnement, men ikke i konklusjonen om at dette gjør medievridding til et uinteressant forskningsfelt. I *Død og pine* (1987) gjør Hernes sammen med Martin Eide en empirisk studie om hvordan norsk helsepolitikk dekkes i mediene. Her møter de kritikken som har blitt rettet mot begrepsdannelsene ved å si at formidling er og vil være vridding, fordi en gjenfortelling av et budskap alltid vil bære preg av å være en gjenfortelling. Dette er grep som brukes i mediene, men også i andre former for formidling (Eide og Hernes 1987). Hernes og Eide mener at en kritikk mot selve erkjennelsen av at medievridding skjer er urimelig, mens en kritikk mot bruk eller misbruk av mediedramaturgiske virkemidler likevel kan være berettiget. Deres synspunkt er at «Man kan like lite skille media og dramaturgi som leoparden fra dens

28 Som Tore Slaatta og Gunnar Sæbø (1997) omtaler jeg kategorisk begrepet som ‘medievridding’ eller ‘medievridd’ i stedet for Hernes’ opprinnelige ‘media-vridd’, da jeg ikke opplever dette som gjengs skrivemåte per dags dato. Når jeg henviser direkte til teksten vil jeg derimot bruke Hernes’ opprinnelige begrep.

pletter» (Eide og Hernes 1987:148). Medievidning er et utgangspunkt for å analysere nyhetstekster som i denne studien i noen grad vil bli brukt som et supplement til *rammeanalyse*.

2.2 Rammeteori

Som jeg var inne på innledningsvis har rammeanalyse utgangspunkt i den måten å filtrere verden på som Goffman (1974) skisserer. Goffmans tanke er at rammene er et sett verktøy til å strukturere opplevelser med. Dette verktøyet bærer individer hele tiden med seg i sine sosiale liv (1974:13). Man bruker rammen til å fortolke og legge mening til det man opplever. Under tilblivelsen av en nyhetstekst setter redaksjonene fokus på vinklinger, og disse er opphavet til det som av en analytiker kan identifiseres som rammer. Goffman tar utgangspunkt i at definisjonen av en situasjon blir bygd opp i samsvar med de rådende organiseringsprinsipper som eksisterer for sosiale begivenheter. Rammene refererer til de grunnleggende elementene som man er i stand til å identifisere, og sier dermed noe om vår subjektive opplevelse av disse (Goffman 1974:10–11).

Anvendt på medier har rammeanalysen blitt redefinert som en egen forskningstradisjon. Det dreier seg om å avdekke og analysere tendenser innenfor journalistikken, for igjen å få øynene opp for hvordan mediene påvirker individenes fortolkninger. Det er disse rammene som står i fokus i denne studien: «A frame provides a way to understand a set of events» (Capella & Jamieson 1997:46). Lik Goffmans rammer er medierammene fortolkninger av en hendelse eller situasjon. Bevisst eller ubevisst utstyrer mediene oss med rammer som vi igjen bruker i vår fortolkning. Det som skiller dem er at medierammene dannes som en gjenfortolkning av en situasjon som allerede *er* fortolket, slik Goffman mener at vi fortolker alle inntrykk. Journalister legger til rette for spesifikke tolkningsrammer når de produserer nyheter. Sammen med sine egne tolkningsrammer bruker folk mediens ‘forslag til fortolkning’ i fordøyelsen av en nyhetssak. Når noe har blitt lansert som en nyhet gjennom pressen, så rammer individer altså på nytt i sin bevissthet inn den informasjonen som de blir presentert gjennom nyhetssaken (Cappella & Jamieson 1997:229). Dette er viktige mekanismer å være klar over. Samtidig vil møtet mellom tekst og leser og mekanismer som ligger i et slikt møte, ikke være gjenstand for analyse i denne studien.

Ved å sette ting i sammenheng oppnår man forståelse. Tuchman (1978) er opptatt av at valg av perspektiv er en avgjørende faktor i dannelsen av nyhetstekster, og i nyhetstekstens form og struktur. Vreese (2005) ser medierammer som del av et kommunikasjonsforløp. Han skiller mellom rammedannelse (frame-building) og rammearrangement (frame-setting). Vreese beskriver dette som en dynamisk prosess den første delen dreier seg om hvordan mediene bruker rammer, den neste om hvordan rammene oppleves av nyhetskonsumentene (Vreese 2005a:51).

Robert M. Entman (2004) ser en problematikk rundt rammeanalysens vage vesen. Ved hjelp av hans fremgangsmåter mener han at man vil kunne se analyseformen som et praktisk og anvendelig hjelpemiddel. Man vil være nødt til å tenke systematisk og skjematisk og hele veien gjøre seg i stand til å rangere og gradere ulike nyhetstekster. En slik tilnærming vil kunne gjøre rammeanalysen mer konkret og håndgripelig, og sette en begrensning for dens tilsynelatende uendelige spillerom. Entman mener at det er nødvendig å reservere rammebegrepet for denne typen analyse, og heller bruke andre termer for beslektede temaer (2004:23).

Rammedefinisjoner

Rammeanalyse anvendt på medier er i liten grad utprøvd i skandinavisk sammenheng. Enkelte berører rammetolkningsarbeid i sine arbeider, for eksempel Allern i boken *Nyhetsverdier* (2001) og Hillesund i doktoravhandlingen *Aktører, talehandlinger og nyhetsdramaturgi* (1996). Med *Død og pine!* (1987) gjorde Eide og Hernes arbeidet med å kartlegge omtale av det norske helsevesenet i nasjonale aviser, og dette kan betegnes som et foregangsprosjekt når det gjelder medieinnholdsanalyser i norsk målestokk. Mark Ørsten (2004) har brukt metoden for å kartlegge danske avisers omtale av EU. Og Vreese (2002) har som nevnt brukt metoden for å kartlegge hvordan tv-medier presenterer spørsmål knyttet til innvandring. Vreese har dessuten lagt mye arbeid i å tilgjengeliggjøre sine forskningsresultater innenfor blant annet rammeanalytiske studier ved Universitetet i Amsterdam.²⁹ Utenom de nevnte har særlig Entman og Shanto Iyengar gjort pionerarbeid på feltet. Entman bruker analyseverktøyet i sin analyse av amerikansk medieomtale av amerikansk utenrikspolitikk etter 11/9 2001 i boken *Projections of power* (2004).

²⁹ URL: <http://www.claesdevreese.com/>. [Lesedato 10/11 2006.]

Medierammer og rammeanalyse er som jeg har vært inne på gjenstand for ulike definisjoner. Felles for dem er at de alle har fokus på *perspektiv* og *fortolkning*. Entman sier at innramming dreier seg om sette fokus på enkelte aspekter i fremstillingen av en sak, for å fremprovosere bestemte oppfatninger av saken (2004:5). Entman legger vekt på at innramming kan være å legge frem en løsning på et problem. Han definerer følgende:

The verb “to frame” (or “framing”) refers to the process of selecting and highlighting some aspects of a perceived reality, and enhancing the salience of an interpretation and evaluation of that reality (Entman 2004:26).

Her snakker Entman om rammedannelse som et forløp hvor journalister omdanner og evaluerer en forståelse av en bestemt situasjon. Lik Entman ser også Joseph N. Cappella og Kathleen Hall Jamieson at rammebegrepet kan bli vel diffust. De mener at enhver variasjon i teksters oppbygning eller tematikk vil kunne betegnes som ‘framing’ (1997:39). Derfor ser Cappella og Jamieson det som nødvendig å avgrense begrepet på følgende måte:

News frames are those rhetorical and stylistic choices, reliably identified in news, that alter the interpretations of the topics treated and are a consistent part of the news environment. In our view, framing is a very general process, but one that deserves study where particular frames carried by specific stylistic and rhetorical devices are reliably identified and consistently utilized (Cappella & Jamieson 1997:39–40).

For Capella og Jamieson er altså innrammingen først interessant når man har identifisert at spesifikke konstruksjoner og retoriske mekanismer er anvendt på en konsistent og pålitelig måte. Slik jeg leser forfatterne, mener de her at man bør gå inn i teksten å finne ut om det er av verdi å tilkjenne de rammene man finner.

I følge William A. Gamson og André Modigliani er medierammene en sentral organiserende idé, eller historielinjen som legger mening i en hendelse (Gamson & Modigliani, i Scheufele 1999:14). Ved hjelp av rammen får man et forslag om hva kontroversene handler om, det som er selve kjernen i tematikken man blir presentert.

Framing refers to the way events and issues are organized and made sense of, especially by media, media professionals, and their audiences. (...) how are issues constructed, discourse structured, and meanings developed? (Reese, i Reese, Gandy & Grant 2001:7)

Allern (2001) er opptatt av hvordan tolkningsrammene som brukes gjerne er resultater av kontakt og forhandlinger med kilder (2001a:69). Allern viser til Tuchman (1978), Gitlin (1980) og Eide (1992) i sine omtale av rammebegrepet:

Medierammene er gjentatte mønstre av tolkning og presentasjon, synliggjøring og neglisjering som brukes for å vurdere store informasjonsmengder og presentere det i et journalistisk format for publikum (Allern 2001a:68).

På linje med Gamson og Modigliani (1997) og Reese (2001) gir Ørsten følgende beskrivelse av rammebegrepet:

Begrepet 'framing' refererer til mediernes mulighet for at 'indramme' historier og aktører inden for bestemte meningshorisonter. Gennem udvælgelse, præsentation og fokus inndrammes en bestemt del af virkeligheden på en bestemt måde, mens andre dele af virkeligheden ignoreres. 'Fortællingsrammer' hjælper journalisten til at organisere sin historie, men antyder samtidig over for læserne/seerne, hvordan de refererede begivenheder kan fortolkes (Ørsten 2004:38).

Alle disse definisjonene av rammebegrepet viser bredden av hvordan medierammer karakteriseres innenfor fagmiljøet. På samme tid som mange av dem har ulik fokus har de også klare fellestrekk. Rammene er en utvelgelse av aspekter for å bidra til forståelse av begivenheten eller temaet teksten bygger på. Bak rammen ligger retoriske og stilistiske grep, som bidrar til å skape mening for den som leser teksten. Rammene dreier seg om utvelgelse, presentasjon og fokus, de legger til rette for leserens fortolkning av det som beskrives.

Som et utgangspunkt i denne studien finner jeg Ørstens definisjon både utfyllende og anvendelig. Helt sentralt for Ørsten står begrepet 'meningshorisonter' som refererer til hvilke avgrensninger som gjøres når rammen defineres. Selve rammen er for Ørsten et organiserende element der journalisten antyder en fortolkning av saken for publikum.

Todelt rammebegrep

Iyengar (1991) skiller *episodiske nyhetsrammer* fra *tematiske nyhetsrammer*:

Episodiske rammer tar opp større temaer med utgangspunkt i en konkret case eller en hendelse. Tematiske rammer derimot, dreier seg gjerne om en bakgrunnshistorie og presenterer det generelle eller abstrakte i publikums interesser. Med utgangspunkt i Iyengars begreper forklarer Anders Todal Jenssen og Toril Aalberg (2004) at:

Med en episodisk tolkningsramme fremheves det unike aspektet av en hendelse, med en tematisk ramme settes enkelthendelser inn i en større sammenheng, gjerne som et eksempel på en mer generell tendens eller et allment fenomen (...) En episodisk ramme fører gjerne til at ansvar individualiseres, mens en tematisk ramme politiserer en sak. (Jenssen og Aalberg 2004:330–331)

Slik Jenssen og Aalberg leser Iyengar ligger det ulike intensjoner bak de to rammetypene. Tematiske rammer oppfordrer til politisk vurdering av en sak. Dette kan for eksempel handle om tilstanden i det norske helsevesenet. Episodiske rammer maner enkeltpersoner til å ta ansvar i en mer konkret sak. Dette kan dreie seg om å stille noen ansvarlig for en spesifikk sykehistabe. En episodisk ramme synes dermed

å være en fortelling på mikronivå, mens den tematiske rammen befinner seg på makronivå. Spørsmålet blir dermed om mediebegivenheten man vil analysere er en konkret, løsrevet episode eller en mer generell problematikk. Likevel forstår jeg det som at den episodiske rammen kan være omsluttet av en tematisk ramme. Rammen 'sykehustabbe' kan på denne måten sies å være representert i rammen 'det norske helsevesen'.

Vreese (2003) opererer med en tilsvarende todeling. Han skiller mellom *temaspesifikke* nyhetsrammer (issue-specific news frames) og *generelle* nyhetsrammer (generic news frames) (:28):

Issue-specific frames pertain only to specific topics or news events. Generic frames transcend thematic limitations and can be identified in relation to different topics, some even over time and in different cultural contexts. (Vreese 2003:28)

Den (tema)spesifikke rammen finner man ved systematisk lesing av tekstene. Den er kjennetegnet ved at den omhandler et konkret tema. I motsetning er den generelle rammen gjerne en arketypisk ramme som kan identifiseres med det blotte øye, som ikke har klare koblinger til den konkrete saken som teksten handler om.

En slik todeling kan hjelpe en analytiker til å legge et konkret innhold i rammebegrepet, og på den måten gjør begrepet mer anvendelig i analysen av medietekster. De rammene jeg vil bruke i analysen av flygeledersaken ser jeg på som spesifikke, etter Vreeses todeling. I følge Vreese (2003) er spesifikk tolkningsrammer rammer som tar utgangspunkt i en konkret hendelse. Den spesifikke rammen finner man først ved systematisk lesing av tekstene.

Rammeverktøy

I sin bok *News narratives and news framing* (2005:173) legger Karen Johnson-Cartee (2005) frem en liste over ‘framing mechanisms, or focal points for identifying frames’:³⁰

1. Overskrifter og ‘sparkere’, dvs. små overskrifter før overskriften (Headlines and kickers)
2. Mellomtitler (Subheads)
3. Bilder (Photographs)
4. Bildetekster (Photo captions)
5. Ingresser (Leads)
6. Utvalg av kilder eller forbindelser (Selection of sources or affiliations)
7. Utvalg av sitater (Selection of quotes)
8. Uthevede sitater (Pull quotes)
9. Vignetter (Logos)
10. Statistikk, kart og grafer (Statistics, charts, and graphs)
11. Artikkelenes konkluderende uttalelser eller avsnitt (Concluding statements or paragraphs of article)

Med utgangspunkt i dette skjemaet vil en naturlig tilnærming være å gå systematisk gjennom en artikkel og kommentere ett og ett punkt, for så til slutt å sammenfatte det mest interessante i funnene. I følge Johnson-Cartee (2005:173) vil punktene være svært nyttige i en sammenligning av ulike nyhetsinstitusjoners nyhetsdekninger. Slik vil de også kunne brukes i en analyse av flygeledersaken. Punktene samsvarer dessuten godt med verktøyet Hillesund skisserer i boken *Står det noe nytt?* (1994). Hillesund nevner her retoriske elementer som metaforer, bilder og figurer. I tillegg til det verbalspråklige består presentasjonen av nyhetsartikkel av layout, bilder, typografi og grafikk, skriver Hillesund (1994:23–24). Verbalspråklige nivåer som også er kjernen i en nyhetstekst er først bokstaver, så ord, deretter setninger og avsnitt: «Svært mye språkanalyse foregår på setningsnivå med setninger eller perioder som analyseenhet. Det er på dette nivå en finner ut hva teksten handler om...» (1994:26).

Capella og Jamieson mener at bruk av identifiserbare begrepsmessige, lingvistiske karakteristikk er en forutsetning for rammedannelsen. Kjennetegn er dessuten at rammene er vanlige i journalistisk praksis, og at de kan skilles fra andre rammer. Til sist nevner Capella og Jamieson at det kreves en validitet i fremstillingen av en ramme (Cappella & Jamieson 1997:47).

Hillesund (1994) peker på elementene; utvalg, artikler, vinkling, språk og bilder. Disse kan sammen sies å utgjøre det andre betegner som medierammer. Dermed dekker ikke ‘den journalistiske vinklingen’ medierammebegrepet riktig på

³⁰ Denne listen har Johnson-Cartee hentet fra J. W. Tankard i Reese, Gandy & Grant (2001): *Framing Public Life*.

egenhånd. Heller ikke begrepet *perspektiv* blir dekkende alene. Hillesunds verktøy for medieanalyse tar utgangspunkt i at en nyhetstekst ikke er «en litterær tekst, og skal derfor ikke analyseres som en litterær tekst. (...) I nyhetene er hovedformålet med teksten å informere» (1994:77). Han er deretter opptatt av at:

En analyse av komposisjonen (deltemaenes rekkefølge) viser da, p.g.a. regelen om fallende viktighet, hvilke sider av en sak som er viktige, og hvilke som er mindre viktige. De sidene av saken som en på denne måten finner ut er viktige i artikkelen, er da det artikkelen vinkler på (Hillesund 1994:65–66).

Hillesund mener at man kan i en innholdsanalyse av en nyhetstekst ta utgangspunkt i prinsippet om fallende viktighet for å finne essensen i teksten. Ørsten (2004) beskriver en firetrinns deduktiv tilnærming for å identifisere rammer i mediene, som han bygger dels på Entman og dels på Vreese:

- 1) Fortellingsrammerne må have spesifikke genkendelige karakteristika (jf. Entman 1993)
- 2) de skal kunne observeres i den almindelige journalistiske praksis
- 3) den ene fortellingsramme skal på en meningsfuld måde kunne adskilles fra den anden, samt
- 4) de enkelte fortellingsrammer skal kunne identificeres af andre end forskeren selv (jf. Vreese 2000:33) (Ørsten 2004:203).

Ørstens beskrivelse sier her noe om hva som kjennetegner rammene og hvilke krav man kan stille til dem: De skal være gjenkjennbare, de skal være anvendt i praksis, de skal være mulige å skille ut og de skal kunne identifiseres av andre enn forskeren selv. Disse elementene vil være sentrale også i denne studien, og i identifikasjonen av rammene i kapittel 5 og 6 vil derfor Ørstens fire punkter stå helt sentralt.

Flygeledersaken i ramme

I analysen av den utvalgte nyhetscasen vil jeg være i stand til å identifisere en hel rekke ulike rammer. Jeg vil kommentere hvordan rammene påvirker meningen: *Hvilke historier blir fortalt?* Dessuten vil jeg kommentere ulike mønstre jeg måtte finne. Fordi datamaterialet omfatter all dekning av nyhetscasen i de utvalgte avisene i den avgrensede perioden, vil jeg dessuten kunne dra nytte av å kode og telle artiklene og bruke disse til å tallfeste rammene.

En '*lokale arbeidsplasser-ramme*' kan eksempelvis identifisere fokuset i Stavanger Aftenblads dekning av saken, og særlig forventer jeg at dette kommer tydelig frem i kommentarstoff og ledere som omhandler temaet. De Oslo-sentrerte avisene kan tenkes å ha en tilsvarende geografisk innramming av saken. Dette vil være rammer som muligens vil kunne gjenkjennes som et mønster ettersom saken utvikler seg over tid.

En annen ramme som særlig kan forventes å gå igjen i løssalgsaviser, men også i distriktsaviser, er det jeg vil kalle '*tredjepartsramme*'. Denne vil kunne omslutte uskyldige utenforstående som mediene trekker frem fordi de blir rammet av episodene. I rammen blir disse menneskene gjort til hovedpersoner. Rammen kan bli ytterligere tilspisset hvis hendelsene får alvorlige konsekvenser for tredjeparten. Her kan jeg bruke et eksempel fra flygeledersaken, der Dagbladet skrev om en ni år gammel gutt, som konsekvens av redusert flytrafikk går glipp av en viktig legetime i USA. Denne artikkelen vil jeg komme tilbake til i kapittel 6.

3 Metodisk tilnærming

Rammer handler om avgrensning, om å finne en meningshorisont og om gjenkjennbarhet i det visuelle så vel som i det verbalspråklige i medietekster. I kapittelet som følger vil jeg presentere og evaluere de metodene jeg har brukt for datainnsamling og analyse. Aller først vil jeg gjøre rede for hovedtrekkene i forskningsopplegget og begrunne valget av en kvalitativ tilnærming, med innslag av kvantitative data. Deretter vil jeg beskrive hvordan jeg har gjennomført studien som en casestudie, og se på casemetodikk og generaliserbarhet og evaluere metodevalgets styrker og svakheter. Jeg vil gi en karakteristikkk av rammeanalysen og praksiser og utfordringer rundt denne metoden. Til slutt vil gjøre rede for hvordan materialet er tolket og analysert.

3.1 Kvalitativ/kvantitativ metode

I følge Iyengar (1991:18) kan man si at «Content analysis may be defined as a systematic effort to classify textual material». En innholdsanalyse er gjerne bygget opp som en kvalitativ analyse, men kan like gjerne være kvantitativ eller en kombinasjon mellom de to. «Kombinasjoner av kvalitative og kvantitative metoder kalles for triangulering» (Thagaard 2003:17). Det dreier seg om å samle ulike typer data og sammenfatte dem på en mest mulig strategisk måte.

Kvalitativt refererer til tings hva, hvordan, når og hvor – dets innhold og bakgrunn. Kvalitativ forskning refererer derfor til meninger, konsepter, definisjoner, karakteristikk, metaforer, symboler og beskrivelser av ting. I kontrast, refererer kvantitativ forskning til tings tall og størrelser (Berg 2004:3).

Kvalitativ forskning refererer til tings mening, konsept, definisjon, karakteristikk, metaforer, symboler og beskrivelser. Kvantitativ forskning handler om tings 'hva', 'hvordan', 'når' og 'hvor' (Berg 2004). Mens kvantitative data beskriver utbredelse og tall og behandler store utvalg er kvalitative data basert på tekster og små utvalg (Thagaard 2003:17). David Silverman (2001) presenterer fire analysemåter for å kartlegge på hvilken måte tekster representerer virkeligheten; *innholdsanalyse* (Content analysis), *analyse av narrative strukturer*, *etnografi* og *etnometodologi* (2001:122–123). Innholdsanalyse er mye brukt for å analysere medier. Man konstruerer en gruppe kategorier og prøver å plassere datamaterialet inn i disse. Innholdsanalyse kan være kvalitativ eller kvantitativ ettersom hva man ser etter. Med

henvisning til blant andre Stig Hjarvard skriver Ørsten (2002) om forholdet mellom metodene at:

Ifølge Hjarvard vil den kvantitative analyse tradisjonelt rette seg mot samfundets makroforhold, mens den kvalitative vil rette oppmerksomheten mot mikroniveau. Den kvantitative analyse vil gi et statisk overblikksbilde av det undersøgte område, mens den kvalitative analyse vil fokusere på, hvordan der skapes mening i mere afgrænsede processer eller handlingsforløb (Ørsten 2002:187).

Hjarvard (1997) argumenterer for å se kvantitative og kvalitative metoder innenfor samme vitenskapssyn. Han mener at kontekstualitet kan studeres gjennom både kvalitativ og kvantitativ innholdsanalyse for en semantisk forståelse. Samtidig peker han på at det han kaller en 'kategorial bestemmelse av betydning' er en form for kvantitativ innholdsanalyse på et semantisk nivå, tilsvarende kan man også som en kvalitativ innholdsanalyse finne 'betydningshelhet eller -aspekter' på et semantisk nivå (Hjarvard 1997:76).

Ørsten (2004) skriver at rammebegrepet, tross sine kvalitative røtter, likevel ofte anvendes som kvantitativ metode. Ørsten mener at dette kan forklares i dens uklare teori, her henviser han til blant andre Åkerstrøm Andersen (1995, 1999).

Kvantitativ innholdsanalyse innen medieforskning kan eksempelvis gjøres ved å registrere antall kilder og dele dem inn etter kjønn, eller ved å registrere omfang av anvendte journalistiske sjangere. I kombinasjon med kvalitativ innholdsanalyse kan en slik opptelling absolutt ha noe for seg, men løsrevet fra det kvalitative vil det ofte være en utfordring å lese noe ut av slike tall. I denne studien kunne det vært interessant å måle frekvensen av bruken av enkelte ladede ord som 'aksjon' eller 'streik'. Samtidig er jeg av den oppfatning at det hadde krevd plass i form av kvalitative fortolkninger, som ville ha måttet gå ut over andre deler av analysen. Jeg har derfor valgt å fokusere mest på selve innholdet i tekstene, men jeg vil likevel blant annet kommentere bruk av anføringsord slik som blant annet ordet 'streik' er.

Vurdering av kvalitative studier

Thagaard (2003) ser forholdet mellom systematikk og innlevelse som helt sentrale faktorer ved kvalitative studier: «en veksling mellom refleksjon over metodiske beslutninger på den ene side, og fleksibilitet og åpenhet på den annen side» (2003:14). Med andre ord dreier 'systematikken og innlevelsen' seg om en kontrastfylt relasjon mellom det å ha klare, definerte rammer rundt et prosjekt, samtidig som man ikke lar seg styre av forutinntatthet. I dette ligger muligheten til å

endre prosjektet etter hvert som det tar form. Felles for alle kvalitative studier er at de har en eller annen form for tekst som datamateriale. I mange tilfeller vil dette dreie seg om tekst som er fremstilt av forskeren selv, som intervjuutskrifter eller observasjonsnotater. Målsettingen for kvalitative studier er å oppnå forståelse gjennom fortolkning av data (Thagaard 2003:13). I dokumentanalyse, som i denne studien, er det dessuten slik at forskeren ikke har noe innflytelse på datamaterialets utforming fordi teksten foreligger allerede (Thagaard 2003:12). Johannessen, Tufte og Kristoffersen (2004) refererer til Guba og Lincolns oppfatninger om at kvalitative undersøkelser må vurderes på en annen måte enn kvantitative undersøkelser: «De opererer derfor med begrepene pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og overensstemmelse som mål for kvalitet i kvalitative undersøkelsesopplegg» (Johannessen et. al 2004:194). I følge Johannessen (et. al) vil forståelsen av disse begrepene være nyttig, men samtidig trenger de ikke å utelukke at målene for kvantitative undersøkelser, reliabilitet og validitet, også kan brukes om kvalitative studier.

Studiens utgangspunkt er avgjørende for den siste fasen, kriterium for å tolke funnene. (...) Hvis utgangspunktet er en casebeskrivelse, vil formålet være å komme opp med en beskrivelse av en person, gruppe, organisasjon, hendelse, prosess eller liknende gjennom utvikling av blant annet typologier og historier (Johannessen et. al 2004:184).

Flygeledersaken som kvantitativt materiale

I utgangspunktet tenkte jeg at en kvalitativ tekstanalyse i form av en rammeanalyse ville være velegnet for å analysere en nyhetscase. Ettersom datainnsamlingen skjøt fart så jeg at jeg i tillegg satt med et betydelig tallmateriale. Med et systematisk utvalg av avisartikler ville også kvantitative funn kunne tas i bruk. Det som kunne telles syntes i første omgang å være antall artikler publisert av de ulike avisene, og hvordan artiklene fordelte seg på ulike journalistiske sjangere. Jeg ville kunne telle forsideoppslag i de ulike avisene. Tallene jeg har funnet er ikke ment å skulle si noe generelt om norsk nyhetsjournalistikk, men fungerer som et første ledd i en innholdsanalyse av casen.

3.2 Casemetode og flygeledersaken

Fordelen med casestudien er at den gir et helhetlig bilde og viser det man lett overser med andre tilnærminger. Det er gjort flere analyser av forholdet mellom idealer og redaksjonell praksis med utgangspunkt i blant annet kvantitative data eller kvalitative

intervjuer av journalister (Allern 1997), derav også hoved- og masteroppgaver (Havnes 2005). Disse studiene viser gjerne et misforhold mellom slik journalisten ser sin egen samfunnsrolle og slik de ser den faktiske journalistiske praksisen. Selv har jeg ønsket å gjøre en caseanalyse som tar for seg *produktet* av de journalistiske vurderingene heller enn avveiningene som foregår i redaksjonene. På den måten håper jeg å kunne si noe om de *faktiske* tekstene. Mitt datamateriale dreier seg dermed om tekstene i seg selv, i det de har forlatt redaksjonene og begynt å leve sitt eget liv som fortellinger i det samfunnet vi lever i.

Silje Hirsch (2005) bruker nyhetsartikler til å analysere ulike kristne grupperingers syn på Israel/Palestina-konflikten. Jeg vil bruke flygeledersaken til bedre å forstå hvordan en typisk nyhetssak presenteres for leseren. Utfordringen med denne studien vil dermed i stor grad dreie seg om det å sette sammen en funksjonell og etterprøvbar kvalitativ metode. Flygeledersaken har hele veien vært et godt utgangspunkt for en caseanalyse på mediefeltet. Samtidig er bruk av case slett ikke en fullverdig metode, men heller et utgangspunkt for anvendelse av annen metode: Casen ligger til grunn for en kvalitativ eller kvantitativ analyse.

Casestudier: Metodikk og generaliserbarhet

Denne studien har form som en casestudie der casen er 'mediedekningen av flygeledersaken'. Charles C. Ragin (1992) mener at alle samfunnsvitenskapelige studier kan oppleves som casestudier. «Hver studie [er] en casestudie fordi den er en analyse av et sosialt fenomen spesifisert i tid og sted» (Ragin 1992:2).

Robert K. Yin tilkjenner fem nødvendige trinn for en casestudie. Forskeren tar utgangspunkt i et *forskningsspørsmål*, som bygger på en bestemt *forestilling*. Deretter komponeres *analyseenheter*, etterfulgt av at man bygger sammen *data og ulike tolkningsforslag* ut fra en bestemt logikk. Til slutt følger den endelige *tolkningen av funnene* (Yin 2003:21).

Casemetode omfatter et fullstendig system bestående av både forskningsdesign, datainnsamlingsteknikker og spesielle tilnærminger til analyse av data (Robert K. Yin 2003:14). Ved bruk av casemetode kan man avdekke kontekstuelle omstendigheter med relevans for fenomenet man studerer. «En casestudie er en empirisk granskning som undersøker et samtidsfenomen i sitt virkelige miljø, spesielt hvis grensene mellom fenomen og kontekst ikke allerede er klart påvist» (Yin 2003:13).

Yin skiller mellom deskriptive, forklarende og utforskende casestudier. Casemetode er velegnet når forskningsspørsmålene er sentrert rundt spørsmålene *hvordan* og *hvorfor*, og når objektet for analysen er et fenomen i samtiden som kan følges over tid (Yin 2003:5). At forskeren har liten eller ingen kontroll over fenomenet er en forutsetning, og det kan også være dette momentet som hovedsakelig skiller casestudiet fra eksperimentet. Historisk metode og casestudier har også mange likheter. Hovedforskjellen er at man i et casestudie står friere til å velge hva slags data man vil bruke; dokumenter, kulturgjenstander [artifacts], intervjuer eller observasjoner, man kan også overlappe mellom ulike typer data (Yin 2003:8).

I følge Yin er slurv en av grunnene til at mange casestudier må betegnes som useriøs forskning, slik at analyseformen ikke er like vel ansett som andre metoder. Slurvet som gjør at casemetodikken stadig nedvurderes ligger i manglende systematikk, tvetydige resultater og forutinntatthet (Yin 2003:10).

Et moment som brukes i kritikk av casestudier er at de legger dårlig til rette for generalisering. Her mener Yin at casestudier kan være egnet til å generere teori, men ikke at casestudien kan generaliseres i forhold til utvalg og universer (Yin 2003). Vi får på denne måten i beste fall en *analytisk* generaliserbarhet, og ikke en *statistisk* generaliserbarhet. Det er imidlertid ulike syn hvordan man bør analysere en slik case, og ikke minst på hvordan resultatene av en slik analyse bør fremlegges. Ragin (1992) påpeker at selv uten noe forsøk på å generalisere kan også en ren deskriptiv, fenomenologisk casestudie være verdifull i innsamling av kunnskap om et felt. Ofte vil disse funnene være med på å brøyte vei mot vitenskapelige fremskritt (Ragin 1992:125). Dette støttes av Flyvbjerg (2004) som mener at man ikke bør godta generaliserbarhet som eneste mål for hvorvidt forskningsresultatene har verdi. På samme måte vil generaliserbarhet heller ikke være et mål for denne studien. Fokuset vil heller være å kartlegge tendenser gjennom å vise eksempler.

3.3 Datamateriale

Med utgangspunkt i avisartikler som datamateriale vil jeg i det som følger først forklare hvordan materialet er avgrenset, samlet inn og kodet. Arbeidet har først dreid seg om å finne frem til en god analyseenhet, og å finne ut hvordan denne kunne operasjonaliseres på en hensiktsmessig måte. For at datamaterialet også skulle kunne

brukes kvantitativt har det dessuten vært viktig å finne en konsistent måte å kode artiklene på.

Når det gjelder data fra offentliggjorte dokumenter og internettsider anser jeg dette som frigitt for offentligheten og kan ikke se at verken personer eller institusjoner skulle kunne ta skade av min behandling av denne informasjonen.

Utvalget

I avgrensningen av utvalget har jeg tatt utgangspunkt i forskningsspørsmålene, og ut fra disse vurdert hva et kvalitativt og kvantitativt datamateriale skulle kunne brukes til. De to hovedspørsmålene er: *Hvilke forskjeller og likheter finnes i medienes bruk av medierammer i dekningen av flygeledersaken høsten 2004?* Dette spørsmålet vil delvis kunne besvares ved en analyse av et tallmateriale. For å beskrive likheter og ulikheter i dekningen vil det være nyttig å vise en oversikt over antall artikler, blant annet i forhold til bruk av journalistisk sjanger. Tallmaterialet vil gi en indikator på hvordan avisene har prioritert saken.

Avgrensning av datamaterialet har også bydd på andre utfordringer. Jeg har i utgangspunktet vurdert alle tekster fra perioden som har omhandlet luftfart. Derne st har jeg luket ut de som jeg har vurdert som opplagt irrelevante. Dette har i første omgang dreid seg om tekster som har handlet om interne konflikter i SAS Braathens og forbrukerstoff om reise og reisemål. Derne st har jeg vurdert saker som omhandler Luftfartstilsynets flytting til Bodø som irrelevante for flygeledersaken. Dette har jeg gjort selv om det på sett og vis dreier seg om det samme politiske grepet; desentralisering. Jeg har vurdert det som at desentralisering av statlige tilsyn likevel ikke er direkte relevant for casen. Utover dette har jeg valgt bort saker som dreier seg om konkrete tilfeller som kan vurderes som sikkerhetssvikt, det vil si ulykker eller nestenulykker i nasjonalt og internasjonalt luftrom. Noen ville nok – i den grad flygeledere vil kunne ha hatt noe å si for episoden – kunne koble dette til deres arbeidsforhold og utbredt bruk av overtidsarbeidende ansatte. Jeg synes ikke at det er min oppgave å vurdere sammenhengen mellom disse problemene og den aktuelle konflikten i Avinor. Når det gjelder artikler om overtidsbruken hvor saken presenteres mer prinsipielt og generelt er dette mer i grenseland mot hva jeg finner relevant å inkludere i datamaterialet. Det samme gjelder artikler som omhandler bekymring for sikkerheten i norsk luftfart av mer generell karakter, og dessuten artikler om etableringen av Kontrollsentral Nord i Bodø.

Innsamling av data

Valg av mediet avisartikler som produsent av data er begrunnet i at jeg ønsket å gjøre en komparativ studie av norske medier. Innenfor rammene av en masteroppgave ville det ha bydd på store utfordringer å sammenligne data fra ulike medier, som avistekster og tv-nyheter. Da jeg hadde valgt ut dagsaviser som dataprodusenter fikk jeg muligheten til å gjengi et mangfold ved å vise syv aviser som representanter for en bredde i det norske medielandskapet. Her har ulike faktorer spilt inn:

- Avisenes geografiske tilhørighet, enten det er snakk om formelle eller uformelle forbindelser til steder.
- Avisenes ulike journalistiske presentasjonsform, enten de er å regne som tabloide løssalgsaviser eller som abonnementsaviser.
- Avisenes måte å presentere saken på, deres fremstilling av posisjoneringer, av kjønn og beskrivelsen av flygeledersaken som en konflikt.

Hovedmaterialet i studien består av et utvalg avisartikler fra en periode som går over tre måneder. Som jeg vil vise i figur 5.5.2, har denne perioden gitt seg selv fordi avisene jeg har brukt begynte å skrive om det jeg har definert som flygeledersaken ganske samtidig, og på samme måte dabbet omtalen av casen av på likt. Omtalen av saken åpnes i Dagbladet i form av et en artikkel på nyhetsplass i 15/9 2004,³¹ og avsluttes i form av en kommentar i Aftenposten 14/12 2004.³²

Ved siden av det systematiske materialet har jeg brukt mindre systematiske data, men kun som et bakteppe for å beskrive casen. I tillegg har jeg brukt noe materiale som omhandler den politiske avgjørelsen om å legge ned to av fire kontrollsentraler for flytrafikk i Norge. Bimaterialet dreier seg dermed hovedsakelig om avisartikler fra andre tidspunkter enn caseperioden, samt opplysninger fra nettsidene til blant andre Avinor, Norsk Flygelederforening og Samferdselsdepartementet. Her har særlig Avinors pressemeldinger vært viktige for å få oversikt over prosessene i Avinor.

Med nyhetstekster som datamateriale produserer man ikke selv empirien, slik man gjør for eksempel ved å ha kvalitative intervjuer som datamateriale. Medieinnholdet er 'prosessproduserte' og ikke 'forskningsfremkalt' data, og eksisterer uavhengig av om det drives forskning på det eller ikke (Østbye et. al

31 Dagbladet 15/9 2004: «← Ansatte jakter på Fleslands hode».

32 Aftenposten 14/12 2004: «Avinor med feil fokus».

1997:42). Analyse av tekst som datamateriale består hovedsakelig i å *organisere dataene tematisk* for å gjøre dem analyserbare, samt *analyse og tolking* av materialet (Johannessen et. al 2004:154).

Noe som regnes som en nyhet kan dekkes på andre måter enn som tradisjonell nyhetsjournalistikk. I denne analysen vil jeg kommentere all pressedekning om den aktuelle nyhetssaken, innenfor og på tvers av journalistiske sjangere. Aktuelle saker på siden av nyhetssjangeren kan ha form som portrettintervjuer, forbrukersaker eller ulike former for kommentarer.³³

Aftenposten og Schibsteds; *Mediearkivet*, med søkerbasen *Atekst* har vært et nyttig verktøy for å få oversikt over omfanget av artikler om temaet. Noen faktorer jeg vil se på er på samme tid ikke registrert i denne basen: En av avisene, Stavanger Aftenblad, er ikke innlemmet i ordningen, og notiser forfattet av nyhetsbyråene som ikke er bearbeidet i redaksjonene legges ofte ikke inn i Atekst.³⁴ Det er dermed også her en mulighet for at jeg kan ha mistet artikler i min kontrollrunde. Dette er viktig å ha nevnt samtidig som fokuset i denne undersøkelsen først og fremst er rettet mot avisenes egenproduserte nyhetstekster.

Selve teksten er det primære i denne studien, og Atekst-basen viser artikler som ren tekst. Likevel har jeg ønsket å ha muligheten til å vurdere artiklene i sin helhet, med layout og billedmateriale. For også å se disse andre egenskaper ved artiklene har det vært nødvendig å samle kopier av avissidene. Med papirkopier av de trykte artiklene har jeg hatt mulighet til å se hvordan artiklene er presentert i papirutgave på de fysiske avissidene, sammensatt av ulike komponenter og visuelle elementer. Man kan på den måten få informasjon om hvorvidt flere saker står sammen som et felles oppslag og hvordan bilde og tekst kommuniserer.

Innsamling av datamateriale har foregått i mikrofilmarkivet på Nasjonalbiblioteket i Oslo. Avisartiklene er samlet inn ved at jeg har gjennomgått hver enkelt dags papirutgave av hele fjerde kvartal av 2004, i de syv utvalgte avisene. Dette arbeidet har vært omstendelig, og jeg har i ettertid vært tilbake flere ganger for å forsikre meg om at jeg ikke har oversett noen tekster. Fordelen med denne metoden fremfor alternativt å bruke databasen Atekst er flere, i tillegg til de allerede nevnte:

33 I den perioden ble det i en av avisene arrangert et nettmøte. Dette møtet vil jeg kort omtale fordi det fikk konsekvenser for fremtidige artikler, men jeg vil ikke analysere selve møtet, som foregikk interaktivt. Da dette blir et annet medium enn papiraviser som er i sentrum av denne studien.

34 Jeg har funnet byråproduserte tekster i Atekst, men ikke alle produsert av byråene ligger i basen. Her har det ikke lyktes meg å finne frem til en konsekvent praksis i Ateksts utvelgning.

Jeg har hatt mulighet til å vurdere hver enkelt avisside og velge dem ut etter vurdert relevans. På denne måten har jeg selv kunnet avgjøre om hvorvidt artiklene har vært innenfor grensene for casen, i stedet for å stole på et knippe søkeord i Atekst. En svakhet ved denne måten å samle inn data på er først og fremst at jeg i min systematiske gjennomgang av avisene, har kunnet risikere å ha oversett en eller flere artikler om saken. Her har jeg i tillegg til egen pertentlighet, brukt Atekst som en kontrollinstans hvor jeg har kunnet se at jeg har fått med alle artiklene fra de avisene som er representert der. For å få bekreftet at jeg hadde fått med alle artikler, sjekket jeg hver enkelt avis opp mot aktuelle søkerord, innenfor tidsrommet mellom 15. september og 15. desember, med 'Avinor' som første søkeord. Jeg sammenlignet så de elektroniske treffene jeg fikk mot de faktiske papirutskriftene jeg satt med. Som en tilleggssikring sjekket jeg også søkeordene 'Flesland' og 'flygeleder/flyveleder' i hver enkelt avis.

Når det gjelder Stavanger Aftenblad, som ikke er representert i Atekst, har jeg kontrollert papirutskrifter fra Nasjonalbiblioteket opp mot avisens nettutgaves arkiv. I denne prosessen fant jeg oppslag i nettarkivet som jeg lurte på om redaksjonen også hadde brukt i papirutgaven. Disse sjekket jeg så på Nasjonalbiblioteket i neste runde. På lik linje med det øvrige materialet som hadde dukket opp i annen runde i Atekst, fikk jeg da også korrigert materialet fra Stavanger Aftenblad. Til sammen anslår jeg etter disse rundene at jeg har klart å samle alle artikler, og at jeg dermed med rette kan bruke materialet kvantitativt.

En annen kompliserende faktor er at Nasjonalbibliotekets mikrofilmarkiv har manglet kopier av enkelte dagers aviser. Her har jeg kunnet kontrollere opp mot treff i Atekst-basen, men også her er det en ekstra risiko i forhold til Stavanger Aftenblads dekning. En siste faktor er at selv nye aviser i noen tilfeller har vært så dårlig skannet og trykket på mikrofilm at de har vært nesten uleselige.³⁵ Dette har ikke dreid seg om tekster fra Stavanger Aftenblad, så i disse tilfellene har jeg nytt godt av tilgangen til rene tekster i Atekst.³⁶

I arbeidet med studien har jeg kommet over ytterligere en fordel av at jeg valgte å samle data i form av utskrifter fra Mikrofilmarkivet: I en tidlig periode av prosjektet tok jeg utgangspunkt i Atekst for å få en oversikt over Aftenpostens

³⁵ Når det gjelder eksemplene som jeg har lagt ved som vedlegg til denne studien så er de skaffet til veie i pdf-format, gjennom direkte kontakt med arkivene i avisene.

³⁶ Dette har ikke dreid seg om materiale fra Stavanger Aftenblad.

dekning. Da jeg søkte på termen 'flygeleder' kombinert med 'Aftenposten' på Atekst fikk jeg oversikt over at avisens dekning av saken, i strid med mine forforestillinger, hadde vært heller beskjeden. Det dreide som i alt to oppslag i løpet av perioden mellom 15. september og 15. desember 2004. Da jeg senere kom i gang med min kartlegging ved gjennomgang av mikrofilmer, viste det seg imidlertid at mens alle de andre avisene omtaler aktørene som 'flygeledere', omtaler Aftenposten mer eller mindre konsekvent denne gruppen som 'flyveledere'. Etter å ha funnet frem til alle artiklene i mikrofilmarkivet så jeg dermed at Aftenposten likevel, som jeg også opprinnelig hadde antatt, hadde den mest omfattende dekningen av saken. Ved å søke i Atekst på 'flyveledere' kombinert med 'Aftenposten' erfarte jeg i etterkant at man får 23 treff, i den angitte tremånedersperioden.

Operasjonalisering av datamaterialet

Innenfor rammene av en oppgave som denne ville det ikke være mulig å gå i dybden i analysen av et helt datamateriale, som teller 265 avisartikler. Derfor vil jeg som gjenstand for en narrativ analyse først og fremst bruke et knippe artikler fra datamaterialet, mens de øvrige hovedsakelig vil fungere som del av et tallmateriale. Etter hvert som jeg har definert et sett medierammer ut fra materialet vil jeg dessuten lage noen enkle tabeller hvor jeg viser hvilke rammer som er brukt i de ulike avisene.

Tekstene som er valgt ut som eksempler for kvalitativ innholdsanalyse har alle noe ved seg som gjør dem spesielt interessante, og samtidig er de på ulike måter typiske for dekningen. De utvalgte tekstene er ikke nødvendigvis representative, men de har likevel karakteristiske trekk.³⁷ Dette kan derfor være artikler som kan vise viktige tendenser i norsk nyhetspresse. Jeg vil her blant annet komme inn på følgende delspørsmål: *Gir artiklene et tilspisset syn på konflikten i Avinor? Hvor langt kan distriktsavisene gå for å lage en lokal ramme rundt nyhetsartiklene? Avspeiler språket i deler av flygeledersaken kjønnsstereotypiene i samfunnet?* En innholdsanalyse vil ofte styrkes ved at man bruker en metodisk tilnærming til å bygge opp under en annen (Thagaard 2003). I tråd med dette synspunktet vil forskningsspørsmålene i denne studien både bli forsøkt besvart gjennom fortolkning og i form av kvantitative mål som størrelse eller mengde.

37 Jeg har valgt ut enkeltartikler som eksempler som jeg vil analysere mer systematisk. Her har jeg prøvd å finne artikler som på ulike måter har vært typiske for dekningen til en eller flere aviser. Jeg har brukt minst et artikler fra hver avis, for å prøve å få frem noe av bredden i saksomtalen.

Det er ikke gitt hvordan nyhetstekster som et datamateriale bør telles. Med tanke på tallmaterialets funksjon har jeg vurdert det som fordelaktig å definere materialet i analyseenheten som 'artikkel'. Her er 'artikkel' tenkt som enheten; mens flere 'artikler' likevel ofte står sammen i ett og samme oppslag. Som jeg var inne på i kapittel 4 er det viktig å merke seg at i 2004 var det kun de to løssalgsavisene Dagbladet og VG som var i tabloidformat. Avisenes format vil kunne ha innvirkningen på antallet artikler redaksjonene setter på hver side. Samtidig er det ikke ulikt løssalgsavisene å dele inn et tema i flere mindre saker, slik at de på den måten også gjør plass til flere artikler på samme side. Dette er faktorer som ikke vil stå sentralt i denne studien, men som det vil være verdt å ha kjennskap til.

Omfanget av artikler er her en indikator på hvor mye spalteplass temaet har fått. Hadde jeg vært interessert i å kartlegge mer nøyaktig hvor mye spalteplass som var brukt på flygeledersaken kunne jeg ha målt dekningens fysiske størrelse (som Allern 2001a) eller lagd kvantitative variabler av eksempelvis kildebruk (som Narud 1988). I så fall ville jeg kunne bruke tallene til å avdekke en rekke tendenser ut fra ulike frekvenser. Men med tanke på problemstillingene har det vært nødvendig å finne en enkel måte å telle på som vil kunne peke videre mot en mer dyptpløyende kvalitativ innholdsanalyse. Jeg har dessuten talt artikler i forhold til sjanger og antall forsideoppslag/-henvisninger i avisene.

Å definere hvor datamaterialet begynner og slutter har vært en viktig del av arbeidet med denne studien. Til tider har det vært en utfordrende prosess: Det dreier seg om en utsilingsprosess, hvor jeg har vært nødt til å finne frem til en konsekvent og konsistent avgrensning og koding. *Hvilke artikler ligger utenfor grensen i avgrensningen av flygeledersaken? Hvordan skal disse artiklene siles ut og behandles?* Jeg har måttet gjøre vurderinger på hver enkelt avisside hvor en tekst som omhandler luftfart er trykket. I forkant av dette har det derfor vært nødvendig å definere hva som skulle regnes som en analyseenhet, og hvordan disse skulle telles. Det har ført til at jeg har gjort følgende avgrensninger:

- Et forsideoppslag eller en forsidehenvisning er talt som del av artikkelen som det eller den henviser til.
- En tekst er definert som en egen artikkel når den står under en egen overskrift, dette gjelder for eksempel på nyhetsplass.
- Kommentarer forfattet utenfor redaksjonene er også del av det kvantitative materialet. Noen av avisene trykker kommentartekster som bare består av en

linje eller to. VG hadde i 2004 blant annet en fast spalte under vignetten «VG SMS Glad? Irritert? Engasjert? Send SMS(...)». Her blir flygeledersaken kort kommentert som tekstmelding. Slike tekster vil også bli talt med på lik linje med nyhetsnotiser, slik at et kvantitativt materiale er så nøyaktig gjengitt som mulig.

Koding av datamaterialet

I følge Johannessen et. al (2004) består dataanalyseprosessen av konseptualisering og kategorisering i higen mot å skape en beskrivelse eller generere teori. Koding av data er en prosess som handler om å tilrettelegge for kategorisering av meningsinnholdet (Thagaard 2003:135). De tre formene for koding *er åpen koding, koding langs en handlingsakse* og sist *selektiv koding* (Johannessen et. al 2004:172). Hvordan koder endres og utvikles etter hvert som man blir bedre kjent med datamaterialet. Thagaard (2003) peker på at koding dreier seg om å knytte begreper til temaene teksten omfatter, og dermed like gjerne kunne kalles ‘begrepsfesting’. Deskriptiv koding er første stadiet, og disse kodene er knyttet til tekstens meningsinnhold (2003:136). Neste stadiet handler om å knytte tendensene i datamaterialet til etablert teori: «Kodeordene som benyttes i denne fasen, gjenspeiler forskerens refleksjoner over hvordan tendensene skal forstås» (Thagaard 2003:136).

Med erfaring fra sitt eget phd-prosjekt skriver Ørsten følgende om koding og validitet:

De kvalitative kategorier, især fortellingsrammerne, men også i noen grad kategorien ‘nyhedskriterier’, viste sig sværere at bestemme, end en kvantitativ kategori (...). Denne usikkerhed kunne være fjernet ved at forskere selv foretog kodningen, som både Slaatta (1999) og Tjernström (2001) gør det. En sådan kodning reducerer den målbare usikkerhed, men risikerer også samtidig at underspille det fortolkningsselement, der alligevel har gjort sig gjældende i forskerens fortolkning af hver enkelt artikel (Ørsten 2004:205).

Jeg har på den måten hatt fordel av at jeg har vurdert og kodet alt materialet selv: Jeg kjenner dataene godt og materialet har hele veien blitt vurdert under like forutsetninger.

Etter datainnsamlingen er artiklene samlet etter hvilken avis de tilhører, og ordnet etter dato. Likesom for Allern (2001a) har kodingsenheten også i denne undersøkelsen vært ‘artikkel, uavhengig av størrelse’. Allern skriver at ‘artikkel’

imidlertid ikke [er] et helt entydig begrep ettersom større nyhetssaker eller reportasjer av og til er brutt opp, slik at den inneholder flere elementer. Slike sammensatte nyhetssaker/reportasjer er, når det tydelig framgår av en av artiklene, først og fremst for å få et riktig bilde av kildebruken i reportasjen. Hvis artikler om samme hovedtema klart er sidestilt (...) er hver artikkel (...) kodet for seg (Allern 2001a:81).

Flere saker på samme side eller dobbeltside vil gjerne omhandle samme tema, men ha ulike overskrifter. I første omgang har det vært viktig å gå gjennom hver enkelt side og finlese tekstene. I analysen av enkelttoppslag i kapittel 6 har jeg kommentert samspillet mellom hovedartikler og sideartikler, der jeg har vurdert at det tilfører analysen noe. I hovedsak er en artikkel i denne studien definert som en tekstenhet, uavhengig av om den står alene eller sammen med andre tekster. Selv faktaboks enquete (sak i saken) og notiser er for ordens skyld talt som selvstendige artikler. Dette har vært en avveining basert på at jeg mener at det har vært den mest oversiktlige måten å kode analyseenheten på i denne studien, dessuten har jeg vurdert det som at det ville styrke analysens etterprøvbarehet.

Kategoriseringen av artiklene har blitt gjort etter de fire operasjonelle underkategorier av sjangerbegrepet som jeg har vært inne på tidligere: 'nyhetsartikkel og nyhetsnotis', 'leder og redaksjonell kommentar', 'ekstern debatt og leserbrev' og 'øvrig'. Kategoriene har blitt definert etter systematisk gjennomgang av stoffet.

Under 'nyhetsartikkel og nyhetsnotis' vil nyhetsnotisene være skilt ut i oversikten over datamaterialet (se vedlegg 1), slik at de kan identifiseres som noe eget i den grad det vil være nyttig. Denne kategorien inkluderer også nyhet på sports- og økonomiplass. 'Leder og redaksjonell kommentar' er forfattet av redaksjonens egne medarbeidere, dette inkluderer altså lederartikler og karikaturer. 'ekstern debatt og leserbrev' inkluderer kommentarer og kronikker som gjerne står trykket på debattplass. 'Øvrig' er det som handler om casen som står trykket andre steder i avisen enn på nyhets- og debattplass. Det vil her hovedsaklig dreie seg om nytte/forbruk og portrettintervjuer.

3.4 Medierammer som metode

Grunnen til at jeg valgte et slikt knippe aviser som studieobjekt for oppgaven, er at de syv dekker ulike grupperinger av aviser i det norske mediebildet: VG og Dagbladet er landets to store riksdekkende løssalgsaviser, mens de øvrige avisene er å regne som abonnementsaviser. Tre av avisene ser på seg selv som riksaviser; Aftenposten, Dagbladet og VG, men har alle hovedkontorer i hovedstaden. Aftenposten blir av mange regnet for å være nærmest en provinsavis for Østlandet. Dagsavisen blir som regel regnet som en Oslo-avis, mens tre av avisene er definerte omnibusaviser, Adresseavisen, Bergens Tidende og Stavanger Aftenblad. Med

omnibusaviser menes at de er regionsaviser, som samtidig dekker viktige riks- og verdensnyheter, slik at de har som intensjon å kunne være eneste nyhetskilde for sine abonnenter. Alle avisene har fulgt saken med egenproduserte nyhetsartikler.

De ulike trekkene ved avisene som kan gjøre dem interessante å sammenligne er mange. *Har de to løssalgsavisene vesensmessig ulik form eller fokus i sin dekning av saken enn de øvrige avisene? Viser aviser med forankring i ulike geografiske miljøer ulike holdninger til desentralisering av statlige arbeidsplasser? Bruker de store riksavisene andre vinklinger enn de små lokale avisene?*

Når man registrerer disse faktorene kan det forventes at avisenes dekning vil være preget av blant annet et geografisk aspekt og et desentraliseringsaspekt. Vestlandsavisene Bergens Tidende og Stavanger Aftenblad dekker geografiske områder som blir berørt av omveltningene. Områdene som Adresseavisen dekker har vært gjennom en tilsvarende prosess våren 2004. Dette førte til at kontrollsentralen på Værnes ble bestemt lagt ned, til fordel for kontrollsentralen på Bodø Lufthavn.

Andre perspektiver kan være vel så interessante å registrere. Her vil det for eksempel kunne registreres om rammene kan sies å variere ut fra hvorvidt avisen er en løssalgsavis eller en abonnementsavis.

Identifikasjon av rammene

I denne studien har jeg ønsket å identifisere medierammer for så å gå inn i dem. I første omgang dreier en analyse av medierammer i et artikkelmateriale seg om en nærlesning av tekstene. Som smørbrødsliste for min gjennomgang av tekstene har jeg brukt de av Tankards³⁸ punkter jeg har funnet relevante: vignetter, overskrifter og 'sparkere', ingresser, bilder, bildetekster, mellomtitler, utvalg av kilder, utvalg av sitater, uthevede sitater, gjengivelse av statistikk og konkluderende avsnitt.

Det første møtet man har med en avisartikkel går på overskrift, ingress, billedbruk og layout. Her har jeg prøvd å danne meg et generelt inntrykk av samspillet mellom det visuelle og det verbale. Deretter har jeg dekomponert selve teksten. Jeg har lett etter 'fallende viktighet' som et journalistisk grep, etter anførselsord, pluss- og minusord (Hillesund 1994) og etter inferenser. Her har blant annet narrative virkemidler som ordspråk og metaforer vært interessant å grave frem. Med andre ord: *Hva står i teksten? Hva er underforstått? Hvilke kilder har kommet til orde? Hvordan*

38 Omtalt i Karen Johnson-Cartee (2005), men opprinnelig hentet fra J. W. Tankard i Reese, Gandy & Grant (2001): Framing Public Life.

er samspillet mellom journalistens fortellerstemme kildesitater? Hvilken fortelling fortelles? Hva handler den om?

Hva slags inntrykk man får av teksten kan også preges av hvorvidt journalisten bruker refererende stil eller kildenes stemmer kommer frem gjennom sitater (Hillesund 1994). Jeg har lett etter det journalistiske grepet *vinklingen*, som handler om hvordan journalisten retter fokus, velger en tematikk og velger bort andre tematikker. Funnene mine har jeg sett i forhold til hvilken sjanger avisen anses å tilhøre og hva slags journalistikk avisen derfor forventes å produsere. Hillesund (1994) skriver om nyhetsteksten at den forventes å være basert på faktapåstander og baseres på noe som har skjedd. Lederen, for eksempel, er vesensmessig forskjellig fra nyheten ved at den er argumenterende. Her har det også dreid seg om hvorvidt teksten har fokus på person(er) eller sak (Hillesund 1994). Der det har vært naturlig har jeg sammenlignet artiklene med fortellinger og sett på fortellertekniske grep i tekstene som hendelsesforløp og arketyper. Ørstens fire punkter som bygger på Entman (1993) og Vreese (2000) har som tidligere nevnt vært sentrale i min studie. Dette går ut på at rammene skal ha karakteristika, være observerbare i praksis, være mulig å skille fra hverandre og identifiseres av andre enn forskeren (Ørsten 2004:203).

Metodiske problemer

Man kan si at teorier er forenklinger av virkeligheten, og metoder er et verktøy for å gripe denne virkeligheten. «Kunnskap om den store verden ordnes blant annet ved hjelp av fordommer, stereotypier eller forståelse.» (Johannessen, Tufte og Veiden 2006:21). En analyse av medierammer har sine utfordringer og også sine begrensninger. På samme tid som jeg som analytiker kan peke på et knippe medierammer i mitt datamateriale, så er det viktig å være klar over at jeg samtidig er opphavskvinne for disse rammene. Som Hillesund (1994) skriver er journalister opptatt av 'vinkling' når de forfatter en nyhetstekst. Denne vinklingen er dermed en bevisst metode i et journalistisk arbeid. Samtidig mener M. Eide (2001) at det i moderne journalistikk er viktig at journalisten er bevisst «at det faktisk er fortolkningsarbeid man bedriver når man foregir å speile virkeligheten» (M. Eide 2001:52). Vinklingen har noe med rammen å gjøre, men den *er* ikke rammen. De rammene som jeg i de neste kapitlene vil avdekke som sentrale i avisenes dekning av flygeledersaken, er definerte gjennom en sosiologisk analyse. Likesom vinklingen er et journalistisk grep, er rammene et analytisk grep. I dette ligger en svakhet og en

styrke ved analyse av tolkningsrammer. Svakheten i måten jeg har kvantifisert materialet på, består i at det ligger et element av subjektive vurderinger til grunn. Utgangspunktet for studien heller har vært det kvalitative, som tekst i kontekst. Her har utfordringen vært å finne en strategisk måte summere datamaterialet.

I en dokumentanalyse slik som analysen av nyhetstekster er, produserer man ikke dataene selv slik man for eksempel gjør i en studie basert på kvalitative intervjuer. Fordi dataene allerede foreligger, er de ikke i forkant av studien på noen måte preget av forskeren, slik de gjerne er ved andre typer studier. I denne studien er det empiriske materialet dessuten kvantitativt, noe som gjør at utvalget viser hele universet. I forhold til det kvantitative datamaterialet har jeg måttet foreta kvalitative skjønnsmessige vurderinger i kodingen. Det er her studiens største utfordringer ligger, samtidig som dette er gjort etter helt klare regler som jeg gjengir i oppgaven.

Som i en hver annen fortolkende analyse er fortolkningen i en rammeanalytisk studie subjektiv (Johannessen et. al 2006). Det kan være vanskelig å skjønne hvordan rammene defineres, og hva som gjør en ramme vesensmessig ulik fra en annen ramme. Målet mitt i forhold til denne problematikken har vært å gjøre studien så redelig og etterrettelig som mulig. På denne måten vil oppgaven være etterprøvbart, slik at en annen analytiker vil være i stand til å se hvordan jeg har kommet frem til mine resultater.

Objektivering av journalistiske tekster innebærer også at forskeren i stor grad ser bort fra tekstenes tilblivelse. Analytikeren ignorerer på mange måter journalisten som aktivt skapende subjekt, og lar teksten tale for seg (Hillesund 1992:13). Dette gir muligheter og setter begrensninger for en analyse.

3.5 Avisene

Datamaterialet i denne studien består som sagt av artikler hentet fra syv aviser. Her vil jeg gi en oppsummering av datamaterialet ved å trekke ut noen tendenser i de ulike avisenes dekning av saken. For at sammenligningene mellom avisene skal være mest mulig fruktbare vil det være interessant å først ha posisjonert dem i markedet: *På hvilken måte kan man definere avisens posisjon? Hvem skriver avisen for? Har den en geografisk tilhørighet? På hvilken måte?*

På samme måte som en riksavis, har en lokal/regionsavis som nedslagsfelt de som bor, kommer fra eller av andre årsaker er spesielt interessert i hva som foregår i

et bestemt område. Lokalavisenes stoffutvalg er med andre ord det som oppleves som viktig for regionen. Riksavisene dekker det som skjer i andre deler av verden, og på lik linje dekker lokalavisen gjerne også et utvalg av det som skjer i storsamfunnet. For de avisene som dekker mindre geografiske områder bør ett av disse to spørsmålene kunne gi positive svar for at det skal gi mening å dekke saken: *Får begivenheten konsekvenser for regionens innbyggere? Har noen av innbyggerne førstehåndsopplevelser (eller annenhåndsopplevelser) fra begivenheten?*

Det som kjennetegner omnibuspressen er at dette er aviser som skal kunne fungere som eneste nødvendige nyhetsmedium for leseren. Dette innebærer at leseren bør få en viss oversikt over det redaksjonen regner som viktig nytt både utenriks og innenriks, på toppen av det regionale. Både Adresseavisen, Bergens Tidende og Stavanger Aftenblad defineres som slike aviser. Dagsavisen kan også regnes som en omnibusavis for Oslo og det sentrale Østlandsområdet.

Plassering i markedet

Alle avisene i studien er dagsaviser. Med unntak av Dagsavisen er de alle avisene blant landets ti største, målt i opplagstall per 2004³⁹:

- VG er Norges største avis med et daglig opplag på 365.300⁴⁰ eksemplarer. Avisen har Schibstedt ASA som eier og hovedkontoret ligger i avisgata Akersgata i Oslo. VG regnes som en tabloidavis, både hva format og journalistisk sjanger angår.
- *Aftenposten* er nest største avis, med et opplag på 249.900 eksemplarer. Av mange blir den karakterisert som en Osloavis, og også denne har sitt hovedsete i Oslo. Også Aftenposten har Schibstedt ASA som eier. Aftenposten var i 2004 en fullformatavis, men la om til tabloidformat i januar 2006.
- *Dagbladet* er landets tredje største avis med 183.100 eksemplarer daglig. *Dagbladet* eies av Avishuset Dagbladet AS, som igjen eies av blant andre Orkla ASA (24 %). Som VG er Dagbladet også å regne som en tabloidavis, både når det gjelder journalistisk innhold og fysisk format.
- *Bergens Tidende* er den største vestlandsavisen med et daglig opplag på 88.900 aviser. *Bergens Tidende* er blant annet eid av Orkla Media AS (29 %) og Schibstedt ASA (24 %). I perioden for casen i denne studien var Bergens Tidende i fullformat, men avisen la om til tabloidformat i september 2006.

³⁹ Medieregistrets nettsider, URL: <http://www.medieregisteret.no/database/dbprogs/?1=1&id=561>. [Lesedato 2/1 2006.]

⁴⁰ Her er alle hele tall rundet til hele hundre, og alle prosenter rundet til hele tall.

- Trøndlagsavisen *Adresseavisen* er Midt-Norges største regionsavis og har et daglig opplag på 84.900 aviser. *Adresseavisen* eies blant annet av Schibstedt ASA (34 %) og Orkla Media AS (19 %). Som Bergens Tidende var Adresseavisen også i fullformat, men la om til tabloid i september 2006.
- Stavanger Aftenblad har et opplag på 69.500 aviser. *Stavanger Aftenblad* eies av blant andre Schibstedt ASA (32 %). Som de to sistnevnte var også Stavanger Aftenblad i fullformat frem til september 2006.
- *Dagsavisen* har stiftelsen Dagsavisen som eneeier og har et opplag på 33.000 (2004). Avisen er i tabloidformat, foruten å være en uavhengig nyhetsavis skal Dagsavisen «dessuten ha god dekning av begivenheter i hovedstaden, også av byens hverdagsliv». ⁴¹

⁴¹ Dagsavisen nett: <http://www.dagsavisen.no/omdagsavisen/>. [Lesedato 2/10 2006.]

4 Casen «Flygeledersaken»

Den per dags dato pågående omorganiseringen i Avinor har ikke gått ubemerket for seg i norsk presse. Avinors uttalte visjoner er å være «ledende innen sikkerhet og punktlighet i europeisk luftfart».⁴² I løpet av de siste par årene har det ikke vært sjeldent at mediene har koblet ordet ‘flygeleder’ med ordet ‘kaos’. Casen jeg bruker er et utsnitt av denne medieomtalen, og fokuset i studien vil ligge på hvordan mediene kommuniserer denne delen av omstruktureringen i Avinor. Hvorvidt passasjerene og den øvrige populasjonen faktisk forbinder Avinor med sikkerhet og punktlighet eller heller med kaos skal her forbli usagt.

Først vil jeg gi en kortfattet beskrivelse av Avinors posisjon i markedet, Avinor som organisasjon og omstruktureringsplanene i selskapet. Deretter vil jeg gi en beskrivelse av flygelederne; deres utdannelse, posisjon i selskapet, om hvordan flygelederens fagforbund ivaretar gruppens interesser og på hvilken måte arbeidet deres er lovregulert. Til slutt vil jeg se på flygeledere og Flygelederforbundet i media generelt, og i denne konkrete saken.

4.1 Avinor

Flygeledersaken er et utsnitt av den medieomtalen som har vært av selskapet Avinor de siste par årene. Denne delen vil derfor handle om Avinor. Det vil være nødvendig å ha en viss oversikt over opptakten til og ettervirkningene av det casen handler om. Dette vil være et bakteppe, og vil ikke nødvendigvis være gjenstand for tolkning. Bak flygeledersaken ligger en rekke udiskutable fakta, som det at Avinor *er* et statlig eid aksjeselskap. I det som følger vil jeg presentere en stor del av de brikkene av mer eller mindre faktisk informasjon som redaksjonene bruker og på ulike måter setter sammen igjen i pressedekningen.

Avinors posisjon

Avinor er som statelig eid aksjeselskap eneste aktør som tilbyr luftfartstjenester i Norge. Driften finansieres delvis av kommersielle midler; inntekter fra flyselskapene og omsetning på flyplassområdene, og delvis av statelige midler.

42 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/. [Lesedato 10/3 2006.]

Vist i tabellen under kan man se fire definerte aktører i sektoren; *trafikanter*, *flyselskaper*, *Avinor* og *Staten*. Disse fire har ulike forutsetninger for relasjoner i feltet i form av utsikter til forventninger til nytte og kostnader. Trafikantenes nytte er viljen til å betale for transporten, de øvrige aktørene har nytte som inntekter av ulikt slag. Flyselskapene får inntekter fra trafikantene, Avinor får inntekter som statelige tilskudd og omsetning på flyplassområdene, og Staten får inntekt som flybillettavgifter og utbytte fra Avinor. Beløpene blir tilsvarende på kostnadssiden.

Tabell 4.1.1 Verdistrøm i luftfarten, Transportøkonomisk institutt (TØI)⁴³

Trafikanter		Flyselskaper		Avinor		Staten	
Nytte	Kostnad	Inntekt	Kostnad	Inntekt	Kostnad	Inntekt	Kostnad
Betalingsvillighet	Billett-utgifter inkl. CO2 og MVA. Tids-kostnader. Øvrige kostnader.	Billett-inntekter (statistisk)	Drift + kapital-kostnader rute. Avgifter til å dekke Avinors kostnader MVA.	Avgift til å dekke Avinors kostnader. Statlige kjøp av regionale lufthavn-tjenester. Kommersielle inntekter.	Drift + kapital-kostnader. Flyplasser. ANS. MVA. Utbytte.	CO2-avgift. MVA. Utbytte fra Avinor.	Andre sektorer. Kjøp av regionale lufthavn- og flyrute-tjenester.
		→	←	→	←	→ →	

Pilene angir pengestrømmens retning. (...) Hele luftfartssystemets eksistens er dypest sett betinget av at det finnes en betalingsvillighet for luftfartstjenestene. (...) Omsetningen fra flyselskapene utgjorde for øvrig nær 21 mrd. kr. i 2004 (Econ-rapport 88, 2005).⁴⁴

Det kan være verdt å merke seg at en slik modell ser på passasjerene (trafikantene) som aktører på mikronivå, mens de øvrige aktørene er definert som makroaktører.

Organisasjon og struktur

Avinor eier og driver 46 flyplasser i Norge, hvorav 12 drives i samarbeid med Forsvaret. Antall ansatte i Avinor er 2700, og antall passasjerer i 2005 var 32,8 millioner.⁴⁵ Luftfartsverket gjenoppsto 1. januar 2003 som Avinor AS, et aksjeselskap heleid av staten, ved Samferdselsdepartementet. Med omgjøringen til statseid

43 Fra 'Luftfartens samfunnsnytte', en rapport utarbeidet av Transportøkonomisk institutt (TØI), skrevet av Jon Inge Lian, Svein Bråthen, Steinar Johansen og Sverre Strand, Oslo desember 2005:54.

44 Fra 'Luftfartens samfunnsnytte', en rapport utarbeidet av Transportøkonomisk institutt (TØI), skrevet av Jon Inge Lian, Svein Bråthen, Steinar Johansen og Sverre Strand, Oslo desember 2005:54.

45 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/filestore/Nybrojsyre02.06norsk.pdf>. [Lesedato 21/10 2006.]

aksjeselskap åpnet Stortinget for at Avinor skulle kunne drive mer rasjonelt og tilpasse seg nasjonale og internasjonale endringer i luftfarten, med en forventet økende konkurranse på blant annet lufthavns- og flysikringssiden.⁴⁶ I 2004 hadde konsernet et resultat etter skatt på 379 millioner kroner. Resultatet viser en større fremgang fra 2003 da resultatet etter skatt viste nær -373 millioner kroner.⁴⁷ Ifølge Avinors årsberetning skyldes fremgangen både trafikkvekst og utslag av omstillingsprosessen *Take-Off-05*, som langt på vei ble gjennomført i året 2004.⁴⁸

2005 var et utfordrende år for Avinor. Det ble gjennomført vesentlige omstillinger i bedriften, og de interne spenningene har vært store (...) Avinors omdømme er svekket, som følge av dette, og bedriften står overfor store utfordringer med å gjenreise tilliten i det norske samfunnet (Avinor: Virksomhetsredegjørelse 2006–2008).

Styret i Avinor er oppnevnt av Samferdselsdepartementet og består foruten styreleder og nesteleder av syv medlemmer; av disse representerer tre de ansatte.⁴⁹ Øverste sjef i Avinor er administrerende direktør. Denne stillingen er per oktober 2006 besatt av Sverre Quale, men i tidsrommet for casen hadde Randi Flesland jobben.

Konsernstaben forøvrig består av kommunikasjonsdirektør (Ove Narvesen), personal- og organisasjonsdirektør (Grete Johansen), finans- og økonomidirektør (Petter Johannessen), sikkerhetsdirektør (Jan Wright). Den øvrige ledelsen i Avinor består av direktør flysikring (Knut Skaar, Anne Grette satt i tidsrommet for casen), direktør store lufthavner (Anders Kirsebom), direktør regionale lufthavner (Margrethe Snekkerbakken) og administrerende direktør OSL/Oslo Lufthavn (Nic. Nilsen).⁵⁰

Under administrerende direktør ligger fire divisjoner; *Flysikring*, *Store lufthavner*, *Mellomstore lufthavner* og *Regionale lufthavner*. Oslo lufthavn (OSL) er organisert som datterselskap av Avinor, også underlagt administrerende direktør, men med et eget styre. Divisjonen for flysikring består igjen av fire underavdelinger, kontrollsentraler (ACC), større tårn (TWR/APP), mindre tårn og flynavigasjon (FNT).⁵¹

46 Avinor årsberetning (2004), URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Ledelse/filestore/aarsrapport2004.pdf. [Lesedato 23/1 2006.]

47 Avinor årsberetning (2003), URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Ledelse/filestore/avinor_rapport_03_skjerm.pdf. [Lesedato 23/1 2006.]

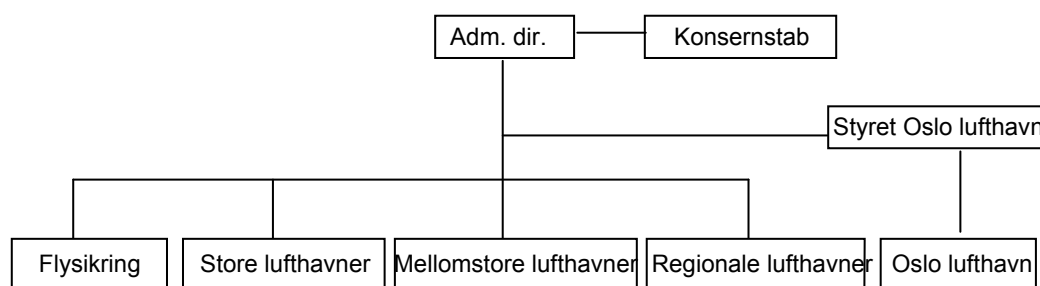
48 Avinor årsberetning (2004), URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Ledelse/filestore/aarsrapport2004.pdf. [Lesedato 23/1 2006.]

49 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=193> [Lesedato 26/8 2006.]

50 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Ledelse/. [Lesedato 23/1 2006.]

51 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/. [Lesedato 27/3 2006.]

Figur 4.1.2 Hovedstruktur, Avinor⁵²

1. november 2004 flyttet Avinors hovedkontor til ny leiekontrakt i nye Vika Atrium, Christian Frederiks plass 6 i Bjørvika.⁵³ Avinor-administrasjonens opprinnelige kontorer lå i Wergelandsveien i Oslo sentrum, og konsernet har fremdeles en kontrakt frem til 2010, hvor de forplikter seg til å betale 32 millioner i året for leie av lokalet.⁵⁴ Avinor vil framleie disse lokalene frem til kontrakten går ut.⁵⁵ De nye lokalene i Bjørvika vil koste 10 millioner i året å leie for Avinor.

Omorganiseringen Take-Off-05

4. desember 2003 ble resultatforbedringsprogrammet *Take-Off-05* vedtatt av Avinor-styret: «For at Avinor skal kunne løse sine samfunnsoppgaver, gjennomføre nødvendige sikkerhetsinvesteringer og tilrettelegge for handlefrihet og konkurransekraft, er det nødvendig med en sunn økonomi i konsernet.»⁵⁶ Som ledd i prosessen ble det innført en ny bedriftsstruktur som blant annet skulle styrke lederfunksjonen i selskapet. «Styret i Avinor har hatt tre forutsetninger for sine vedtak for Take-Off-05:

- Sikkerheten skal ikke reduseres.
- Det skal ikke føre til nedleggelse av flyplasser.
- Kundene, flyselskapene og passasjerene, skal ikke rammes.»⁵⁷

Programmet skulle redusere de årlige driftsutgiftene i bedriften med 400 millioner kroner årlig, fra og med 2006.⁵⁸ Dette ville innebære å kutte cirka 700 av i alt 2900

52 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=1275>. [Lesedato 17/1 2006.]

53 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Arkiv/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2170>. [Lesedato 9/3 2006.]

54 VG 6/10 2004: «Avinorledelsen betalte for interiørpsykolog».

55 Hognar.no, URL: <http://www.hegnar.no/hegnar/newsdet.asp?id=165338&cat=103>. [Lesedato 28/10 2006.]

56 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Rapporter/Take-Off-05/Prosjektet_Take-Off-05/. [Lesedato 17/1 2006.]

57 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Rapporter/Take-Off-05/Prosjektet_Take-Off-05/. [Lesedato 17/1 2006.]

58 Cappelen forlags nettsider, URL: <http://politikkogmakt.cappelen.no/1/12/kildeoppgaver/kildeoppgave.html?id=93>. [Lesedato 23/1 2006.]

årsverk i bedriften, noe som tilsvarer nær en fjerdedel av de ansatte.

Kostnadsreduksjonen i Avinor var i første omgang et forslag fra toppledelsen, utarbeidet av en prosjektgruppe, etter et pålegg fra de politiske myndighetene.⁵⁹

Daværende samferdselsstatsråd Terje Moe-Gustavsen hentet i oktober 2000 inn Randi Flesland, som tidligere visekonsernsjef i NSB. Fleslands oppgave var dermed å iverksette endringene. Så langt har 400 ansatte i Avinor mistet jobben som en følge av omstruktureringene.⁶⁰ Take-Off-05 består av 11 delprosjekter.⁶¹

- 1) *Styringsmodell*: Ny organisering av lufthavnene og ny organisering av flysikring.
- 2) *Felles oppgaver*: Større stab- og støttefunksjoner skal lokaliseres på Avinor-eide Oslo Lufthavn (OSL).
- 3) *Styring og kontroll med IKT*: Dele inn i de tre divisjonene IKT samordner, IKT kundeansvar og IKT leverandøransvar.
- 4) *Tjenestedefinering og prising*: En vurdering av Avinor-konsernets fremtidige produktstrukturer, samt prinsipper for prissetting.
- 5) *Standarder og krav*: I forhold til konsesjonsvilkår for flyplassdrift og oppdatering av styringssystemet i forhold til kvalitet og sikkerhet.
- 6) *Opplæring*: Opplæringen i Avinor skal deles opp i tre områder samt å gjennomføre oppdaterte og justerte fagopplæringskonsept.
- 7) *Underveistjenester*: Endret organisering av luftrommet gjennom reduksjon av antall sektorer, innføring av et nytt bemanningskonsept for kontrollsentralene, innføring av ny teknologi, samt reduksjon av antall kontrollsentraler.
- 8) *Avgang/ landing/ innflyging*: Etter store omstruktureringer vil de aller fleste tårn i fremtiden bli bemannet bare med flygeledere.
- 9) *FNT driftskonsept*: Effektivisering av antall driftsområder innen drift og vedlikehold i flynavigasjonstjenesten.
- 10) *Effektiv flyplass*: Justerte bemanningsløsninger og arbeidsprosesser for bakketjenesten.

⁵⁹ Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=1693>. [Lesedato 10/3 2006.]

⁶⁰ Dagbladets nettsider, URL: <http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/01/16/454933.html>. [Lesedato 23/1 2006.]

⁶¹ Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Rapporter/Take-Off-05/Prosjektet_Take-Off-05/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2453. [Lesedato: 17/1 2006.]

11) *Rullende materiell*: Prosjektet har arbeidet fram en ny organisering for styring og forvaltning av rullende materiell.

Vedtaket om nedleggelse av Kontrollsentralen i Oslo skulle bli opptakten til konflikten viss medieomtale er objekt for denne studien, som blant annet fikk konsekvenser i at Flesland fratrådte som leder av Avinor i desember 2005.⁶²

Underveistjenester

Underveistjenester er syvende delprosjekt i tiltak Take-Off-05, og det er denne flygeledertjenesten ligger inn under:

Kontrollsentralene i Avinor yter flykontrolltjeneste for trafikken i det øvre luftrom. Norsk luftrom er organisert i sektorer som i dag bemannes av flygeledere og fullmektiger. Resultatet av dette prosjektet er endret organisering av luftrommet gjennom reduksjon av antall sektorer, innføring av et nytt bemanningskonsept for kontrollsentralene (bare flygeledere i operative posisjoner som hovedregel), innføring av ny teknologi, samt reduksjon av antall kontrollsentraler fra 4 til 2. Kontrollsentral Nord er lokalisert til Bodø. Natt til 12. september 2004 ble den siste delen av Trondheim Kontrollsentrals ansvarsområde overført til Kontrollsentral Nord i Bodø. Kontrollen av flytrafikken fra Dovre til Svalbard og havområdet utenfor blir etter det fra Bodø. Kontrollsentral Sør skal etableres på Sola ved Stavanger innen 2008.⁶³

Fire kontrollsentraler i Norge per 2004, er tre per 2006 og skal altså bli til to, per 2008. Til sammenligning er det i dag to kontrollsentraler i Sverige, en i Malmø og en i Stockholm. Den i Stockholm er delt i to enheter mellom Stockholm og Sundsvall.⁶⁴

Kontrollsentral/kontrollstasjon

Flygeledernes oppgave er å ivareta sikkerheten i luftrommet. Hver flyplass har sin egen *kontrollstasjon* bestående av et kontrolltårn der flygeledere passer på at trafikken rundt og på flyplassen går forsvarlig for seg. Kontrolltårnene rager gjerne over all annen bebyggelse på flyplassene. Samtidig er det *kontrollsentralene* som er ansvarlig for og har oversikt over all bevegelse i et angitt luftrom. Kontrollsentralen er den enheten som organiserer flytrafikken i et større område. I Norge har det vært fire slike i Bodø, Trondheim/Værnes, Stavanger/Sola og Oslo/Røyken. Disse ble etablert i 1950-årene, da sivil luftfart for alvor ble etablert i Norge.⁶⁵

62 Samferdselsdepartementets nettsider, URL: <http://odin.dep.no/sd/norsk/aktuelt/pressemateriale/pressem/028021-070139/dok-bn.html>. [Lesedato 17/1 2006.]

63 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Rapporter/Take-Off-05/Prosjektet_Take-Off-05/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2453. [Lesedato 17/1 2006.]

64 Det svenske Luftfartsverkets nettsider, URL: http://www.lfv.se/Templates/LFV_InfoSida_50_50_16914.aspx. [Lesedato 12/5 2006.]

65 Stavanger Aftenblad 30/9 2004: «Flysikkerhet og ledelse».

Oslo Kontrollsentral ligger i en fjellvegg på Røyken i Buskerud, og er en selvstendig enhet underlagt avdelingen for Lufttrafikkjenester i Avinor. Anlegget på 11.000 kvadratmeter sto ferdig 30. mars 1996, og bygging, utstyr og oppgradering kostet 550 millioner kroner; 285 millioner for radar, data- og kommunikasjonsutstyr og 265 millioner for det byggt tekniske anlegget.⁶⁶ Oslo kontrollsentral er Avinors største enhet, med cirka 130 ansatte fordelt på flygeledere, lufttrafikkjenestefullmektiger, flygelederaspiranter og administrativt personell. Sentralen har per i dag ansvaret for å overvåke all flytrafikk i området mellom Dovre i nord, Hardangervidda i vest og grensene mot Sverige og Danmark i henholdsvis øst og sør.

I følge Flesland hadde Avinor selv bare behov for 2000 kvadratmeter av bygningsmassen på 11.000 kvadratmeter fordi bygget er planlagt på 80-tallet da man hadde et helt annet fremtidsscenario, bygget på den kalde krigen. Dermed er arealet for mye å drifte på en lønnsom måte for Avinor. I 2008 ville bygningsmassen kunne selges eller leies ut, og bety inntekter for selskapet. Dessuten vil det tekniske utstyret i Røyken være utdatert i 2008, fordi Avinor da vil ha gått over til et nytt system for flykontroll, NATCON.⁶⁷ Stavanger Kontrollsentral/Sola er bygget i en betongbunker på bakkenivå. Sikkerheten skal likevel, i følge kommunikasjonsdirektør Ove Narvesen i Avinor, være like god som i fjellanlegget på Røyken.⁶⁸

Røyken og Sola var begge aktuelle kandidater til statusen som Kontrollsentral Sør høsten 2004. Trondheim Kontrollsentral/Værnes ble også vurdert.⁶⁹

Flygelederutdannelsen

Avinor er ansvarlig for utdanningen av flygeledere, og dette skjer som et skandinavisk samarbeid. Flygelederskolen i Malmö ble etablert høsten 2005. Varigheten på utdannelsen er to til tre år, og Avinor dekker studieutgiftene for studentene. Etter det første teoretiske året består utdannelsen av praktisk trening ved en av Avinors flygekontrollenheter. Etter første år er utdanningen dessuten lønnet, og når utdannelsen er fullført har flygelederen plikt til å tjenestegjøre der Avinor bestemmer. Avinor har ingen plikt til å sysselsette alle som utdanner seg til å bli flygeledere,

⁶⁶ Randi Flesland: «Avinor og flyvelederne», i Aftenposten 2/10 2004.

⁶⁷ Randi Flesland: «Avinor og flyvelederne», i Aftenposten 2/10 2004.

⁶⁸ Stavanger Aftenblad 2/10 2004: «Sola tåler en atombombe».

⁶⁹ Adresseavisen 25/9 2004: «Værnes – hvis pengene avgjør».

tiltross for at dette i utgangspunktet er intensjonen.⁷⁰ Under opptakene til studiet blir det lagt vekt på følgende egenskaper; tredimensjonal forestillingsevne (romoppfatning), hurtig oppfattelsesevne, god konsentrasjonsevne, simultankapasitet, beslutningsevne, koordineringsevne, høy stresstoleranse og gode samarbeidsegenskaper.⁷¹ Flygelederen har som oppgaver å forhindre sammenstøt i luften, å besørge en effektiv trafikkavvikling, å gi råd og informasjon, samt å varsle og bistå redningstjenesten.⁷²

I følge Randi Flesland er flygelederne 'vår tids siste leilendinger'. En leilending er en «person som leier og bruker en annens gardsbruk, vanligvis på livstid».⁷³ Jeg opplever at Flesland her sikter til at flygelederne på livstid er bundet til sin arbeidsgiver Avinor.⁷⁴ Ingen som ikke er utdannet flygeleder kan utføre en flygeleders oppgaver. Samtidig som forholdet mellom de to bærer preg av avhengighet, har begge parter gode forhandlingskort på hånden.

Flygeledere og fagforbund

Flygeledere er et eksempel på en liten gruppe arbeidstakere som besitter effektive virkemidler for å ivareta sine interesser. Flygeledere blir uten tvil en privilegert gruppe i henhold til lønn når de allerede under utdannelsen mottar aspirantlønn på cirka 200.000,- i året. Etter endt utdanning begynner årsinntekten på cirka 450.000 kroner, inkludert eventuelle tillegg.⁷⁵

Ved siden av dette har norske flygeledere en aktiv fagforening med nær 500 medlemmer.⁷⁶ Norsk flygelederforening (NFF)⁷⁷ ble dannet på Fornebu i 1973, og har siden vært den største og i hovedsak den eneste fagforeningen for flygeledere i Norge. Medlemmene er stort sett ansatte i Avinor, men andre flygeledere kan også ha medlemsskap. NFF er utgiver av organet *Flygelederen* som kommer ut fire ganger i

70 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=1381. [Lesedato 17/1 2006.]

71 Norsk flygelederforening, URL: <http://www.natca.no/default.aspx?ID=1445&Modul=2&Webdokument=True&SideID=47>. [Lesedato 18/1 2006.]

72 Norsk flygelederforening, URL: <http://www.natca.no/default.aspx?ID=1445&Modul=2&Webdokument=True&SideID=47>. [Lesedato 18/1 2006.]

73 Norsk Språkråd, URL: <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=leilending&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j>. [Lesedato 6/10 2006.]

74 Her er det selvsagt mulig å gjøre et frempek mot en mulig privatisering av luftfarten, men det er et tema som jeg ikke har intensjoner om å forfølge.

75 Avinors nettsider, URL: http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Flygelederutdanning/Betingelser/. [Lesedato 4/4 2006.]

76 Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2675>. [Lesedato 7/10 2006.]

77 Norsk flygelederforening (NFF) går også under navnet Norwegian Air Traffic Controllers Association med forkortelsen NATCA. For enkelthet skyld vil foreningen her bare bli omtalt med det norske navnet og tilhørende forkortelse.

året. Rolf Skrede har vært formann i foreningen siden starten i 1973, på fulltid siden 1993. Skrede har dermed vært med på å prege NFF og gjennom forbundet også norsk luftfart i over 30 år. Få fagforbundsledere som representerer en gruppe som ikke teller mer enn 500 arbeidstakere kan sies å ha hatt like mye innflytelse. I et portrett av Skrede skriver Dagens Næringsliv at:

Samferdselsminister Kjell Opseth tar et oppgjør med Rolf Skrede. Han slår i bordet: «Det er jeg som er statsråd, ikke du!» Skrede ler når han tenker på det. I virkeligheten hadde nordfjordingen Skrede en kontakt med sunnfjordingen Opseth som er de færreste fagforeningsledere forunt å ha med en statsråd.⁷⁸

Flygeledere er ikke nødvendigvis så streikeglade som ryktet tilsier. I følge forbundslederen er det kun snakk om at de har deltatt i to streiker i nyere tid. Den ene som forbund under Akademikernes Fellesorganisasjon i 1998. Lønnskonflikter har dessuten aldri ført til tvungen megling hos Riksmeklingsmannen.⁷⁹ NFF er bevisst sin evne til likevel å bli hørt. Dagens Næringsliv skriver følgende 24/12 2004:

Ifølge flygelederne er det hun [Flesland] som er på prøve.
– Hun har fått en sjanse til å rehabilitere seg, sier Skrede.
– Men hvis dere ikke blir enige, hva da?
– Enten må 2500 ansatte slutte, eller så må Randi Flesland slutte.⁸⁰

I desember 2005 sluttet Flesland. Også resultatet av lønnsoppgjøret 2006 gikk i flygeledernes favør, med et gjennomsnittelig lønnstillegg på 100.000 kroner,⁸¹ etter at styreleder Anders Talleraas hadde gått av under lønnsforhandlingene. Om lønnsoppgjøret skrev bransjeorganet i lederen at:

Flygelederne er kvitt sine sjefer og fått nye – som er enige med dem. Lønnsoppgjøret – etter forhandlinger med de nye lederne – kom i havn. Tilsynelatende med et jubelresultat. For flygelederne, altså (Flygelederen 2/2006).

Lederen indikerer at forbundet er svært godt fornøyd med oppgjøret, og at de nå opplever at Avinor-styret og selskapets ledelse endelig er på deres side.

Bestemmelser for sivil luftfart C 3-1

Grunnet flygeledernes særlige ansvar for liv og helse er det nedfelt spesifikke forskrifter for arbeidsgruppen i *Forskrift om miljøkrav for sivile luftfartøyer*, *Bestemmelser for sivil luftfart*. Forskriften går under navnet *Forskrift om sertifisering med videre av flygeledere* (BSL C 3-1); § 7 *Krav til innehaver av flygeledersertifikat*.

⁷⁸ Dagens Næringsliv 24/12 2004: «(Et slag i luften)».

⁷⁹ Dagens Næringsliv 13/6 2006: «(Fredelige flygeledere?)»

⁸⁰ Dagens Næringsliv 24/12 2004: «(Et slag i luften)».

⁸¹ Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2843>. [Lesedato 21/8 2006.]

Paragrafen sier at en flygeleder skal «avstå fra operativ tjeneste når det oppstår svekkelse i helsetilstanden som kan innebære at vedkommende er uskikket til å utøve flygekontrolltjeneste». ⁸² Denne forskriften er fastsatt av Luftfartstilsynet 25. oktober 2003.

Likeledes står det i *Regelverk for lufttrafikktenesten* at; «En flygeleder må ikke utføre noen form for operativ flygeledertjeneste når sykdom, tretthet eller lignende gjør ham uskikket til å utøve tjenesten på en betryggende måte» (RFL II INS-18). Man skal som flygeleder altså ikke utføre sitt embete hvis man ikke føler seg i stand til det. ⁸³ Dette er forskriften og bestemmelsen som ble tatt i bruk da flygeledere på Oslo Kontrollsentral sykemeldte seg i forbindelse med Avinors avgjørelse om lokasjon av Kontrollsentral Sør.

I praksis så er bruk av BSL C 3-1 ikke en ordinær sykemelding som innebærer at flygelederne kan befinne seg i hjemmet. De er pliktige til å oppholde seg på arbeidsplassen i tidsrommet som de er satt opp på vakt, men skal avstå fra å utføre flygeledertjeneste. ⁸⁴

4.2 Flygeledere og media

Dessverre har det siste året vært preget av så vel trakassering som regulær mobbing av flygelederne gjennom massemedia (Paul Johannessen i Flygelederen 3/1994).

Paul Johannessen var tillitsvalgt flygeleder og allerede i 1994 skrev han i bransjeorganet om det han opplevde som medienes uthenging av flygeledere. Økonomisk redaktør i Aftenposten, Ola Storeng kaller flygelederne «Luftens baroner» ⁸⁵ og skriver i en kommentar i forbindelse med Fleslands avgang i desember 2005 at «problemet er at flyveledernes makt øker nettopp når den blir misbrukt». Han viser til det han opplever som standens evne til kompromissløshet i forhold til at det til syvende og sist i praksis alltid er dem som bestemmer om flyene skal lette. «Det er synd, også for flygeledernes egen framtid, dersom de fortsetter sine forsøk på å gjøre sin egen yrkestittel til et skjellsord», skrev Dagsavisen på lederplass 29. september 2004. Dette med tanke på kollektive sykemeldinger som stagnerer flytrafikken.

⁸² Lovdata, URL: <http://www.lovdata.no/cgi-wift/liles?doc=/sf/sf/sf-20031025-1301.html>. [Lesedato 6/6 2006.]

⁸³ Flygelederen, 4/2004:26.

⁸⁴ Dette dreier seg dermed ikke om en ordinær sykemelding, men likevel så kommer jeg til å kalle det for 'sykemelding' for enkelthets skyld, og fordi dette har samme konsekvenser for flytrafikken som ordinære sykemeldinger hadde hatt.

⁸⁵ Aftenposten 17/12 2005: «Luftens baroner».

Dagens Næringsliv (DN) skrev i en reportasje i 2004⁸⁶ at: «Flygelederne har en vane. Når de ikke får viljen sin, krever de ledelsens hode på et fat.» I neste setning siterer de NFF-leder, Skrede på at: «– Vi vil se blod. Vi kan ikke leve lenger med henne.» ‘Henne’ er Avinorsjef Randi Flesland. Flygelederne har dessuten blitt kritisert for å ‘bruke’ mediene i konflikter innad i selskapet. Dagens Næringsliv illustrerer denne kritikken på følgende måte, med et intervju med Skrede:

- Selv har jeg aldri hatt medietrening. Det har vært livets harde skole, he-he. Ledelsen i Avinor har fått merke Skredes skolegang.
- Det er helt tydelig at fagforeningene er oppsøkende i forhold til mediene. De bruker det tidvis som en trussel, sier Randi Flesland.
- Men Rolf Skrede er ikke uten videre med på at flygelederne systematisk bruker mediene for å fremme sine saker.
- Foreningen sentralt lekker ikke i hytt og vær, men det er en stor organisasjon med masse folk.
- Du tok selv kontakt med oss [DN]?
- Ja, jeg gjorde det, sier Rolf Skrede.⁸⁷

Dagens Næringsliv fremhever her fagforbundlerens inkonsekvens: Samtidig som Skrede sier at det ikke er NFF sentralt som lekker, så er det han selv som har tatt kontakt med avisen. Slik det er skrevet gir avisen Flesland rett i sin påstand om flygeledernes illojalitet.

Men flygeledere er ikke bare privilegerte. Mens hun fremdeles var administrerende direktør i selskapet karakteriserte Flesland dem i et intervju i Aftenposten⁸⁸ som en svært sårbar gruppe 27/11 2004: «Flyvelederne er i den spesielle situasjonen at de bare kan jobbe i Avinor, og det gjør dem til vår tids siste leilendinger.»

4.3 Flygeledersaken i media høsten 2004

Avinor bestemte i første del av 2004 at antallet kontrollsentraler for flytrafikken i Norge skulle halveres. Kontrollsentral Nord ble bestemt lagt til Bodø, og dermed ble Værnes lagt ned. Slaget om Sør-Norge sto som tidligere nevnt mellom Stavanger/Sola og Oslo/Røyken.

27/9 2004 la administrasjonen i Avinor frem sin innstilling om at Kontrollsentral Sør burde legges til Sola. De 130 som jobber på Oslo kontrollsentral er fordelt på flygeledere, lufttrafikktenestefullmektiger, flygelederaspiranter og

⁸⁶ Dagens Næringsliv 24/12 2004: «(Et slag i luften)».

⁸⁷ Dagens Næringsliv 24/12 2004: «(Et slag i luften)».

⁸⁸ Aftenposten 27/11 2004: «Stolt, sterk og upopulær».

administrativt personell.⁸⁹ I forbindelse med innstillingen tok flygeledere og ekstramannskap på Oslo Kontrollsentral i bruk *Bestemmelser for sivil luftfart* (BSL C 3-1), § 7. Resultatet var at all flytrafikk i Sør-Norge ble lammet, og 40.000 passasjerer ble værende på bakken.

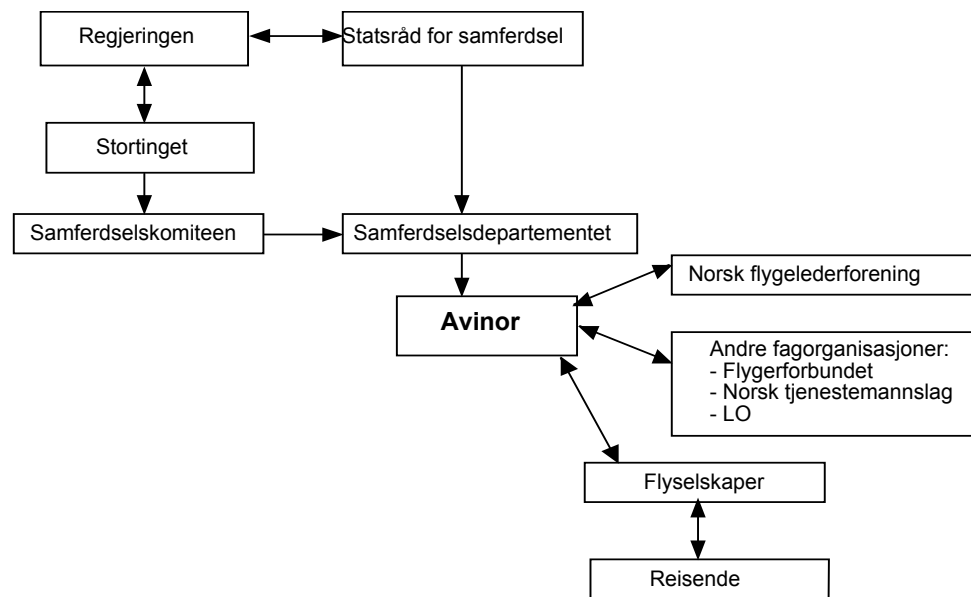
Dagen etter fikk Avinor kritikk av opposisjonen på Stortinget for valg av tidspunkt å offentliggjøre avgjørelsen fordi innstillingen hadde blitt kunngjort i høstferien da det var ekstra mye estimert flytrafikk. I dagene som fulgte ble det etablert en debatt i mediene som omhandlet flygeledernes evne til å takle stressende situasjoner, som den som har oppstått. Flygelederutdanningens struktur var også et tema i debattinnlegg. Utdanningens evne til å sile ut de som er uegnet til jobben ble diskutert, samt ledelsen i Avinors tillitsforhold til de ansatte. Administrerende direktør, Flesland, hovedtillitsvalgt blant flygelederne i Røyken, Bendik Heggelund og diverse opposisjonspolitikere var sentrale gjengangere i media i disse dagene. 6 oktober 2004 ble den endelige avgjørelsen om å legge ned Oslo Kontrollsentral til fordel for Sola, fattet av Avinor-styret.

Aktører i mediedekningen

Mediedekningen av flygeledersaken foregikk på ulike nivåer. Øverste formelle aktører i forvaltningen av nasjonal luftfart er norske luftfartsmyndigheter; Samferdselsdepartementet og Luftfartsdirektoratet, men disse opererer med myndighet fra Regjeringen, og Stortinget ved Samferdselsstatsråden og Samferdselskomiteen. Dette er den formelle strukturen som står over det statseide selskapet Avinor. På siden av denne strukturen ligger fagforbund og andre organisasjoner, med mer eller mindre formelle bånd til de ansatte i Avinor. Her har vi Norsk flygelederforening, Flygerforbundet, Norsk tjenestemannslag og LO. Flyselskapene er kommersielle aktører som samhandler med Avinor og luftfartsmyndighetene. På siden av denne strukturen står kundene; de reisende. De er individuelle aktører som benytter Avinors tjenester, gjennom å kjøpe tjenester av flyselskapene.

⁸⁹ Avinors nettsider, URL: <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=858>. [Lesedato 10/10 2006.]

Figur 4.3.1 Aktører i mediedekningen av flygeledersaken, relasjonelt sett

Figuren over er ment å illustrere norsk luftfart og hvilke aktører som befinner seg i feltet rundt Avinor. Over det statlig eide aksjeselskapet står den politiske ledelsen i Norge, i praksis i form av Stortinget, Samferdselskomiteen, statsråden og departementet. Dette er formelle aktører og i forhold til disse har Avinor begrenset spillerom. Avinor må også forholde seg til fagforbundene som overvåker selskapets rolle som arbeidsgiver og er i direkte eller indirekte forhandlinger med selskapet. Samtidig forholder selskapet seg til de sivile flyplassene eid av Avinor. Avinor-eide flyplasser er delvis finansiert gjennom selskapet og delvis gjennom inntekter fra den kommersielle driften på flyplassene.

Dette er aktørene i makrostrukturen rundt Avinor. I tillegg kommer de reisende, på mikronivå og kun i direkte kontakt med flyselskapene, og indirekte påvirker de også den politiske ledelse i form av at de hvert fjerde år stemmer frem en regjering som står for en bestemt samferdselspolitikk. Passasjerene er – som den samferdsel faktisk handler om – helt sentrale i det rommet som omhandler norsk luftfart.

5 Flygeledersaken: Tall og rammer

Selskapet Avinor er gjenstand for en større omstrukturering som blant annet skal kutte staben med nær en tredel. Fire kontrollsentraler er i ferd med å bli to, og høsten 2004 sto flygeledere og ledelsen steilt på hvert sitt. Pressen lot ikke misnøyen ligge urørt.

I første omgang vil jeg presentere oppgavens datamateriale som tall. På bakgrunn av tallmaterialet vil det være mulig å se det komplette omfanget av dekningen av flygeledersaken, og i hvilken grad de ulike avisene har prioritert saken. Studiens forskningsspørsmål dreier seg om å identifisere og vurdere rammene i dekningen av nyhetscasen. I dette ligger også et komparativt perspektiv: Å sammenligne bruken av journalistiske vinklinger i de ulike redaksjonene, som igjen blir rammer ved en analytisk tilnærming. I den grad det er mulig vil tallene brukes i identifiseringen av rammene og i underbyggingen av kvalitative funn. Før jeg kommer til tallene vil jeg gi en kortfattet beskrivelse av de ulike avisens omtaler av flygeledersaken.

5.1 Gjennomgang av avisomtalene

Dagbladet har stor spredning i dekningen av saken. Når avisen skriver om flygeledersaken handler det blant annet om ‘hemmelig dokumentasjon’ fra Norsk Flygeleder Forening, og om en artikkel om en e-post fra administrasjonen i Avinor som oppfordrer de ansatte til å overse en ny bestemmelse om overtidsoverarbeid. Foruten som slike gravesaker presenterer *Dagbladet* flygeledersaken som typisk nyhetsstoff, forbrukerstoff samt i et portrettintervju med Randi Flesland.

Som flere av de andre åpner også *VG* med å omtale det de kaller for ‘flykaoset’, med fokus på passasjerenes situasjon. På lederplass kaller avisen sykemeldingene for en ‘ikke-aksjon’. En tillitsvalgt for flygeledere på Røyken, slippes til, så Flesland. Deretter ruller avisen opp ulike saker; om arbeidsmiljøet i Avinor og om bedriftens utstrakte bruk av konsulenter.

Stavanger Aftenblad skriver først om nye jobber til regionen. Parallelt med at de omtaler forsinkelser og skuffede passasjerer går de gjennom et par aspekter og utfordringer for Sola som Kontrollsentral Sør. Det dreier seg om det økonomiske aspektet ved å bygge om sentralen og utfordringer i forhold til sikkerhet.

Adresseavisen har som forventet av en distriktsavis lagt vekt på det lokale perspektivet i sine oppslag om flygeledersaken. Til å begynne med er det Værnes som

kandidat til Kontrollsentral Sør som står i fokus. Når avgjørelsen om Sola har falt trekkes heller linjene stadig til Avinors valg av lokalisering av Kontrollsentral Nord. Samtidig omtales de lokale passasjerenes problemer. Andre ting avisen skriver om er flygeledernes rettigheter og overtidsproblematikken i sektoren.

Bergens Tidende har den knappest dekning i forhold til antall artikler. Foruten saker om passasjerer fra egen region som ikke får reist har avisen først og fremst notiser. Avisen har også leserinnlegg fra privatpersoner i sin dekning av saken, og noen mer refererende tekster om utviklingen i luftfarten.

Dagsavisen retter hele veien fokus mot det nasjonale aspektet med norsk luftfart, Avinor og den politiske prosessen. Samtidig veksler de til å begynne med mellom omtalen av 'mentalt slitne flygeledere' på nyhetsplass og beskyldninger om flygeledernes maktmisbruk på lederplass. Etter hvert er det flere artikler og kommentarer som knytter saken opp mot fagforeningsperspektivet, men også nyhetssaker om forbrukerrettigheter.

Aftenpostens omtale er den klart mest omfattende, og den er også avisen som prioriterte debatten rundt flygeledersaken. Aftenpostens egen stemme i form av redaksjonelle kommentarer og ikke minst ledere, utfordret sentrale aktører i saken. Dette førte til at blant annet Avinor-sjefen, Avinors styreleder og lederen i Norsk Tjenestemannslag (NTL), samt en rekke andre aktører og privatpersoner fremmet sine synspunkter i avisen. På nyhetsplass veksler avisen mellom å fokusere på passasjerene, på flygeledernes 'aksjon', på mulige erstatningskrav mot ulike parter, og på Fleslands vaklende posisjon i selskapet.

5.2 Artikler og forsideoppslag

Når det gjelder tall som vil kunne være interessante vil jeg først se på hvordan datamaterialet fordeler seg på de syv avisene, og i hvilken grad de ulike avisene bruker forsideplass på flygeledersaken. Begge disse gruppene av tall gir informasjon om hvorvidt redaksjonene regner saken som betydelig eller ikke. Dette er også tall som vil gi et slags oversiktsbilde av tallmaterialet jeg bruker i denne studien.

Tabell 5.2.1: Mediedekningen av flygeledersaken. Fordelt på analyseenhetene 'artikkel' og 'forsideoppslag', i absolutte tall (a) og prosent (%)⁹⁰

	Artikkel		Forside	
	a	%	a	%
VG	40	15	2	10
Dagbladet	39	15	1	5
Aftenposten	59	22	5	24
Dagsavisen	30	11	1	5
Stavanger Aftenblad	30	11	4	19
Adresseavisen	45	17	6	29
Bergens Tidende	22	8	2	10
SUM (N)	265	100	21	100

I Tabell 5.2.1 kan man her lese at blant 265 artikler fordelt på syv aviser, er Aftenposten den avisen som har den hyppigste dekningen av saken, med 22 prosent av det totale antall artikler, mens Bergens Tidende har færrest artikler med åtte prosent. Et funn å legge merke til er også at blant distriktsavisene har Adresseavisen en langt større dekning [17 %] enn både Bergens Tidende, og Dagsavisen og Stavanger Aftenblad, de to sistnevnte står hver for 11 prosent

av dekningen. Dette på tross av at Oslo Kontrollsentral og Stavanger Kontrollsentral hele tiden syntes som klarere kandidater for lokasjon av Kontrollsentral Sør enn Trondheim Kontrollsentral. Adresseavisen fortsatte dessuten en relativt hyppig dekning av saken etter at Avinor-styret avgjorde at Kontrollsentral Sør skulle legges til Sola.

Når det gjelder forsideoppslag/-henvisninger⁹¹ er det verdt å legge merke til at verdiene som prosentene er regnet ut fra er svært lave. Jeg mener likevel at det kan være verdt å bruke dem i denne undersøkelsen fordi de ikke er ment å beskrive generelle tendenser i nyhetstekster, men heller viser en konkret måling for denne konkrete casen.

Når man da likevel skal si noe om disse tallene er det verdt å legge merke til at Adresseavisen [29 %] har flest oppslag, etterfulgt av Aftenposten [24 %]. Dagbladet og Dagsavisen har færrest, begge med fem prosent. Imidlertid er frekvensene i absolutte tall temmelig jevne, samtidig som omfanget er marginalt. Jeg regner det

⁹⁰ Tallene i denne og de andre tabellene er foruten i prosent også oppgitt i absolutte tall. Dette er begrunnet i at verdiene noen steder blir så små at jeg tror at det ville være misvisende å bare oppgi dem i prosenter.

⁹¹ Med grunnlag i at jeg ikke har skilt mellom forsideomtale som hovedoppslag og som forsidehenvisning vil jeg (av praktiske årsaker) i det som følger primært omtale dem begge som 'forsideoppslag'.

derfor ikke som mulig å lese så mye mer ut av disse tallene. En mulig tolkning kan likevel ta utgangspunkt i at fire av avisene – Adresseavisen, Aftenposten, Bergens Tidende, Stavanger Aftenblad – ennå var i fullformat i 2004. For disse skulle formatet derfor tilsi at de hadde mulighet til å ta med flere saker på sine forsider enn avisene i tabloidformat. Med dette i minnet er det ikke overraskende at Adresseavisen og Aftenposten er blant avisene som har flest forsideoppslag. Fullformatsavisen Stavanger Aftenblad, derimot, fant det verdt å ha forsideoppslag om flygeledersaken ved fire anledninger. Mens tabloidformatavisen VG hadde to forsider, og de to andre tabloidformatavisene bare hadde ett forsideoppslag på flygeledersaken hver. Jevnt over ble altså flygeledersaken ikke vurdert som den heteste nyheten å slå opp på forsiden høsten 2004. Unntaket for de fleste avisene kom i begynnelsen av perioden, nettopp da flytrafikken sto, og passasjerene ble hindret fra å reise.⁹²

Avisene har ulik praksis på hvorvidt de deler opp saker under flere overskrifter eller ikke. Står de sammen og omhandler samme tema vil leseren gjerne oppleve det som at de er tilknyttet hverandre. Men ikke engang saker som står under samme vignett er nødvendigvis vinklet på samme måte. Ofte har de ulike overskrifter og kan leses helt uavhengig av hverandre. For eksempel går vignetten «Flykaoset» over tre sider i VG 28/9 2004, med et stort sprang mellom ulike fokus i seks forskjellige artikler.

I samme periode som flygeledersaken preget nyhetsbildet var det også andre episoder og temaer som omhandlet luftfart som fikk spalteplass i norske aviser. Hovedsaklig dreide dette seg om Luftfartstilsynets flytting til Bodø, presentasjon av passasjertall, drøfting av Taxfree-ordningen og Cato Air-episoden⁹³. Disse har jeg holdt utenfor rammene av casen. Likeledes har artikler som omhandler sikkerheten i norsk luftfart på generelt grunnlag, falt utenfor avgrensningen for denne studiens datamateriale.⁹⁴ Andre artikler har befunnet seg mer i grenseland: Det dreier seg om etableringen av Kontrollsentral Nord i Bodø, regler for overtidsjobbing for flygeledere, og episoder knyttet til bemanningsproblematikken i kontrollsentralene.⁹⁵

92 Adresseavisen 24/9 2004; 25/9; 28/9; 29/9, Aftenposten 28/9 2004; 29/9, Bergens Tidende 28/9 2004; 29/9, Dagbladet 28/9 2004, Stavanger Aftenblad 28/9 2004; 29/9, VG 29/9 2004.

93 'Cato Air-episoden' refererer til en hendelse der en mann truet besetningen med øks på en flygning i Nord-Norge 29/9 2004. Episoden utløste en debatt om sikkerhet på flygninger.

94 Aftenposten 3/11 2004: «Antall nestenulykker mellom militære og sivile fly redusert».

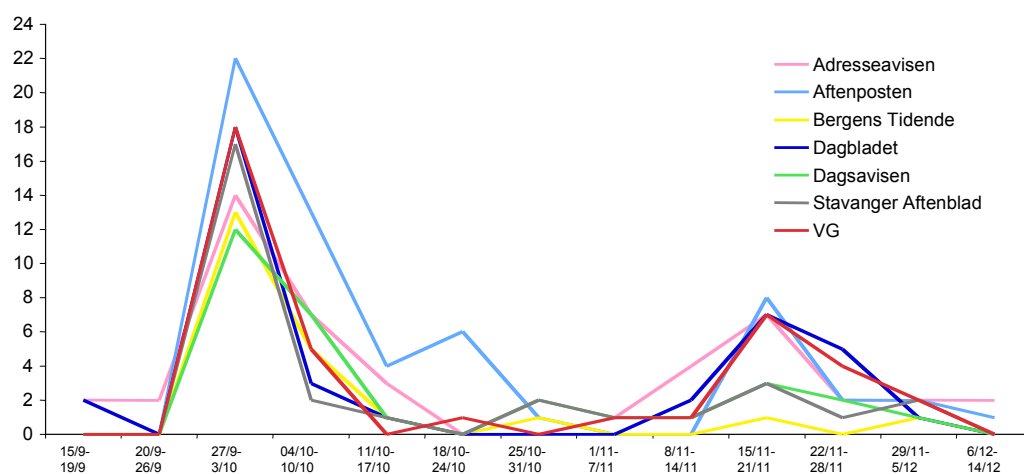
95 31/10 2004 har en hel rekke aviser (blant annet Aftenposten) et oppslag om en flygeleder på vakt som stengte luftrommet mellom Trondheim og Bodø for å ta pause. Flygelederens avgjørelse var øyensynlig ment som en protest mot at han var alene på jobb med ansvaret for luftrommet.

Her har jeg valgt å sette en grense når teksten ikke dreier seg om det geografiske området som casen er en del av, eller ikke kan relateres til prosessen rundt Kontrollsentral Sør. Samtidig har jeg regnet artikler om at norske flygeledere tilbys jobb i Canada som relevante.⁹⁶ Disse dreier seg om flygelederne, og det er et klart paradoks at personer i yrkesgruppen ikke ønsker at arbeidsplassen flytter fra Røyken til Sola, på samme tid som Canada kan friste. Imidlertid kommenterer ikke artiklene hvorvidt det er de samme flygelederne som ikke ønsker å flytte til Sola, som synes det kan være aktuelt å jobbe i Canada. Dermed er det ikke mulig å ta for gitt at det her er snakk om samme aktører.

Intensiteten i dekningen

Ved en grafisk fremstilling av flygeledersaken vil man blant annet kunne se når avisenes dekning av saken skyter fart, og når den dabber av. Dette er tidspunkter som har vært avgjørende for avgrensningen av casen:

Figur 5.2.2: Intensiteten av dekningen av flygeledersaken i syv aviser, absolutte tall

Grafen over viser hvordan de ulike avisenes dekning av flygeledersaken fordeler seg ut over den tre måneder lange perioden.⁹⁷ Som jeg var inne på i kapittel 2 har avisene i varierende grad oppfattet flygeledersaken som ‘en fortelling med ben’. Dekningen i de forskjellige avisene begynte ganske likt, med å omhandle flyforsinkelser og passasjerer som ikke fikk reist. Deretter utviklet den seg i litt ulike retninger i de

⁹⁶ Aftenposten 8/11 2004: «Avinor leier ut flyveledere til Canada».

⁹⁷ Perioden er delt i 13, og bortsett fra den første og den siste strekker alle delene seg over en uke, fra mandag til søndag.

forskjellige redaksjonene. Med sin lokale forankring er Bergens Tidende den avisen som i minst grad fant at 'fortellingen hadde ben', Adresseavisen holdt liv i flygeledersaken lengst, mens Aftenposten hadde flest artikler.

I grafen kan man finne et klart toppunkt for dekningen i tredje del av perioden. Dette punktet sier at dekningen i alle aviser var på sitt mest intense mot slutten av september. Dette sammenfaller med tidspunktet da det ble lagt frem at Avinor-ledelsen foreslo for styret å legge Kontrollsentral Sør til Sola, og flygelederne for første gang sykemeldte seg. Fra midten av oktober til midten av november kan man finne et lengre bunnpunkt i dekningen. Så kan man se en oppsving i tiende uke av dekningen [8–14 november], mot et nytt toppunkt [15–21 november] der brorparten av avisene igjen har en viss fokus på saken. I denne delen av perioden var det særlig Samferdselsdepartementets utredning av hvorvidt Flesland hadde tillit som Avinor-leder som var sentralt i dekningen. Hvis man skal lese det kvantitative materialet i undersøkelsen som et drama, slik Eide og Hernes (1987) gjør, så er dette heller en toakter enn treakteren de beskriver.

Av tendenser som kommer frem i en grafisk fremstilling av dekningen er det et par som kan være verdt å legge merke til. Bergens Tidende følger som sagt de øvrige avisene i intensitet i dekningen i begynnelsen av perioden, men fra midten av oktober og ut perioden har de en heller sparsommelig dekning av saken. Dette kan forklares i avisens lokale forankring som gjør at saken regnes som aktuell bare når den direkte berører regionens befolkning. Dette dreier seg i dette tilfellet kun om den delen av perioden da flyavganger kanselleres grunnet flygeledernes sykemeldinger. Andre tendenser å merke seg er hvordan løssalgsavisene holder dekningen oppe på et visst nivå i siste halvdel av november. I denne perioden kommer VG med gravesaken om hvordan Avinor 'presser de ansatte til å søke uføretrygd'.⁹⁸ Dagbladet fokuserer på Fleslands posisjon i selskapet⁹⁹ og erstatningskrav mot Avinor¹⁰⁰ etter flygeledernes sykemeldinger. Denne siste interessen som løssalgsavisene viser saken kan tolkes som at de gir saken en siste sjanse til å vise 'at den har ben' før de erklærer den død i begynnelsen av desember.

98 VG 20/11 2004: «Presset til å søke uføretrygd»; VG 21/11: «Oppvask – Etter Avinor-avsløring»

99 Dagbladet 18/11 2004: «Flesland overlevde».

100 Dagbladet 26/11 2004: «Avinor drukner i erstatningskrav»; «Flygelederne kan få regningen».

5.3 Vurdering av tallmaterialet

Tallene i tabell 5.2.1 gir noe informasjon, men de kan si mer hvis man deler inn artiklene etter ulike journalistiske sjangere. I studien er nyhetsdekningen operasjonalisert gjennom fire kategorier av saker. Henholdsvis; 'nyhetsartikkel og -notis', 'leder og redaksjonell kommentar', 'ekstern debatt/leserbrev' og 'øvrig'. Alle tekstene i studien kan settes i en av disse fire kategoriene. Første kategori handler om rene nyhetstekster, her er nyheter på økonomi- og sportssidene innlemmet. Neste kategori dreier seg om kommentarer skrevet i redaksjonene, den tredje om kommentarer skrevet utenfor redaksjonene, og deretter er siste kategori en samlekategori for alle sjangere som ikke overlapper med noen av de andre kategoriene. Det dreier seg hovedsakelig om forbruksjournalistikk og portrettintervjuer. Utvalget fordeler seg slik:

Tabell 5.3.1 Prosentvis dekning av flygeledersaken etter sjanger

	Prosentvis av total dekning av flygeledersaken
Nyhetsartikler og nyhetsnotiser	72
Ekstern debatt/leserbrev	14
Leder og redaksjonell kommentar	9
Øvrig	5
SUM	100

Tabellen viser hvordan de 265 artiklene i utvalget fordeler seg mellom fire kategorier av journalistiske sjangere. Her kan man se at brorparten [72 %] av den sammenlagte dekningen faller inn under kategorien 'nyhetsartikler og -notiser'.

Eksterne og interne kommentarer teller til sammen nær en fjerdedel, mens kategorien øvrig kun betegner fem prosent av den totale dekningen av saken. I sum vurderer altså avisene flygeledersaken først og fremst som en nyhetssak.

Neste tabell viser avisenes sjangervalg i dekning av flygeledersaken:

Tabell 5.2.4 Antall artikler i dekning av flygeledersaken fordelt på sjanger. I absolutte tall (a) og i prosenter (%)

	Nyhet, notis		Ekstern debatt		Leder, red. kommentar		Øvrig	
	a	%	a	%	a	%	a	%
VG	29	15	5	13	2	8	4	36
Dagbladet	29	15	3	8	5	20	2	18
Aftenposten	33	17	16	42	8	32	2	18
Dagsavisen	23	12	5	13	1	4	1	9
Adresseavisen	38	20	2	5	4	16	1	9
Stavanger Aftenblad	22	12	2	5	5	20	1	10
Bergens Tidende	17	9	5	13	0	0	0	0
Artikler, etter sjanger	191	100	38	100	25	100	11	100

Tabell 5.2.4 viser blant annet at godt over en tredjedel av Aftenpostens hyppige dekning av saken er ledere, eller debatt- og kommentarstoff. Dette kan tyde på at både sentrale aktører og avisen selv ser på Aftenposten som en naturlig arena for debatt. Særlig viser Aftenposten at de vurderer saken som viktig når de i løpet av perioden skriver hele åtte ledere og redaksjonelle kommentarer om temaet. Aftenposten er også den avisen som har klart flest kommentarer, både interne og eksterne, med henholdsvis 32 og 42 prosent. I andre enden av skalaen er det andre aviser som markerer seg. Bergens Tidende utmerker seg ved ikke å trykke ledere eller redaksjonelle kommentarer om saken. Når det gjelder eksterne kommentarer, derimot er de med 13 prosent av totalen blant de tre avisene som har flest. Adresseavisen har kun to eksterne kommentarer, som utgjør fem prosent av den totale dekningen innenfor sjangeren.

Som forventet er altså Bergens Tidende den avisen som har den minste dekningen av saken. Som nevnt kan dette forklares i at regionen som er avisens dekningsområde på ingen måte en aktør i denne delen av omstillingen i Avinor.

Dermed blir naturlig nok det viktigste for avisen å beskrive hvilke følger konflikten får for regionens befolkning. Av samme årsak er det heller ikke overraskende at Bergens Tidende er den avisen som trykker flest byråproduserte notiser om saken. Avisen har likevel forholdsmessig mange kommentarer om forholdene med 13 prosent av kommentarene. Her er fem kommentarer mange sammenlignet med de andre og kanskje særlig med «debattavisen Dagbladet» som kun har tre.

Flygeledersaken kan vurderes til å være av både nasjonal og lokal interesse. At Aftenposten, som har ambisjoner om å være en riksavis, har en hyppig dekning av saken er kanskje ikke overraskende. Men det at Adresseavisen har et sterkere engasjement enn de øvrige distriktsavisene er ikke like opplagt. En mulig forklaring kan i denne sammenheng fremlegges: Adresseavisen hadde allerede fulgt desentraliseringen innen luftfarten gjennom våren 2004, da deres egen kontrollsentral, Trondheim kontrollsentral tapte kampen om status som Kontrollsentral Nord. Adresseavisens dekning av saken som forløp høsten 2004 hadde dessuten utgangspunkt i at Værnes var en aktuell kandidat som Kontrollsentral Sør.

Når det gjelder hva slags sjanger avisene har brukt til å formidle saken er det for alle avisene helt klart den klassiske nyhetsteksten som dominerer, dette kan leses ut av de absolutte tallene. Dernest er kommentar- og lederartikler godt representert. Kategorien 'øvrig' omfatter blant annet forbruk-/nyttesjangeren, som er brukt noen få ganger blant annet i Dagbladet. Det kan ikke sies å være overraskende at Dagbladet er blant de få som bruker sjangeren, da nettopp denne avisen har en særlig sterk kultur og tradisjon for nyttestoff (Kavli 2006).

5.4 Avisenes rammevalg

Rammene gjør journalistene i stand til raskt og rutinemessig å bearbeide store mengder informasjon. Gjennom rammene kjenner de noe igjen som informasjon, og dermed blir de i stand til å plassere sakene i kognitive kategorier og presentere dem for leserne (Gitlin 1980:7). Flygeledersaken er uten tvil en kompleks nyhetssak hvor en rekke faktorer har påvirket avisens valg av vinklinger. Stikkord jeg har vært innom i arbeidet med avdekkingen av rammene er blant andre; *desentralisering*, *geografi*, *samfunnssikkerhet*, *arbeidsliv* og *kjønn*. Disse representerer også i stor grad mine forforestillinger om hvordan flygeledersaken ville være vinklet. Blant dem var det noen forforestillinger som viste seg å stemme, mens andre rammer var jeg ikke i stand

til å finne i datamaterialet. I identifikasjonen av rammene har jeg peilet ut dem jeg mener er mest dekkende. I dette arbeidet har det vært mange avveininger før jeg har funnet frem til de jeg vil navngi som selve *rammene*.

Rammer i flygeledersaken

Jeg har til sammen funnet seks rammer som jeg synes at det har vært verdt å skille ut i det empiriske materialet. Disse rammene har jeg kommet frem til gjennom en nærlesning av hele datamaterialet. Andre potensielle rammer har blitt vurdert som mindre viktige eller er innbefattet i en av de seks jeg har navngitt. Rammene som kategorier er ikke nødvendigvis gjensidig utelukkende, men skal likevel – slik Ørsten (2004) peker på – kunne skilles fra hverandre. Jeg vil gå nærmere inn på innholdet av rammene i kapittel 6, men først vil jeg kort avgrense dem:

Konfliktramme: En ramme som retter fokus mot kontroversene i en situasjon eller tematikk. Her vil et eksempel fra flygeledersaken være når leder i Flygelederforeningen, Rolf Skrede, går ut i VG og argumenterer for at Flesland burde avtre som Avinor-sjef.¹⁰¹

Tredjepartsramme: En ramme der fokuset rettes mot uskyldige ofre for en situasjon. Et eksempel på denne rammen kan være en artikkel i Bergens Tidende som omhandler et reisefølge som må betale 50.000 mer enn beregnet for likevel kunne få reise på ferie når flygelederne er sykemeldte.¹⁰²

Sikkerhetsramme: En ramme der sikkerhetshensyn av ulik art blir trukket frem som det mest vesentlige i situasjonen eller tematikken. Et eksempel på en sikkerhetsramme kan være en kommentar i Aftenposten 30/9 2004, der en pensjonert flytryggingsinspektør kritiserer Avinor for ikke å prioritere sikkerheten i avgjørelsen om lokasjon for Kontrollsentral Sør.¹⁰³

Kostnadsramme: En ramme som fremsetter økonomiske vurderinger som de viktigste aspektene i situasjonen. Kostnadsrammen kan illustreres med et eksempel fra Adresseavisen 28/9 2004 som omhandler flyselskapenes tap i forbindelse med flygeledernes sykemeldinger.¹⁰⁴

¹⁰¹ VG 17/11 2004: «Flygelederbossen krever Fleslands avgang».

¹⁰² Bergens Tidende 29/9 2004: «Sydentur til 50.000». Saken er dessuten hovedoppslaget på forsiden av avisen denne dagen.

¹⁰³ Aftenposten 30/9 2004: «Avinor setter flysikkerheten i annen rekke».

¹⁰⁴ Adresseavisen 28/9 2004: «Store penger går tapt».

‘Lokale arbeidsplasser’-ramme: En ramme som peker på forhold knyttet til sysselsetting og lokalsamfunn. Her er et eksempel lederen i Stavanger Aftenblad 28/9 2004 som blant annet sier at «Avinor-administrasjonens valg av Stavanger Lufthavn Sola (...) er ikke bare gledelig for regionen. Det er åpenbart også riktig.»¹⁰⁵

‘Liv og lære’-ramme: En ramme som retter søkelyset mot inkonsekvens, gjerne fra makthavernes side. Et eksempel på en slik sak kan være en artikkel i Dagbladet 30/9 2004. Den peker på inkonsekvensen i det at flygelederne ikke ville flytte arbeidssted fra Røyken, tiltross for at de året før hadde klaget på arbeidsmiljøet i anlegget.¹⁰⁶

Likesom eksemplene viser, har jeg vurdert det øvrige datamaterialets rammetilhørighet med utgangspunkt i definisjonene. Deretter har jeg talt forekomsten av de ulike rammene i datamaterialet, dette viser jeg i tabell 5.5.1.

Her er det verdt å merke seg at tallene i tabellen ikke er forenlig med totalen i undersøkelsen. Det er ikke mulig å finne rammer i samtlige tekster i utvalget. Særlig faller ordknappe tekster som faktabokser og byråskrevde notiser utenfor en slik kategorisering, som nøytrale tekster.¹⁰⁷ Foruten disse tekstene er også kategorien ‘ekstern kommentar/leserbrev’ utelatt fordi dette er tekster som ikke er forfattet i redaksjonene. De er vurdert som relevante og trykkeverdige på kommentarplass, men samtidig representerer de ikke avisen, men forfatteren som har signert innlegget. Dermed har jeg vurdert at det her var riktigere å lage en egen tabell som viser kommentarstoffets innramminger (tabell 5.5.2).

¹⁰⁵ Stavanger Aftenblad 28/9 2004: «Sola riktig sted for flykontroll».

¹⁰⁶ Dagbladet 30/9 2004: «I fjor ville flygelederne på Røyken ut av fjellet. Mandag la de ned arbeidet fordi de kanskje må flytte.»

¹⁰⁷ Dette gjelder i alt 19 tekster som jeg dermed har utelatt å prøve å lese inn i noen rammer, jf tekster merket «—» i vedlegget: Oversikt over datamaterialet. Dette utgjør åtte prosent av det totale datamaterialet.

Tabell 5.5.1 Artikler om flygeledersaken fordelt på rammer etter avis. Absolutte tall (a) og prosent (%) (Uten kategorien 'kommentarer' og rammeløse artikler)

RAMME:	Konflikt-ramme		Tredje- parts- ramme		Sikker- hets- ramme		Kostnads- ramme		Lokale arbeids- plasser- ramme		Liv & lære- ramme		SUM, Andel av totalen	
AVIS:	a	%	a	%	a	%	a	%	a	%	a	%	a	%
VG	22	20	7	18	1	5	2	11	0	0	1	17	33	15
Dagbladet	16	14	6	16	4	20	0	0	0	0	4	67	30	14
Aftenposten	22	20	10	26	5	25	4	21	0	0	0	0	41	19
Dagsavisen	14	13	2	5	2	10	4	21	0	0	1	17	23	11
Stavanger Aftenblad	10	9	4	11	3	15	1	5	6	60	0	0	24	11
Adresseavisen	20	18	5	13	4	20	6	32	4	40	0	0	44	21
Bergens Tidende	7	6	4	11	1	5	2	11	0	0	0	0	19	9
SUM:	111	100	38	100	20	100	19	100	10	100	6	100	214	100

Tabell 5.5.1 viser hvilke rammer som dominerer flygeledersaken og hvordan bruken av disse rammene fordeler seg mellom avisene. De horisontale summene beskriver hvor ofte de ulike rammene er tatt i bruk. Vertikalt vises hvor hyppig hver avis har brukt hver enkelt ramme. Ved hjelp av tabellen blir det blant annet tydelig hvilke aviser som holder fast ved en ramme, og hvilke som 'vinkler om' ved å stadig sette flygeledersaken inn i nye rammer.

I følge tabellen er konfliktrammen den klart dominerende i dekningen av flygeledersaken, som er brukt i 52 prosent av artiklene, det vil si over halvparten. Deretter følger tredjepartsrammen som er brukt i 18 prosent av dekningen. Etterfulgt av sikkerhets- og kostnadsrammen, begge med ni prosent av den totale innrammede dekningen. Liv og lære-rammen og lokale arbeidsplasser-rammen er sjeldnest brukt i dekningen av flygeledersaken, med henholdsvis fem og tre prosent.

Tabellen viser også variasjonen mellom avisenes rammebruk. Selv om konfliktrammen i sum er den som er mest brukt, kan man se at Aftenposten –

sammenlignet med de andre avisene – har forholdsmessig flere saker som passer i en tredjeparts- eller sikkerhetsramme.

At det bare er Adresseavisen og Stavanger Aftenblad som har brukt ‘lokale arbeidsplasser’-rammen blir tydelig gjennom en slik kvantifisering. Likeledes at det er Dagbladet som dominerer med flest oppslag i liv og lære-ramme.

Tabell 5.5.2 Ekstern kommentar/leserbrev om flygeledersaken fordelt på rammer etter avis. Absolutte tall (a) og prosent (%)

RAMME:	Konflikt-ramme		Tredje- parts- ramme		Sikker- hets- ramme		Kostnads- ramme		Lokale arbeids- plasser- ramme		Liv & lære- ramme		SUM	
AVIS:	a	%	a	%	a	%	a	%	a	%	a	%	a	%
VG	1	6	1	100	3	20	0	0	0	0	0	0	5	14
Dagbladet	1	6	0	0	1	7	1	50	0	0	0	0	3	8
Aftenposten	6	33	0	0	8	53	1	50	0	0	0	0	15	41
Dagsavisen	3	17	0	0	2	13	0	0	0	0	0	0	5	14
Stavanger Aftenblad	1	6	0	0	1	7	0	0	0	0	0	0	2	7
Adresseavisen	1	6	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	2	7
Bergens Tidende	5	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	14
SUM:	18	100	1	100	15	100	2	100	1	100	0	0	37	100

Ekstern kommentar/leserbrev teller i alt 14 prosent av den totale dekningen av flygeledersaken. Aftenposten står for 41 prosent av kommentarene, etterfulgt av VG, Dagsavisen og Bergens Tidende. De øvrige avisene har syv og åtte prosent, noe som utgjør to og tre kommentarer.

Ut av tabell 5.5.2 kan man lese at det er to rammer som preger kommentarstoffet om flygeledersaken, det ene er, som for det øvrige stoffet, konfliktrammen (49 %). Den andre rammen som preger saken er sikkerhetsrammen, som preger hele 41 prosent av de trykte kommentarene.

6 Flygeledersaken: Seks tolkningsrammer

Rammene handler om det som skjer i selskapet Avinor, men også om konsekvenser av omstruktureringen og de problemene det fører med seg for storsamfunnet. Som jeg var inne på i kapittel 5 så er konfliktrammen, den klart dominerende rammen i avisenes dekning av flygeledersaken. Etterfulgt av tredjepartsrammen, som beskriver kortsiktige konsekvenser og sikkerhetsrammen som beskriver trygghet i luftfarten på ulike nivåer. Deretter handler kostnadsrammen om ulike samfunnsøkonomiske virkninger, 'lokale arbeidsplasser'-rammen beskriver hvordan omstruktureringen og dens følger får konsekvenser for lokalsamfunn. 'Liv og lære'-rammen viser hvordan flygeledersaken blir lagt frem som et misforhold mellom nettopp 'liv' og 'lære'.

6.1 Konfliktsramme

'Konflikten' er en klassisk nyhetsramme. En konfliktramme omslutter noe som kan defineres som en uoverensstemmelse mellom to eller flere parter. I dette tilfellet beskriver denne rammen en arbeidskonflikt. En påstand kan fremsettes om at i den grad det er mulig å fremstille noe som en konflikt, så ligger det i mange journalisters opplevde mandat å gjøre nettopp det.

En konflikt er som sagt avhengig av motstandere. Konflikten som er beskrevet i dekningen av flygeledersaken handler om forholdet mellom ledelsen og de ansatte i Avinor. I flygeledersaken er Avinor og flygeleiderne opplagte motstandere. Parallelt med denne konfrontasjonen befinner de reisende seg, som uskyldige ofre i en konflikt mellom to parter. I flygeledersaken kan man intuitivt finne en konfliktramme i mange av datamaterialets artikler. Da er det interessant å finne mer spesifikke tendenser og karakteristiske trekk ved denne konkrete saken.

Ved personifiseringen av saken settes gjerne Randi Flesland på den ene siden, opp mot en representant for flygeleiderne på den andre siden. Her er det tillitsvalgt for flygeleiderne på Oslo Kontrollsentral, Bendik Heggelund, som hyppigst har stått, men også leder i Flygelederforeningen, Rolf Skrede har representert denne siden. Flygeledersaken som en arbeidskonflikt kan virke som en opplagt vurdering. Det kan hevdes at dette jo *er* en arbeidskonflikt, slik at det blir pretensiøst å kalle dette for en ramme. Men som vi vil se i presentasjonen av de øvrige rammene er det ikke vurderingen av flygeledersaken som arbeidskonflikt den eneste, selv om den helt klart dominerer i omfang.

En aksjon forutsetter at det finner sted en konflikt. I en konfliktramme kan teksten fremstille flygeledernes sykemeldinger i forbindelse med omstruktureringen i Avinor som en 'aksjon' eller en 'streikeaksjon'. Denne måten å omtale den definerte konflikten i selskapet på er kan hende den mest markante.

I en redaksjonell kommentar skriver Dagbladet at:

En medvirkende årsak [til at det er så umulig for partene i flygeledersaken å slutte fred] kan være at Flesland og de tillitsvalgte er fanget i en krigsliknende, uforsonlig kamp, der prestisje og ære står på spill. Den er høyprofilert i media, som elsker konflikter (Dagbladet 24/9 2004).

Her viser Dagbladet selv til hvordan krigsmetaforen brukes for å illustrere arbeidskonflikten. Denne kommentaren mer enn antyder at kontroversene like mye ligger i medienes fremstilling som innad i Avinor. At flygeledernes kollektive sykemelding er en aksjon eller en streik blir en påstand, så lenge det ikke er uttalt av noen som har autoritet til å si noe annet gjør det. Hadde en tillitsvalgt blant de sykemeldte selv fremstilt dette som en aksjon, så hadde karakteristikken av situasjonen måttet bli en annen.¹⁰⁸ Fordi det blir en påstand er det særlig i ledere, redaksjonelle kommentarer og øvrige kommentarer dette perspektivet brukes. Derfor er det ledere og vignetter jeg først vil se på.

Å sette aktører opp mot hverandre er som Dagbladet skriver i sitatet over en klassisk måte å fremstille en konflikt på i mediene. Dynamikken mellom sjefen og den tillitsvalgte og hvordan disse fremstilles har jeg også valgt å se nærmere på i det som følger.

«Lederne: Å kalle en aksjon for en aksjon»

... hvis det ser ut som en aksjon, høres ut som en aksjon, og virker som en aksjon, så er det sannsynligvis en aksjon, uavhengig av hvilke juridiske fikenblader i avtaleverket man klarer å gjemme seg bak (leder i VG 29/9 2004).

I avisenes lederartikler er skikken at redaksjonen har mulighet til å være bastant i sine uttalelser. Her trenger de ikke å legge noe i mellom eller skrive noe mellom linjene, og det er også slik jeg opplever den delen av materialet som lederne utgjør. Flere av redaksjonene kritiserer i lederne sine flygeledernes bruk av paragrafen BSL C 3-1, § 7.¹⁰⁹ 29/9 2004 uttrykker VG på lederplass mistro mot flygeledernes påståtte nedsatte

¹⁰⁸ Jeg minnes en sak i tv-nyhetene som handlet om at det i forbindelse med sykemeldingene hadde blitt sendt en tekstmelding mellom flygelederne med ukjent avsender, hvor de ble oppfordret til å ikke stille på jobb. Denne meldingen ble ikke omtalt i noen av avisene i denne undersøkelsen, og det har heller ikke lyktes meg å finne en mer konkret kilde på dette.

¹⁰⁹ Blant annet Dagsavisen 29/9 2004; Stavanger Aftenblad 11/10 2004; Dagbladet 29/9 2004; VG 29/9 2004.

helse. Innledningsvis skriver avisen i spalten at flygelederne «fikk et akutt mentalt illebefinnende». Som VG går også Dagsavisen på lederplass rett på sak:

Det er fullstendig uakseptabelt at en liten gruppe mennesker bruker sin makt til å lamme all flytrafikk i hele Sør-Norge. Når samtlige flygeledere melder seg syke og går hjem idet de får presentert planer om en omorganisering, er det ingen tvil om at det handler om en samordnet, villet og totalt ulovelig aksjon (Dagsavisen 29/9 2004).

Dagsavisen tar her sterkt avstand fra det redaksjonen oppfatter som flygeledernes misbruk av yrkesgruppens utstrakte rett til å sykemelde seg. En tolkning kan her være at Dagsavisen, som avis med tidligere tette forbindelser med fagforeningene, synes at de må gi ekstra krass kritikk slik at ingen skal kunne hevde at de støtter alle former for arbeidstakeraksjoner, eller som Stavanger Aftenblad skriver på lederplass at:

Det de [flygelederne] imidlertid er rimelig alene om er å utøve et så grovt maktmisbruk som vi er vitne til (...) Et maktmisbruk som i ytterste konsekvens bidrar til å svekke fagforeningenes oppslutning i samfunnet (Stavanger Aftenblad 11/10 2004).

I dette utdraget kan man finne støtte for hvorfor Dagsavisen ønsker å distansere seg fra flygelederne. Fagforeningers status kan svekkes når arbeidstakergrupper ‘aksjonerer’ utenom de spillereglene som gjelder for streik.

Også Adresseavisen har en leder om situasjonen i luftfarten 29/9 2004. De er mer moderate i sin kritikk av flygelederne, og mener at det er kritikkverdig oppførsel hos begge parter. Samtidig skriver de at: «flyvelederne på Røyken “sykemeldte” seg». Altså i anførselstegn som i dette tilfellet viser mistillit til forklaringen. Aftenposten mener i sin leder samme dag at flygeledere som er så ‘tandre’ at de ikke tåler den påkjenningen det er å få høre at arbeidsplassen muligens skal flyttes, ikke er egnet til å utøve flygeledertjeneste. Uthevet i teksten står det at: «Det er mange ubesvarte spørsmål etter flyveledernes aksjon mandag. Både flyvelederne og Avinors ledelse må svare på» (Aftenposten 29/9 2004). Aftenposten er med andre ord nok en avis som ikke vegrer seg fra å kalle flygeledernes sykemeldinger for en aksjon. På lik linje skriver Dagbladets journalist på kommentarplass at:

Hvor fagforeningsvennelig man enn måtte være, vil ingen være i tvil om at den kollektive sykemeldingen blant flygelederne på Røyken er en aksjon, ikke en reaksjon (Dagbladet 29/9 2004).

Samtidig skriver Dagbladet at «Mangel på gode sanksjonsmuligheter freder flygelederne», altså er ikke problemet bare flygelederne, men like mye deres aksjonsmidler. I strid med dette mener Dagbladets kommentator at: «Hvis formålet med aksjonen var at flygeledernes stemme skulle bli hørt, har de oppnådd det stikk motsatte. For om de nå blir hørt, blir de ikke trodd.» Den tydeligste kritikken av dem

alle er likevel VGs opprørte stemme, som jeg presenterte innledningsvis. Lederen yter ingen forståelse mot det de mener er en yrkesgruppes misbruk av sine midler.

«*Vignetten: Flyveleder-aksjonen*»

Sykemeldingene som en aksjon er ikke bare noe som presenteres i ledere, også i selve layouten kommer påstanden frem. Vignetter er med på å vise hvordan redaksjonen tolker hva saken *egentlig* omhandler. 30/9 kjørte Aftenposten frem vignetten «flyveleder-aksjonen» som tak over tre kommentarer på debattsidene. Det interessante her er at tross Aftenpostens hyppige dekning av saken både på kommentar- og lederplass, også etter 30. september, var denne ene dagen de trykket kommentarene under aksjonsvignetten. Avisen kalte ikke lenger episoden for ‘en aksjon’, eller noe annet. Her kan det virke rimelig å anta at Aftenposten likevel ikke ønsket å ta part i konflikten, slik de allerede hadde forhastet seg og gjort da de kalte saken ‘en aksjon’.

Under vignetten «flyveleder-aksjonen» har fire kommentarer fått plass. En etterlyser flysikkerheten i debatten, neste betviler ved flygeledernes skikkethet, nestemann oppfatter flygeledernes egoisme som en samtidsdiagnose, mens siste innspill vil ha bekreftelse på at det hele dreier seg om en fagforeningsstreikeaksjon. Felles for alle er at de er kritiske til det de opplever som en aksjon fra flygeledernes side.

«*Kvinnelig sjef versus mannelig tillitsvalgt*»

– Arrogant, altså? Blir vi ikke gjerne oppfattet slik, vi damer fra Oslo vest? (Randi Flesland i VG 2/10 2004).

Høsten 2004 er Avinor en arbeidsplass med en kvinnelig sjef. I en konfliktramme kan man som sagt lese spenningen mellom administrerende direktør, Flesland og flygelederne på Oslo kontrollsentral/Røyken, personifisert gjennom tillitsvalgte Bendik Heggelund. I omtalen av Randi Flesland fremsettes to typer: ‘lederen Flesland’ og ‘den kvinnelige lederen’. Disse har til dels ulike og sammensatte egenskaper. Mens ‘lederen Flesland’¹¹⁰ oftest fremtrer i knappe nyhetstekster, er ‘den kvinnelige lederen Flesland’¹¹¹ gjerne objektet i portrettintervjuer. Omtalen av Heggelund kan også ses som todelt; i noen artikler er han ‘fagforeningsmann Heggelund’, i andre tekster er han ‘familiemannen’.

110 For eksempel i Dagsavisen 18/11 2004: «Flesland overlevde».

111 For eksempel i VG 2/10 2004: «Staheten holder meg gående».

VG, Aftenposten og Dagbladet hadde alle i perioden for casen intervjuer med Randi Flesland. Mens VG og Aftenposten hadde portrettintervjuer, er Dagbladets intervju heller et nyhetsintervju, på nyhetsplass. I VG ble Flesland portrettert under tittelen «← Staheten holder meg gående» (2/10), i Aftenposten under «Stolt, sterk og upopulær» (28/11), mens Dagbladet siterte henne på at «← Skittent spill går innpå meg» (1/10). Aftenposten skriver at:

Som kvinne skulle hun egentlig ikke ha det [drapsinstinkt], samtidig som hun fremstilles som rene drapsmaskinen. Kan det også være det som gjør henne så uspiselig for mange? At hun er kvinne – med drapsinstinkt? (Aftenposten 27/11 2004).

I forbindelse med konferansen 'Kjønn i media' (1996) sier Gunne (1996) at: «I nyhetsjournalistikken er det vanlig av kvinner som sosialt kjønn reduseres til standardtyper som *offer*, *babe* eller *maktperson*» (i Allern 2001a). Når Flesland fremstilles som 'lederen Flesland' og Heggelund som 'familiemannen' kan det leses som et brudd med et tradisjonelt kjønnsrollemønster i norsk presse: Tradisjonelt sett er det menn som sitter i sentrale posisjoner i arbeidslivet, mens kvinner er å finne i underordnede stillinger, slik er det fremdeles (Iversen og Kraft 2006) og dette har blitt gjenspeilet i mediene. «Mannen er den som ser, kvinnen er den som blir sett på. En sentral opposisjon i vestlig kulturtradisjon er subjekt-objekt dikotomien der det kvinnelige tradisjonelt får tildelt objektposisjonen og det mannlige subjektposisjonen» (Mühleisen 1994:134). Til forskjell fra kvinnene Wenche Mühleisen her beskriver, ble Randi Flesland definitivt både sett og hørt høsten 2004. I flygeledersaken kan man dermed ane et rollebytte i brudd med en tradisjonell fremstilling. Rollebyttet i tilfellet flygeledersaken er i seg selv ikke spesielt øyenfallende, da mønsteret over lengre tid har vært i endring. Samtidig er Flesland gjenstand for en viss objektifisering som kvinne når utseendet hennes til stadighet har blitt kommentert i trykte medier. Det er særlig portrettintervjusjangeren som åpner for at avisen kan fremstille konsernsjef Flesland på denne måten. VG skriver at: «De bringebærfargede leppene elsker å forme det magiske ordet. 'Avinor'»¹¹² og med slike formuleringer er Flesland ikke en ukjønn leder.

Samtidig er det interessant å se på at også uformelle kjønnsrolletrekk blir tillagt aktørene, blant annet av VG. I artikkelen «Mannsbastioner med iboende treghet» (2001) beskriver Elisabeth Eide hvordan en kvinne gjerne blir beskrevet som 'trebarnsmor og leder', mens man sjelden hører om en tilsvarende trebarnsfar. Eide

¹¹² VG 2/10 2004: «Staheten holder meg gående».

mener at problemet oppstår i det mediene omtaler disse kvinnene som ‘omvandrende sensasjoner’. For selv om kvinner i posisjoner i følge Eide bør omtales i offentligheten, kan det slå feil ut når kombinasjonen ikke fremstilles som noe dagligdags: «Gjentatte utslag av denne [bidronningeffekten] kan lett formidle et inntrykk av at når menn oppnår spesielle posisjoner, er det normalt, mens når kvinner gjør det, er det unormalt» (E. Eide 2001:340).

I flygeledersaken blir den kvinnelige sjefen gang på gang fremstilt med det som tradisjonelt regnes som maskuline egenskaper og verdier, mens den mannlige underordnede er den som fremstilles med feminine egenskaper og verdier. I VG 29/9 2004 snakker han for eksempel åpent om brorens død.

På nyhetsplass kritiserer Heggelund ledelsen for ikke å være «følsomme og inkluderende» mot de ansatte som han understreker at er ‘enkeltmennesker’.¹¹³

Tilsvarende, på nyhetsplass i Dagsavisen senere høsten 2004 sier Flesland på at hun vil invitere de tillitsvalgte til et møte.¹¹⁴ Samtidig siteres hun at:

I min alder er det vanskelig å forandre personlighet, men jeg vil videreutvikle min evne til å se på de tillitsvalgte som en ressurs (Flesland i Dagsavisen 18/11 2004).

Med andre ord vil ikke Flesland love at hun for eksempel vil være mer ‘følsom og inkluderende’. Sammenlignet med Flesland er Heggelund den reaksjonære, som kjemper *mot* visjonene som hun, Avinor-ledelsen og Samferdselsstatsråden deler. «Flesland mener at de tillitsvalgte trekker seg unna. At de nekter å innse at ikke alt kan forbli slik det alltid har vært»¹¹⁵, skriver VG i portrettintervjuet med Flesland.

VGs portrettintervju med Flesland 2/10 2004 ble trykket over en dobbeltside. Forsidehenvisningen, med bildet av en smilende Flesland, siterer henne på at «– Staheten holder meg gående», som også er tittelen saken har fått inne i avisen. Sammen med portrettvignetten øverst på siden følger teksten; «Flygeleder-bråket tar ikke knekken på Avinor-direktør Randi Flesland». Ingressen er knapp, men følges opp av en større boks som opplyser i punkter om hva leseren vil kunne finne i teksten:

- Mistilliten fra de ansatte
- den påståtte arrogansen
- ansvaret etter Åsta-ulykken
- kjæresten, Osmund Ueland.

At Flesland ikke bare er en *leder*, men en *kvinnelig leder* poengteres allerede i første avsnitt i brødteksten. Det berettes om hennes høyhelte sko, hennes ‘myk-

113 Dagsavisen 29/9 2004: «Kan være mentalt slitne i mange dager framover».

114 Dagsavisen 18/11 2004: «Flesland overlevde».

115 VG 2/10 2004: «Sparkepipen».

streng[e]hår]oppsats' og hennes 'korrekte draktjakke'. Videre fortelles det om det første møtet mellom journalisten og Flesland tidligere på dagen. Fleslands 'sterkt sminkede lepper' og om hvordan hun hilser 'mildt og overbevisende'. Hun ser «uforskammet opplagt ut (...) på tross av (...) mye foundation og sterk rouge». Flesland forteller om sine egne egenskaper; hun opplever seg selv som 'arbeidsnarkoman' og 'rastløs', 'liker å kjempe' og 'søker utfordringer'. Hun bruker ikke penger på dyre kremer, men har som mål å trene mer. Hun ble 'lei seg', 'såret og ganske sinna' da representanter for 2200 av 2700 Avinor-ansatte sommeren 2004 sendte brev til styret i bedriften om mistillit til henne som leder. Men

– Omstillingen vil ikke forsvinne hvis jeg forsvinner. Men det er kanskje det de tror. Flesland ler en kort latter (VG 2/10 2004).

Kvinner som har oppnådd posisjoner eller som jobber i det som tradisjonelt har vært mannsdominerte sektorer, presenteres i media gjerne som «omvandrende sensasjoner eller som unntak» (Eide 2000:187, Aalborg og Elvestad 2005). Mediene gjør dem spesielle ved å distansere dem fra kvinner flest. Dette er det jeg var inne på som Elisabeth Eide (2000) omtaler som *bidronningeffekten*. Eide (2000) beskriver hvordan lederkvinnen i mediene, ulikt fra ledermannen, gjerne får spørsmål om sitt privatliv. Slik er det også med Flesland når hun portretteres i VG 2/10 2004:

I dag er Ueland kjæresten hennes. Det er ganske nytt. Nytt nok til at det får Flesland til å smile som en fjortis, gammelt nok til at hun kan omtale ham som en partner¹¹⁶ (VG 2/10 2004).

I VGs karakteristik av *lederen Flesland* kunne man ha forventet at avisen heller fremstilte henne med typiske ukjønnede lederegenskaper, enn først og fremst som kvinne. Hvis dette hadde vært tilfelle ville hun ha fått karakteristika ut fra sin *rolle* heller enn ut fra sitt *kjønn*. Jeg opplever at det motsatte er faktumet i denne artikkelen: Flesland blir først fremstilt som enten silkemyk og jålete kvinne, eller som rasjonell og kynisk kvinne. *Dernest* er hun leder. Dermed er hun i VGs fremstilling den arketypiske bidronningen, som bærer med seg forventningene til egenskapene som *kvinne* foran egenskapene som *leder*.

Flesland, beskrevet av VG, er en aktiv og visjonær leder, som ikke er redd for å lede en større omstrukturering på en rigid arbeidsplass. Hun beskriver selv at hun har en upersonlig lederstil på den måten at hun ikke tar kritikken fra de Avinor-ansatte personlig, samtidig som hun prøver å unngå å opptre personlig i konflikten.

¹¹⁶ Fleslands kjæreste er tidligere NSB-sjef Osmund Ueland, som hun den gang jobbet under som visekonsernsjef i NSB.

– Det hjelper ikke å sette seg ned å gråte. (...) Det er mye smerte rundt nedbemanningen. Jeg tar det innover meg, men det kjentes verre den dagen vi tok avgjørelsen om at det måtte bli slik (Flesland i VG 2/10 2004).

Hun er aktiv, usentimental og visjonær, og er på den måten en profesjonell leder, med en såkalt ‘maskulin lederstil’. Hun er en sterk kvinne og en kynisk, kalkulerende og rasjonelle leder. Aftenpostens journalist spør: «Hvor mange småbarn spiser hun til frokost? Er det sant at hun er Snehvits onde stemor?»¹¹⁷ Tilsynelatende har hun ingen problemer med å bli mislikt, samtidig som hun bemerker hvordan hun opplever at andre aktører i konflikten ikke evner å skille mellom sak og person. Flesland beskrives særlig i portrettintervjuer¹¹⁸ som en kvinne som ikke har problemer med å trække på noen på veien mot målet. Hun er det motsatte av den arketypiske kvinneverollen med egenskaper som moderlighet, omsorgsfullhet, underdanighet. Samtidig kan hun minne om ‘den sterke kvinnen’ som beskrives i litteraturen. Hun er Nora eller Medea, de klassiske kvinneskikkelsene som alltid ser fremover og som evner å ta avgjørelser som rammer andre: Hun er beslutningstakeren som ikke går tilbake på noe. Aftenposten skriver i sitt Fleslandportrett om hennes kommunikasjon med flygelederne at:

Der har vi det! Hun lar ikke barnet få gråte. Det er selvsagt derfor hun ikke har fått med seg de ansatte. Vi er jo som barn – særlig når vi er redde (Aftenposten 27/11 2004).

Flygeledere er med andre ord de sårbare barna som vil gråte når noe vanskelig dukker opp. I Dagsavisen 4/10 er Heggelund intervjuet under tittelen «Kalt ‘barnslig’ i hatbrev». Formen på Dagsavisens faste, daglige intervju (‘Navn i nyhetene’) er et typisk nyhetsintervju; stramt redigert med vekslende spørsmål og svar løpende i teksten. Her sier ‘famielmannen’ blant andre ting at det han er mest stolt over å ha fått til er sønnen Adrian på halvannet år.

Famielmann og flygeledertillitsvalgt Heggelund har også en mørkere historie å fortelle. 29/9 2004 fyller han VGs forside med overskriften «Flygelederens ukjente tragedie: Mistet broren i flykrasj», med bilde av en alvorlig Heggelund. Dobbeltsiden på nyhetsplass har fått tittelen: «Broren drept i Linate-ulykken».

I artikkelen blir episoden omtalt som «flygelederens hemmelighet». Allerede i overskriften kan man flere medievidningselementer: At noen dør er svært sjelden å regne som en hemmelighet. Episoden hadde naturlig nok vært dekket i en rekke

¹¹⁷ Aftenposten 27/11 2004: «Stolt, sterk og upopulær».

¹¹⁸ VG 2/10 2004: «Sparkepiken»; Aftenposten 27/11 2004: «Stolt, sterk og upopulær».

medier.¹¹⁹ Episoden blir en hemmelighet i VG fordi Heggelund, som bror til et av offerene i ulykken siden ble kjent gjennom medieomtalen av omorganiseringene i Avinor. Dermed blir dette eksempler på medievriddingsteknikkene *tilspissing* og *forenkling* som først omtales av Hernes (1978). Den opprinnelige historien er her omskrevet for å intensivere handlingen.

I VGs fremstilling er Heggelund den sensible som har fokus på nære relasjoner. Han er opptatt av personlige forhold som trygghet, familie, jobb, hjem, og nærmiljø. I det han fremmer familieverdiene kjemper han først og fremst for stabilitet. Heggelund viser følelser i form av sinne og innrømmet skuffelse. Ikledd en sårheten fremstår han som en svak, maktesløs og til dels bitter aktør.

29/9 2004 blåser VG følgende opp på sin forside: «Flygelederens ukjente tragedie: Mistet broren i flykræsje». Inne i avisen står saken på nyhetsplass under følgende overskrift: «Flykaoset: Broren drept i Linate-ulykken». Heggelunds rolle som pårørende i Linate-ulykken ble i følge VG avdekket gjennom nettmøtet Heggelund hadde med VG-leserne dagen i forveien. Artikkelen handler om at Heggelunds bror omkom i en flyulykke i Milano i 2001. Heggelund var selv på jobb på Røyken da ulykken skjedde. Den gang brukte han rettigheten som er nedtegnet i forskriften *Bestemmelse om sivil luftfart* for å bli fritatt fra arbeidet. Dette er eneste gang Heggelund hadde brukt bestemmelsen, frem til konflikten høsten 2004.

På forsiden av avisen ser vi bildet av en vemodig Heggelund. Inne i avisen er saken slått opp over en dobbeltside, med bildet av brødrene Heggelund og søsteren deres. Utover dette består billedmaterialet av et mindre bilde av Bendik Heggelund og ytterligere et mindre bilde fra ulykkesåstedet. Heggelund fremstilles ikke som en aktør i en pågående arbeidskonflikt, men som et offer utsatt for en personlig tragedie. Teksten, som går over tre spalter, åpner med en forholdsvis nøktern beskrivelse av hendelsesforløpet rundt flyulykken, vevd sammen med Heggelunds personlige fortelling. Allerede i introduksjonen trekkes linjer mot den aktuelle arbeidskonflikten i Norge med følgende setning: «I ettertid ble det rettet sterk kritikk mot ledelsen på Linate for å ha presset de ansatte på flyplassen til å jobbe altfor hardt, noe som fikk dramatiske konsekvenser for flysikkerheten.» Avisen trekker med dette konklusjoner om årsakene til Linate-ulykken. Under mellomtittelen «Nå skjer det igjen» fortelles

119 Blant annet var den dekket gjennom NTB 6/10 2002: «700 pårørende til minnestund på Linate-flyplassen». Denne artikkelen ble samme dag trykket i blant annet Bergens Tidende.

det om hvordan Heggelund blir tatt ut av tjeneste denne dagen, for å finne ut hva som har skjedd med broren. Bakgrunnen for at han nå ønsker å være åpen om denne saken ligger i det interaktive nettmøtet mellom ham og VG-leserne som ble arrangert dagen før. På vegne av sine kollegaer fikk han da beskyldninger om arbeidsforsømmelse.

Artikkelen er komponert rundt følgende temaer: Flyulykken i Milano, konflikten i Norge og forholdet mellom brødrene. Fortelleren veksler mellom konkrete fakta om flyulykken i Milano, opplysninger om Heggelund og hans arbeidssituasjon ulykkesdagen, om Heggelunds tap av broren og om flysikkerhet generelt. Journalisten veksler mellom nært og fjernt i sted; Røyken og Milano, generelt og personlig.

Under siste mellomtittel blir journalisten stadig mer nærgående når han stiller følgende spørsmål direkte i teksten: «–Ser du en parallell til de siste dagers hendelser?», «–Hva skal en flygeleder tåle?», «–Hvordan vil du beskrive broren din?». Heggelund er selv et offer, og dermed både personlig og profesjonelt opptatt av flysikkerhet. Dette kan være med på å svekke spekulasjonene om at flygeledernes sykemeldinger dreier seg om en streikeaksjon. Heggelund mener dessuten at yrkesgruppen er godt utrustet for å takle stress på arbeidsplassen når han tegner et skille mellom ‘profesjonelt stress’ og ‘personlig stress’. Profesjonelt stress dreier seg om å mestre situasjoner som oppstår når man er på jobb, mens personlig stress for eksempel kan innebære å forberede seg selv og familien på full omstilling når en arbeidsplass flyttes.

6.2 Tredjepartsramme

En neste ramme dreier seg om konfliktens tredjepart. Tredjeparten er de som står utenfor, som blir berørte uten egentlig å være involverte i en prosess eller en konflikt. Det som her omtales som en tredjepartsramme dreier seg om de utenforstående som på en eller annen måte er ofre i situasjonen som har oppstått. Hvis man ser flygeledersaken som en konflikt kan man si at passasjerene er tredjeparten som rammes uten å være involvert. Det som kjennetegner en tredjepartsramme er altså at den ofte dreier seg om en konflikt, og at konflikten er illustrert gjennom mektige aktørers handlingers konsekvenser for enkeltmennesker.

I tilfellet flygeledersaken dreier tredjepartsrammen seg utvilsomt først og fremst om passasjerer som ikke fikk reise da flyavganger ble innstilt. Karakteristisk

for flygeledersaken er at den fikk så direkte konsekvenser for alminnelige mennesker. Dette har mange av aktuelle avisene tatt for seg. Her har derfor pressen hatt muligheten til å bruke skuffede reisende som objekter for sine nyhetstekster. Grepene dreier seg om det Eide og Hernes (1987) omtaler som 'Human touch': «pressen er ikke nøytral, men fungerer gjerne som advokat for menigmann, gjennom en aktiv form for kampanjejournalistikk» (Eide og Hernes 1987:171).

«–Hvem er sykest?»

–Tenk at noen få mennesker kan ødelegge for så mange
(Hartvik, 9 år, i Dagbladet 28/9 2004)

Tirsdag 28/9 2004 er det et par store, blå øyne under en lys lugg som preger Dagbladets forside, over tykke typer som sier: «Hvem er sykest?», etterfulgt av brødtekst: «Flygelederne var dårlige fordi de kanskje må flytte om fire år... derfor rakk ikke Hartvik (9) et viktig legebesøk i USA».

På nyhetsplass inne i avisen er saken én av fem mindre og større tekster¹²⁰ satt sammen til et oppslag med faktaboks, på en dobbeltside. Artikkelen er den definitivt største i oppslaget, ikke minst når det gjelder billedbruk. Det dreier seg om en gutt som har mistet en legetime i USA på grunn av at flygeledere er sykemeldte. Saken har fått to tekstspalter, etterfulgt av en faktaboks om guttens sykdom; *Klippell-Trenaunayssyndrom*. Et stort bilde viser gutten som (barnslig) biter seg i leppen mens foreldrene hans (voksente) holder rundt ham og stryker ham i håret.

I *Død og pine* skriver Eide og Hernes om helsestoff at det er godt stoff fordi det lett «kan gis en 'human touch' der seirende kan få hjertet til å banke, overgrepene harmen til å dirre, og tragediene tårene til å trille» (Eide og Hernes 1987:170). Disse egenskapene kan lett identifiseres i denne artikkelen. Dagbladets redaksjon velger noe man vil kunne kalle for en sympativinkling, tydelig i favør av tredjeparten i konflikten; den reisende, i form av Hartvik Torsteinsen. Allerede på forsideoppslaget velger redaksjonen å presentere saken ut fra denne partens perspektiv. Passasjerens ansikt blir ni år gamle Hartvik sitt. Som kronisk syk niåring representerer han en av de svakeste gruppene i samfunnet. Spørsmålet fremmet på forsiden om hvem som er sykest, kan derfor antas å være ment å treffe leseren rett i mellomgulvet. Eller: Slik

¹²⁰ Dagbladet 28/9 2004: Fire mindre saker står sammen med hovedsaken. Disse har titlene: «Droppet Molde», «Ber om bråk», «Er ikke syke» og «Vil ikke utelukke mer kaos». Det handler om statsministerens reiseplaner, flygeledernes reaksjoner på Avinor-ledelsens forslag om å legge ned Oslo Kontrollsentral og Flesland støtte til flygelederens avgjørelse om å legge ned arbeidet.

det er skrevet fremstår det som en anklage; retorisk og sarkastisk, direkte rettet mot flygelederne som hadde sykmeldt seg.

I denne artikkelen dropper Dagbladet diskusjonen om hvorvidt det er snakk om en *reaksjon* eller en *aksjon* fra flygeledernes side, og går heller rett på konsekvensene av flygeledernes handlinger. Selv om det ikke uttales vil jeg si at avisen likevel fremstiller sykemeldingene som en aksjon som en inferens, men at den samtidig ikke vier rom for diskusjon om hvorfor det aksjoneres. Hovedoppslaget er ensrettet kritisk mot flygelederne, mens andre aktører som Avinor og Samferdselsdepartementet slipper unna med kun en vag tilstedeværelse i teksten:

Dagbladet og VG [befinner] seg på enkeltsakens “low road”. Koblingen mellom reportasje og politikk skjer ved eksempelets makt og anskuelsesundervisning. Idealer stilles opp mot realiteter. Her er det møtene mellom Systemet og den Lille Mann skjer (Eide og Hernes 1987:171).

Idealet er selvsagt og underforstått; barn skal ikke trenge å være syke og ha det vondt. Og hvis de mot formodning er syke, så skal de – i det minste i *vår* velferdsstat – få all den hjelpen de trenger. Med tredjepartsrammen settes fokuset her på det syke barnet, mens den *egentlige* konflikten bagatelliseres. I det Dagbladet velger å sette fokuset på Hartvik, velger de samtidig å bare indirekte dekke konflikten i Avinor i hovedartikkelen i oppslaget. Denne intensjonen blir særdeles tydelig når Dagbladet velger å lage faktaboks på guttens sykdom, heller en på omstruktureringen i luftfarten. Effekten av disse redaksjonelle valgene er at saken fremstår som sterkt personifisert for leseren: For Dagbladet handler saken utelukkende om den syke gutten og hans familie, eller om alle lesere som kunne vært i en tilsvarende situasjon. Hartviks veslevoksne kommentar som står som ingress her, er blåst opp over hovedoppslaget i avisen. En leser ledes til å tenke: – *Hvem er det som er barnet her?*

Formuleringer i teksten som at: «Følte seg for dårlige til å arbeide» mistenkeliggjør ytterligere flygeledernes motiver. I ytterste konsekvens kan man lese at flygelederne utfører sabotasje mot det syke barnet, hans familie, og andre i like desperate situasjoner. I det minste kan man lese at Dagbladet mener at de har utført en moralsk sett dårlig handling. For selv om ikke flygelederne i utgangspunktet kjente til dette konkrete tilfellet, så *bør* de ha vært klar over at deres handlinger ville kunne få alvorlige konsekvenser for *noen*. Denne vissheten oppfordrer Dagbladet flygelederne og andre til å kjenne på, gjennom sin tredjepartsvinkling i hovedoppslag 29/9 2004.

6.3 Sikkerhetsramme

Sikkerhet er en mental verdi, først og fremst i form av opplevd trygghet blant passasjerer og befolkningen forøvrig. Sikkerhetsrammen handler om flygeledernes ansvar for sivile menneskers sikkerhet. Det kan dreie seg om både flysikkerheten og samfunnssikkerhet i forhold til sabotasje og terroranslag. Det er en risiko forbundet med å være flypassasjer. Som jeg var inne på i kapittel 3, så er det flygeledernes oppgave å minimere denne risikoen. Dette er et ansvar de ikke er alene om, men som de blant andre deler med flygere, sykepleiere, leger og bussjåfører, samt mer indirekte med for eksempel ingeniører.

For flygeledere gir dette ansvaret en utbygd fleksibilitet i forhold til egenmelding i ved sykefravær, den er som nevnt nedfelt som forskriften BSL C 3-1, § 7, av Luftfartstilsynet. Det er som dessuten tradisjon for utstrakt bruk av overtidssjobbing, tross at reglene som regulerer bruk av overtid er de samme som for andre arbeidsgrupper.

I de avisene som bruker denne rammen er det særlig i leder og kommentarstoff rammen kommer tydelig frem, men det er også tradisjonelle nyhetsartikler som fremmer sikkerhetsaspektet: Som en del av et større oppslag med fem tekster gir Bergens Tidende 28/9 2004 flygelederne en stemme. I overskriften heter det at flygelederne «Tror folk heller vil være på bakken». Artikkelen handler om flygelederne som har sykmeldt seg og legitimiteten rundt dette. Flygeledertillitsvalgt Heggelund holder med argumentet om at flygelederne avstår fra å jobbe for ikke å utfordre sikkerheten.

– Dette er individuelt. Alle må kjenne på seg selv om de vil jobbe med flysikkerhet og menneskeliv eller ikke. Det er umulig for ledelse og tillitsvalgte å si noe om det (Flygeledertillitsvalgt Heggelund i Bergens Tidende 28/9 2004).

Her kan man lese det som at den flygeledertillitsvalgte benekter at det er snakk om en aksjon, i det han prøver å forklare hvordan flygelederne har det i den situasjonen de er. Om han kan forvente å bli trodd er en annen sak.

«Sola og atombomben»

– Avinor legger i hovedsak all vekt på økonomi og flysikkerhet.
Tanken på samfunnssikkerhet og risikoen for terrorisme kommer
langt ned på lista (Trond Helland i Stavanger Aftenblad 1/10 2004).

1. oktober 2004, fem dager før Avinor-styrets endelige beslutning, trykker redaksjonen på nyhetsplass en artikkel om sikkerheten på Stavanger Kontrollsentral. Her blir lederen av Stortingets justiskomité, Trond Helland (H) intervjuet, uttaler seg skeptisk til Sola som lokasjon for Kontrollsentral Sør allerede i overskriften, der han blir sitert på: ‘–Sola er mer sårbar for terror’. Han sier blant annet at «–Norge har brukt over en milliard kroner på et anlegg [i Røyken] som er beskyttet av 100 meter stein. Skal vi nå kaste vrak på alt det bare på grunn av noen få millioner i sparte årlige leieutgifter?» Mens flysikkerhet vurderes som viktig sammen med økonomiske aspekter kommer «Tanken på samfunnssikkerhet og risikoen for terrorisme (...) langt ned på lista», i følge Helland. Helland mener at Avinor, som statlig eid selskap, ikke følger Stortingets føringer om hensyn til samfunnssikkerhetsforhold hvis de velger å legge Kontrollsentral Sør til Sola. I artikkelen siteres Helleland innledningsvis på at Avinor skiller mellom flysikkerhet og samfunnssikkerhet i vurderingene rundt lokasjon av kontrollsentralen.

Dagen etter tilbakeviser Avinor kritikken. Informasjonssjef Ove Narvesen siteres i tittelen på at «– Sola flyplass tåler en atombombe», noe som kan antas å være en overdrivelse. Videre i teksten sier Narvesen at «– Sikkerhet har vært vårt første kriterium. Ikke bare flysikkerhet, men også sikkerheten ved anleggene.» Narvesen ramser opp at anlegget er sikret både mot elektromagnetisk puls, stormvåpen og kjemisk krigføring. I den korte nyhetsteksten siteres han også på at alle former for sikkerhet har vært viktigere enn økonomi når Avinor-ledelsen har sammenlignet de tre kandidatene, og at standarden på dem alle ‘langt overgår europeiske krav på området’.

Det er verdt å merke seg at Stavanger Aftenblad, som selv er en aktør med interesser i sitt distrikt, bruker nyhetsspalteplass på Trond Hellands kritikk av Sola som alternativ lokasjon av Kontrollsentral Sør. Her antar jeg at Stavanger Aftenblad er opptatt av å bli tatt seriøst ved at de også vil la kritiske stemmer komme til orde i denne debatten. Her handler avisen i strid med hva man kunne forvente, men samtidig kan det være et bevisst valg fra redaksjonens side å markere at de ikke vil ha

Kontrollsentral Sør til Sola for en hver pris, sikkerhetsaspektet bør diskuteres i det offentlige rommet som en regionsavis bør være.

6.4 Kostnadsramme

Når man snakker om kostnader tenker man gjerne på de økonomiske. I nyhetsbildet kan dette typisk være i forbindelse med et statsbudsjett eller i forbindelse med private husholdninger. Kostnader er forbundet med nytte. Og det sentrale er ofte hvem som skal betale kostnadene. I flygeledersaken har jeg funnet en ramme som jeg har valgt å kalle for en *kostnadsramme*. Denne bærer preg av å ha et fokus på økonomiske konsekvenser av flygeledernes sykemeldinger og omstruktureringen i Avinor. Det er særlig to aspekter som her tas opp. Det første dreier seg om hvem som økonomisk skal erstatte flybilletter og andre økonomiske tap etter at flytrafikken har stått stille. Det andre dreier seg om Avinors estimerte besparelser i forbindelse med omstruktureringen Take-Off-05.

«Hvem skal betale regningen?»

Kommunikasjonsdirektør Ove Narvesen [i Avinor] har ikke mottatt noe krav ennå, men lufter likevel tanken om å sende regningen videre til flygelederne og deres organisasjoner (Aftenposten 9/10 2004).

Under overskriften «Flygelederne i Røyken: Kan få millionkrav» skriver Aftenposten i en enspalter om hvordan flyselskapene har tapt store penger på de siste ukenes konflikter i forbindelse med omstruktureringen i Avinor. SAS Braathens 'har varslet' at de vil 'sende regningen' til Avinor, mens Avinors kommunikationsdirektør, i så fall vil vurdere å 'sende den videre' til flygelederne. Her kommer fagforbundsmann Skrede inn og mener at utspillet til kommunikationsdirektøren er 'utidig'. Arbeidsrettsjurist Henning Jakhelln blir sitert på at flygelederne personlig ikke kan bli krevd for større summer, selv om de blir dømt til å betale erstatning. Flygelederfagforbundet, derimot kan bli erstatningsansvarlige hvis de har unnlatt å prøve å løse konflikten. Han sier at «Har organisasjonen brutt denne plikten, vil organisasjonen som sådan være erstatningsansvarlig. Og hvis den har mye penger, blir det straks mer spennende».

Artikkelen inneholder en rekke formuleringer som gjerne brukes i tekster som omhandler kostnader. Spørsmålet om hvem som skal betale er klassisk, likesom det å 'ville sende regningen videre'. Likeledes er 'millionkrav' et typisk ord i overskriften

av denne type tekst. Utover disse trekkene er teksten stram og ordknapp, men kanskje overraskende uformell når den siterer jussprofessoren på at han synes et rettslig utfall av saken 'kunne vært spennende'.

6.5 Lokale arbeidsplasser-ramme

En 'lokale arbeidsplasser'-ramme har utgangspunkt i tilhørigheten til et geografisk sted. En slik ramme dannes i det redaksjonene fremhever en gitt lokasjon som det mest sentrale aspektet, og dette aspektet blir det sterkest identifiserbare i teksten. I denne rammen fremheves fordeler med en lokalisering for Kontrollsentral Sør samtidig med ulemper ved alternativene. Særlig kan man forvente at en slik kobling vil være naturlig for lokal- eller regionspressen.

I dette tilfellet dreier seg om en desentraliseringsprosess. De mest markante rammene blir benyttet av aviser viss lesere vil bli direkte berørt av omstillingen. Da vil man blant annet kunne forvente at spørsmålet om hvorvidt desentralisering er en rimelig måte å bedrive distriktpolitikk vil bli stilt. Arbeidsplasser er en verdi i et sivilisert samfunn, sysselsetting opp til et visst nivå regnes som et udelt gode for befolkningen. Når lokale arbeidsplasser flyttes eller forsvinner er lokalsamfunn utsatt.

Den 'lokale arbeidsplasser'-rammen er en gjenganger i dekningen av denne konkrete nyhetssaken. Min vurdering er at denne rammen særlig ble brukt av Adresseavisen og Stavanger Aftenblad. Det dreier seg nettopp om geografi: *Hvor skal kontrollsentralen ligge?* Avinor-styret har allerede avgjort at det bare skal være to kontrollsentraler i Norge, så da handler det om hvilken lokasjon de velger for den siste av disse, og hvilken begrunnelse de har for valget. Uansett hva avgjørelsen faller på vil et lokalsamfunn bli berørt. Rammen er spesifikk for flygeledersaken, men samtidig vil en liknende ramme ikke være vanskelig å identifisere i dekningen av andre nyhetssaker.

Avisene i denne studien står på ulike sider av saken. Stavanger Aftenblad er den avisen som er mest direkte involvert. Avisen dekker et område som vil bli berørt, enten valget faller på at de får beholde kontrollsentralen eller ei. Ingen av avisene i denne studien dekker Røyken-området på samme måte som Stavanger Aftenblad dekker Sola. Likevel har Dagsavisen sitt utspring i Oslo og oppleves gjerne som en avis med særlig fokus på saker av interesse for dem som bor i det sentrale Østlandsområdet. Dermed er avisen en slags omnibusavis for Oslo-området.

Etter disse dagenes artikler markerer Adresseavisen seg som typisk regionsavis når den skriver om hvilke konsekvenser situasjonen får for de lokale reisende (28/9, 29/9) og når den sammenligner med etableringen av Kontrollsentral Nord i Bodø. Adresseavisen kommer også inn på en mulig kobling mellom overvåking av svensk og norsk luftrom. Her spekulerer en anonym kilde i om Værnes og Røyken ble valgt bort til fordel for to mindre moderne anlegg med lavere vedlikeholdsutgifter. Dette begrunner kilden i at Avinor om få år likevel vil sette luftkontroll over til svenske aktører (12/11). Resten av perioden har Adresseavisen en nøktern dekning av saken, med liten grad av tilspissing i forhold til det geografiske aspektet.

«*Alternativet Værnes*»

Værnes har med andre ord gode kort på hånden. Spørsmålet er bare om hvilke kort Avinor-ledelsen vil spille med (Adresseavisen 25/9 2004).

Som distriktsavis kjører *Adresseavisen* naturlig nok frem artikler som kan knyttes til regionen. 24. september skriver avisen om de tre alternativene for lokasjon av Kontrollsentral Sør; Værnes, Sola og Røyken. Dagen etter følger de opp med en sak som sammenligner de tre alternativene. Dette er i seg selv ikke særlig oppsiktsvekkende for en distriktsavis, foruten det faktum at Værnes i svært få tilfeller trekkes frem som et reelt alternativ for lokaliseringen, det være seg i den øvrige pressen, så vel som i Avinors pressemeldinger.

24. september fremstiller Adresseavisen likevel Værnes som et brennaktuelt alternativ. Avisens patriotisme kan her sammenlignes med hvordan en lokalavis skriver om distriktets lokale fotballklubb: Det ble tap for klubben i forrige runde, denne gangen trenger den å vinne. Det kan synes som om Adresseavisen føler på nederlaget ved tapet mot Bodø i slaget om Kontrollsentral Nord. På søken etter en seier for provinsen vil redaksjonen i neste runde ikke innse at kandidaten de stilte med ikke engang ble vurdert som reell. Lik sportsjournalistikken kan avisen her virke programforpliktet til å minne om at Værnes fremdeles er med i spillet:

25/9 går Adresseavisen selvsikkert ut på økonomiplass med overskriften «Værnes – hvis pengene avgjør» (Vedlegg 2). I ingressen heter det at «Hvis kortsiktig økonomi avgjør også denne gangen, får Værnes Kontrollsentral Sør. Men nå legger Avinor mest vekt på sikkerhet og sårbarhet». Teksten er plassert under

bildet av en flygeleder gjenspeilet i en radarskjermer.¹²¹ Ingressen spiller på at Værnes tapte i slaget om Kontrollsentral Nord. En avgjørelse avisen hevder ble gjort med på grunnlag av kortsiktige økonomiske fordeler. Artikkelteksten er spunnet rundt fem faktorer som Randi Flesland skal ha presentert som avgjørende for valg av lokasjon for Kontrollsentral Sør: sikkerhet, sårbarhet, økonomi, kundehensyn og risiko for uregelmessigheter. Siste punkt dreier seg om umiddelbare negative konsekvenser av flytteprosessen.

Flesland siteres på at sikkerhet og bygningsmessig sårbarhet vil være faktorene som regnes som viktigst for valg av lokasjon for Kontrollsentral Sør. Dernest kommer økonomisk lønnsomhet, og hensynet til brukerne. Værnes scorer i følge avisen bra først og fremst på det økonomiske punktet: Lokasjonen er i følge avisen rimeligste alternativ fordi både Røyken og Sola krever kostbare ombygninger. Andre sentrale variabler for Flesland og Avinor-ledelsen er helikoptertrafikk og nærhet til Forsvaret. Førstnevnte taler i følge Adresseavisen i favør av Sola, pga oljevirkningskraften i regionen, mens den andre taler i Værnes' favør pga militær virksomhet i regionen. Adresseavisen hevder samtidig at Sola ikke kan regnes som et alternativ hvis bygningsmessig sårbarhet er prioritert. En neste variabel som nevnes er antall arbeidsplasser som må flyttes som resultat av avgjørelsen; her har Værnes færrest og Røyken flest. Et moment som taler mot at avgjørelsen faller på Røyken er at sentralen ikke ligger i forbindelse med en flyplass og at anlegget vil være mulig å omsette på markedet. Innholdet i teksten kan leses som at Avinor driver et slags taktisk spill i forhold til de potensielt «sure» ansatte når de skriver at: «Men flest ansatte blir altså sure om Røyken nedlegges». Formuleringen kan synes usakelig, og rommer trolig ikke de opplevelsene flygeledere og andre ansatte på Oslo Kontrollsentral har av situasjonen.

Journalisten sjonglerer hele veien i refererende stil, uten bruk av sitater eller oppgitte kilder. Nær sagt blottet for oppgitte kilder minner artikkelen mye om en reklametekst eller et politisk slagord i tittelen «Værnes – hvis pengene avgjør». Resonnementene i artikkelen fremstår som resultat av en mer eller mindre ubegrunnet resonnering fra journalistens side. Nedover i spaltene virker journalisten likevel stadig mindre skråsikker på at Avinor vil kunne komme til å velge Værnes. Sidesaken

¹²¹ På høyre hånd i samme artikkel er det plassert en enspaltes med et lite bilde av direktøren og styrelederen i Avinor, under overskriften «Forsinker økt flysikkerhet». Saken kommenterer sammenslåingen av Værnes og Bodø til Kontrollsentral Nord.

«Forsinker økt flysikkerhet» tar opp igjen tematikken, og blant annet sier teksten at: «Valget av Bodø på grunn av en påstått kortsiktig økonomisk gevinst som nå synes tvilsom, gjør at det blir en langvarig utsettelse av den nye trafikkontroll-teknologien NATCON (...) for hele Midt-Norge og deler av Nord-Norge.»

Det er ikke uventet at regionsavisen Adresseavisen ser saken i sammenheng med avgjørelsen om ikke å prioritere Værnes som base for Kontrollsentral Nord. Måten avisen til å begynne med håpefullt skriver om mulighetene for å legge Kontrollsentral Sør til Værnes, har med lokale arbeidsplasser å gjøre. Redaksjonen har vært vitne til hvor vanskelig det har vært å få arbeidsskokken i Trondheim til å flytte til Bodø, og ingen skjønner dette bedre enn lokalavisen. Avinor har satt en gruppe av regionens innbyggere i en vanskelig situasjon ved å flytte arbeidsplassene deres. Regionen sitter igjen med et overskudd på en arbeidsgruppe med ressurser som ikke kan brukes med mindre Kontrollsentral Sør hadde blitt lagt til Værnes.

Adresseavisen synes å håpe at valget vil kunne falle på Værnes. Realiteten i dette håpet ligger i det bitre faktum at regionen har opplevd at Avinor i forrige omgang likevel gikk for penger spart ved å legge Kontrollsentral Nord til Bodø. Når Værnes i neste runde er mest økonomiske alternativ håper de at Avinor-ledelsen igjen vil prioritere etter økonomien, tross at de sier at andre hensyn er viktigere selskapets beslutning.

I denne saken opererer Adresseavisen tydelig selv som aktør. Her er rimelig å anta at artikkelen kan være et eksempel på hva slags spillerom regionsaviser har i deknningen av lokalt stoff. Slutten av teksten er skrevet som en utfordring til Avinor: «Værnes har med andre ord gode kort på hånden. Spørsmålet er bare hvilke kort Avinor-ledelsen vil spille med».

«*Robuste rogalendinger*»

Da er det kanskje like greit at Røyken-sentralen blir nedlagt og mer robuste kolleger på Sola kan overta luftrommet over Sør-Norge (Stavanger Aftenblad 11/10 2004).

11. oktober 2004 skriver Stavanger Aftenblad på lederplass om «Ny helg med forsinkelser». Her overses dessuten mangelen på kunnskap om hva som hadde skjedd med Sola-flygelederne og flytrafikken hvis Avinor-styret hadde bestemt seg for å legge Kontrollsentral Sør til Røyken. «Inngangen av helgen ble, nok en gang preget av flygeledernes svake helse.» Slik åpner lederen. Videre forteller den om to

versjoner av årsak til dette problemet. Flygelederne hevder at overtidskvoten er oppbrukt, mens Avinor hevder at de ikke kom i kontakt med nok vikarer. Forfatteren selv skriver at hvis det er slik at overtidskvoten er oppbrukt så er det fordi mange flygeledere har måttet jobbe dobbelt for andre flygeledere som allerede tidligere i perioden har sykemeldt seg.

«Flygeledere er ikke alene om å ha ansvarsfulle jobber der oppmerksomhetsnivået må være på topp» skriver lederen, og nevner skolebussjåfører og kirurger som andre eksempler. «Det de imidlertid er rimelig alene om er å utøve et så grovt maktmisbruk som vi her er vitne til», sier teksten videre. I dette ligger det en klar kritikk av en sterk fagforening og det Stavanger Aftenblad ser på som dennes vilje til å utøve makt. Dette sies eksplisitt i neste vending: «Et maktmisbruk som i ytterste konsekvens bidrar til å svekke fagforeningens oppslutning i samfunnet.»

Ut av denne lederen kan det leses at avisens syn er at de sykemeldte flygelederne viser liten solidaritet med andre arbeidsgrupper når de lager 'så mye blest' rundt det faktum at arbeidsplassen deres skal flyttes: «Bare et fåtall er så heldige som flygelederen, som er sikret jobb hvis de bare vil flytte.» I dette ligger en nesten fornærmet hentydning om at det å flytte til Rogalandsprovinsen ikke bør kunne regnes som et nevneverdig offer.

Neste poeng er preget av sarkasme, når lederen fremsetter følgende poeng: «Skal det ikke mer enn et mulig jobbskifte fire år frem i tid for å få dem [flygelederne] fullstendig ut av balanse, så lover ikke det godt for flysikkerheten.» Siste poeng fremsettes uten skjult patriotisme: «Da er det kanskje like greit at Røyken-sentralen blir nedlagt og mer robuste kolleger på Sola kan overta luftrommet over Sør-Norge.»

6.6 'Liv & lære'-ramme

Liv & lære-rammen er en arketypisk ramme. Det handler om inkonsekvens, gjerne i forhold til pengebruk. Det kan dreie seg om en statsråd som snakker om en forsvarlig bruk av offentlige midler, samtidig som vedkomne i privatlivet fører en utsvevende økonomi. Liv & lære-rammen brukes ofte som en pekefinger mot de folkevalgte, og er gjerne resultat av gravejournalistikk. Liv & lære-rammen handler om troverdighet. Mennesker i mange yrkesposisjoner er avhengige av troverdighet, men kanskje gjelder dette særlig politikere. For dem kan det bli snakk om mistillit hvis de ikke har

troverdighet blant majoriteten. Også mennesker i andre sentrale posisjoner i for eksempel det statseide aksjeselskapet Avinor er avhengige av å fremstå som troverdige. Dette er viktig både for å motivere de ansatte, for å få gode passasjertall og for å berolige de folkevalgte.

«– Men konsulenthjelp har de råd til»

Samtidig som Avinor gjennomgår en smertefull nedbemanning, har statsselskapet kjøpt rådgivning og konsulenthjelp for 44 millioner kroner så langt i år (Dagbladet 11/10 2004).

Allerede i overskriften av Dagbladets oppslag [11/10 2004] fremsettes Avinors inkonsekvens: «Avinor vil fjerne 700 ansatte. Kjøpte råd for 44 mill.» Essensen av tittelen reformuleres i artikkelens ingress, som her er gjengitt innledningsvis. Avinor skal kutte arbeidsplasser for å spare penger samtidig som de bruker en stor sum penger på noe så forgjengelig som konsulenthjelp. Artikkelen vil dermed sette fingeren på denne inkonsekvensen som kan leses som en form for «liv og lære-ramme». Spørsmålene som legges i luften er; hvordan kan Avinor ha råd til å bruke en så betydelig sum på innleide konsulenter når de ikke har råd til å beholde sine egne ansatte? Og; hva skal de med dyre innleide konsulenter når de besitter kompetanse i form av egne ansatte?

«Dagbladet avdekker»

Et dokument som Dagbladet har fått tilgang til, viser at de tillitsvalgte i Røyken tidligere har gitt uttrykk for at de er misfornøyde med arbeidsforholdene i anlegget som de nå skamroser (Dagbladet 30/9 2004).

30/9 2004 blåste Dagbladet opp følgende overskrift over en dobbeltside på nyhetsplass: «I fjor ville flygelederne på Røyken ut av fjellet. Mandag la de ned arbeidet fordi de kanskje må flytte.» Ingressen sa at «Flygelederne klaget for et år siden over arbeidsforholdene inne i fjellanlegget i Røyken, og ønsket seg nytt lokale ute i dagslys.» Artikkelen er fra første fase av saken; Avinor-ledelsen hadde da foreslått nedleggelse av Røyken for sitt eget styre.

Det å 'være misfornøyd' og det å 'skamrose' er åpenbart rake motsetninger, som ikke lar seg forene. Dagbladet bedriver det de kaller for gravejournalistikk, her i form av å offentliggjøre detaljer fra tre av NFFs interne dokumenter som avslører inkonsekvens blant flygelederne på Røyken. Grunnen til at flygelederne er misfornøyde med Røyken-anlegget skal være at;

... de ansatte siden slutten av 90-tallet har hatt problemer knyttet til at det ikke er dagslys i anlegget. «Særlig var dette merkbart på vinterstid. Men også den negative virkningen det har på menneskesinnet på sommerstid å forlate sol og varme til fordel for det sterile klimaet som vi jo er omgitt av i fjellanlegget», skriver de tillitsvalgte i Røyken. Det blir også nevnt at fjelltypen slipper ut radongass (Dagbladet 30/9 2004).

I følge Dagbladet ligger den påfallende inkonsekvensen i at tillitsvalgte flygeleder på Røyken, Bendik Heggelund, argumenterer mot å flytte arbeidsplassen til Sola med at «det var en provokasjon at Avinor vil legge ned et så nytt og fint anlegg, som kostet 660 millioner kroner å bygge for åtte år siden.» Samtidig foreslo NFF året før å arbeide for at det skal bygges en ny og overjordisk etasje over anlegget på Røyken, som vil koste 62 millioner kroner. Altså: Flygelederne på Røyken vil i følge Dagbladet bruke nye millioner, heller enn å 'klare seg med det de allerede har', som er et anlegg til flerfoldige millioner kroner. De 62 millionene blir også nevnt som mellomttittel i teksten.

Den mest påfallende mistenkeliggjøringen av flygeledernes hensikter kommer til uttrykk i den lange tittelen og i gjentakelsen først i brødteksten, der det sies at flygelederne på Røyken «la ned arbeidet fordi de kanskje må flytte til Stavanger om fire år». Med dette fremstilles flygelederne som skjøre og sutrete.

7 Medierammer

I arbeidet med denne studien har jeg erfart at det å skrive en masteroppgave dreier seg om å være presis og fokusert. Paradokset i forhold til mine valg at metode og tematikk har vært at det kan hevdes at også en masteroppgave bedriver innramming i måten den omtaler et tema på. Dette er et paradoks som jeg hele veien har vært klar over og som har tilført arbeidet med studien et pikant metaaspekt. Samtidig vil jeg ha sagt at hvis en studie søkte å kommentere et datamateriale uten noen former for vinklinger eller avgrensninger, så ville den neppe ha fylt kriteriene for en masteroppgave. Innramming eller vinkling – blant andre grep – er dermed ikke et onde, verken i en masteroppgave eller i en nyhetstekst. Det er heller snakk om et middel for å tilgjengliggjøre et tema.

Likevel kan avistekstens mottaker dra nytte av å kjenne til typiske journalistiske grep. Denne studien har definert slike grep som *medierammer*. Dette er rammer som ikke nødvendigvis gjenkjennes eller anerkjennes av forfattere av journalistiske tekster. Tolkingsrammer er med andre ord verken definert av avsender eller mottaker, men de etableres først av en medieforsker i dennes analyse av teksten. Dette er noe å være klar over, samtidig som min oppfatning er at det ikke svekker rammeanalysens status.

Flygeledersaken fungerer i denne studien som et eksempel på hvordan man kan finne tolkingsrammer i medietekster. Studiens mål har snarere vært å finne frem til ordinære tendenser i nyhetsdekning, enn å kartlegge noe uventet og spektakulært. Forskningsspørsmålet jeg har stilt er: *Hvilke forskjeller og likheter finnes i avisenes bruk av medierammer i dekningen av flygeledersaken høsten 2004?*

Her har jeg sett at samtlige aviser presenterer flygeledersaken først og fremst som en konflikt, dette gjelder over halvparten av artiklene i dekningen av saken. Her er to av delspørsmålene jeg stiller aktuelle: *Gir artiklene et tilspisset syn på utfordringene rundt omorganiseringen Take-Off-05 i Avinor? Finnes det stereotypier i dekningen av flygeledersaken?* Innenfor konfliktrammen finner jeg blant annet et streikeaksjonsaspekt og et kjønnsrolleaspekt. Jeg har gitt eksempler på begge. Svarene på forskningsspørsmålene er her ikke entydige. I portrettintervjuer fremstilles Flesland først som kvinne deretter som leder, i nyhetsdekningen er hun standhaftig og skråsikker, mindre tydelig men også her fremstilles hun som *bidronningen*.

Etter den dominerende rammen følger en tredjepartsramme og en sikkerhetsramme. Det er ikke lett å finne klare ulikheter mellom avisene i tabellene. Tydeligst er tendensene når det gjelder lokale arbeidsplasser-rammen. Her er det bare mulig å finne tekster i regionsavisene Stavanger Aftenblad og Adresseavisen. Her kommer et av delspørsmålene inn: *Hvor langt går distriktsavisene i å lage lokale perspektiver på dekningen av flygeledersaken?* Begge disse har vært involvert i omstruktureringen i Avinor, og følger den fra sine lokalsamfunn. Osloavisen Dagsavisen bruker ikke dette fokuset, noe som kan forklares i at redaksjonen muligens har et annet forhold til det «lokalsamfunnet» avisen dekker enn det distriktsavisene har. Og Røyken er tross alt nærmere Drammen enn Oslo, selv om sentralen heter *Oslo kontrollsentral*.

Slik jeg har inntrykk av at det gjerne er med nyhetssaker, var det et sett vinklinger som preget presentasjonen av flygeledersaken i norske aviser. Disse har jeg kjent igjen som seks spesifikke tolkningsrammer. Som en konfliktramme, en tredjepartsramme, en sikkerhetsramme, en 'lokale arbeidsplasser'-ramme, en kostnadsramme og en 'liv og lære'-ramme. Sammen viser disse seks rammene bredden i mediedekningen om flygeledersaken, og på denne måten er de med på å definere i den norske offentligheten hva flygeledersaken egentlig handlet om.

7.1 Rammeeffekter

For å vurdere medierammene og effekten av disse, er det nødvendig først å definere rammene. Når man har funnet dem kan man se at innramming i mediene ofte har en politisk rolle: I perioden mellom 1950 og 1980 var en typisk medieramme 'den kalde krigen'. Mens det i nyere tid – etter 11. september 2001 – har vært 'terrorrammen' som har dominert mediebildet.

Jeg har studert medierammer gjennom et empirisk materiale bestående av 265 avisartikler, etter Yins (2003) fem trinn for analyse av casestudier: Jeg har stilt et forskningsspørsmål basert på forforestillinger. Deretter har jeg komponert analyseenheter basert på datamaterialet for så å tolke funn. I stedet for å analysere avisartikler kunne jeg ha bedrevet feltarbeid og intervjuer i avisredaksjoner. På den måten kunne jeg ha prøvd å si noe om hvordan redaksjonene legger grunnlaget for fortolkninger, slik Terje Rasmussen (1985) gjorde i sin hovedoppgave om media og protestbevegelser, og Kjersti Torbjørnsrud (2001) gjorde i sin hovedfagsoppgave om

Jaglandsaken. Jeg kunne også ha valgt å intervju avislesere, for å kartlegge hvordan de produserte nyhetstekstene former folks tanker. Dette er perspektiver som blant annet ville vært naturlig å knytte opp mot mediemakt. I det jeg avgrenset prosjektet til kun å omhandle de trykte nyhetstekstene *i seg selv*, opplevde jeg det som mindre naturlig å bruke maktspektet, men heller la rammene tale for seg.

I en nyhetssak som flygeledersaken kan man se at lokale aktører har ulike interesser, og da er selvsagt også redaksjonene aktører. Regionsavisen Stavanger Aftenblad vil gjerne at det kommer nye arbeidsplasser til regionen, og kan derfor tillate seg å velge en patriotisk vinkling, som jeg har identifisert som en ‘lokale arbeidsplasser’-ramme. I slike saker skjer det i mediene en drakamp mellom aktørene, som handler om hvordan situasjonen skal forstås. Dette avspeiles i etableringene av rammene. I dette ligger det et relasjonelt maktspekt. Journalisters makt ligger i det at de setter tekst i kontekst og på denne måten påvirker forståelsen av hva som er viktig. Det hele dreier seg om definisjonsmakt: Kilder og reaksjonene forhandler om å definere hva saken handler om.

Den klart hyppigst brukte rammen jeg fant i avisenes dekning av flygeledersaken var konfliktrammen. Dette var ikke et overraskende funn, da mange ville si at det jo faktisk dreide seg om en arbeidskonflikt. Med et slikt utgangspunkt vil det kanskje være mer naturlig å være overrasket over hvordan flygeledersaken *også* ble fremstilt. Nær en femtedel av artiklene fremstilte en tredjepart, de som ble rammet av omstruktureringene i Avinor som hovedpersoner. Ni prosent av artiklene fremstilte flygeledersaken som om den først og fremst handlet om spørsmål knyttet til sikkerhet og luftfart, likeledes fokuserte ni prosent av artiklene på ulike typer av økonomiske kostnader eller gevinster som omstruktureringen av Avinor førte eller vil føre med seg. Fem prosent av artiklene pekte på forhold som illustrerte nevneverdig avstand mellom liv og lære blant flygeledere eller i Avinors ledelse. Bare tre prosent av artiklene handlet om konsekvensene omstruktureringen av Avinor får for norske lokalsamfunn.

Man trenger ikke gå ut av Avinor-strukturen for å finne eksempler på at en konfliktramme direkte eller indirekte har fått politiske konsekvenser. Her vil jeg trekke frem Fleslands avgang i november 2005, som jeg nevnt innledningsvis. Daværende samferdselsminister Navarsete avgjorde at Avinor-direktøren skulle gå av som et politisk grep for ‘å skape ro i selskapet’. Dette ble gjort for å unngå uregelmessigheter i juletrafikken 2005, det vil si for å hindre flygeledere i å aksjonere

mot ledelsen.¹²² I slike tilfeller spiller rammen klart en politisk rolle. En streik eller noe som oppleves som en streik kan presse frem beslutninger eller endringer. Ingen er tjent med en streik, men samtidig vil en streik alltid i større eller mindre grad få konsekvenser for noen. Derfor er streiken en effektiv måte å få belyst misnøye på.

Ut fra denne studien kan jeg ikke si noe om effektene av medierammer, men en erfaring jeg har gjort kan likevel være verdt å nevne. Det har vist seg at folk fremdeles *husker* Dagbladforsiden fra to år tilbake med bildet av den storøyde, lysluggete niåringen på forsiden i kombinasjon med spørsmålet «Hvem er sykest?». Dette er ikke fundamentert i noen undersøkelse, men jeg har like fullt inntrykk av at dette forsideoppslaget, for mange av de som så det er mentalt festet til flygeledernes handlingsmønster høsten 2004.

Jeg nevnte innledningsvis Kahneman og Tversky's effekt som sier noe om hvordan tolkningsrammer kan påvirke folks oppfatninger i ulike retninger. En hel rekke sentrale spørsmål knyttet til tolkningsrammer har jeg i liten grad vært inne på i denne studien: *Hvorfor oppstår tolkningsrammer i nyhetstekster? Hvis det finnes nyhetstekster som ikke befinner seg i en ramme, hva er i så fall alternativet til rammene? Og: Hvordan påvirker medierammer folks tanker og handlinger?* Disse lar jeg stå ubesvarte, som en oppfordring til andre som kan tenke seg å dissekere medierammer eller rammeeffekter.

¹²² Dagsavisen 15/12 2005: «Navarsete krevde Fleslands avgang».

Litteraturliste

Allern, Sigurd (1997),
Når kildene byr opp til dans.
Oslo: Pax forlag.

Allern, Sigurd (2001a),
Nyhetsverdier.
Kristiansand S.: IJ-forlaget.

Allern, Sigurd (2001b),
Flokkdyr på løvebakken?
Oslo: Pax forlag.

Berg, Bruce L. (2004),
Qualitative reasearch methods for the social sciences.
Boston, Massachusetts: Pearson.

Cappella, Joseph N. & Kathleen Hall Jamieson (1997),
Spiral of Cynicism. – The Press and the Public Good.
New York: Oxford University Press.

Eide, Elisabeth (2000),
«Mediekritikken med kjønnnet blikk»,
i Elisabeth Eide (red.) (2000): *Narrespeil: Kjønn sex og medier.*
Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Eide, Elisabeth (2001),
«Mannsbastioner med iboende treghet: Medier, kjønn og makt»,
i Martin Eide (red.) (2001), *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati.*
Makt- og demokratiutredningen 1998–2003.
Oslo: Gyldendal Akademisk.

Eide, Martin og Gudmund Hernes (1987),
Død og pine: Om massemedia og helsepolitikk.
Oslo: FAFO.

Eide, Martin (1992),
Nyhetens interesse. Journalistikk mellom tekst og kontekst.
Oslo: Universitetsforlaget.

Eide, Martin (2001),
«Journalistisk makt. Et oppslag»,
i Eide, Martin (red.) (2001), *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati.*
Makt- og demokratiutredningen 1998–2003.
Oslo: Gyldendal Akademisk.

Engebretsen, Martin (2005),
Den forståelige nyheten.
Kristiansand: IJ-forlaget.

Entman, Robert M. (1993),
«Framing: Toward a clarification of a fractured paradigm».
Journal of Communication nr. 4.

Entman, Robert M. (2004),
Projections of power.
Chicago: University of Chicago Press.

Flyvebjerg, Bent (2004),
«Five misunderstandings about case-study research».
I *Sosiologisk tidsskrift*, nr. 2.

Frønes, Ivar (2001),
Handling, kultur og mening.
Bergen: Fagbokforlaget.

Gans, Herbert (1980),
Deciding What's News.
New York: Pantheon Book.

Gitlin, Todd (1980),
The Whole World is Watching.
Berkley: University of California Press.

Goffman, Erving (1986 (1974)),
Frame analysis: an essay on the organization of experience.
Boston: Northeastern University Press.

Havnes, Jarle (2005),
«Journaliststudenters forståelser av medienes samfunnsoppgaver».
Universitetet i Oslo: Masteroppgave i sosiologi. Det samfunnsvitenskaplige fakultet.

Hernes, Gudmund (1978),
«Det mediavridde samfunn», i;
Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon,
Oslo: Universitetsforlaget.
(Første gang publisert: I *Samtiden* nr. 1, 1977).

Hernes, Gudmund (1984),
«Media: struktur, vridning, drama».
I *Nytt norsk tidsskrift* nr. 1.

Hillesund, Terje (1994),
Står det noe nytt? – Innføring i analyse av aviser og nyheter.
Fredrikstad: Institutt for journalistikk.

- Hillesund, Terje (1996),
Aktører, talehandlinger og nyhetsdramaturgi: Avisene som handlingsmedium.
 Avhandling dr polit Universitet i Bergen: Det samfunnsvitenskaplige fakultet.
- Hirsch, Silje (2005),
 «Mellom bibel og menneskerettigheter. En studie av Vårt land og Dagens vinkling av Israel/Palestina-konflikten».
 Universitetet i Oslo: Hovedoppgave i sosiologi. Det samfunnsvitenskaplige fakultet.
- Hjarvard, Stig (1997),
 'Forholdet mellom kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen',
 i *Norsk Medietidsskrift* nr. 2.
- Iversen, Hilde og Hanne Kraft (2006),
 «Bilder av kjønn og ledelse».
 Universitetet i Oslo: Masteroppgave i sosiologi. Det samfunnsvitenskaplige fakultet.
- Iyengar, Shanto (1991),
Is anyone responsible? How Television Frames Political Issues.
 Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Jenssen, Anders Todal og Toril Aalberg (2004),
 «På valgkampens slagmark».
 I Bernt Aardal, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud (red.) (2004),
I valgkampens hete.
 Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen (2004),
Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode.
 Oslo: Abstrakt forlag.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Pål Veiden (2006),
Å forstå samfunnsforskning.
 Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johnson-Cartee, Karen S. (2005),
News narratives and news framing. Constructing political reality.
 Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Kavli, Bettina (2006),
 «Forsiden som salgsplakat, – valg av hovedoppslag i Nye Dagbladet».
 I *Sosiologisk årbok*, 2/2005.
- Lian, Jon Inge, Svein Bråthen, Steinar Johansen og Sverre Strand (2005),
 «Luftfartens samfunnsnytte», en rapport utarbeidet av Transportøkonomisk institutt (TØI), Oslo: TØI.
- Lothe, Jakob (1994),
Fiksjon og film.
 Oslo: Universitetsforlaget.

Mathiesen, Thomas (1993),
Makt og medier.
Oslo: Pax forlag.

Mühleisen, Wenche (1994),
«Vibeke Løkkeberg som riksheks».
I Gro Hagemann og Anne Krogstad (1994),
Høydeskrekk. Kvinner og offentlighet.
Oslo: Gyldendal Akademisk.

Narud, Hanne Marthe (1988),
«Vis meg din liste og jeg skal si deg hvem du er! – Avisenes dekning av
nominasjoner».
Universitetet i Oslo: Hovedoppgave i Statsvitenskap. Det samfunnsvitenskaplige
fakultet.

Njaastad, Olav (2004),
TV-journalistikk. Bildenes fortellerkraft.
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Ragin, Charles C. (1992),
«Introduction: Cases of *What is a case?*» In;
Charles C. Ragin & Howard S. Becker (1992),
What is a case?
Cambridge: Cambridge University Press.

Rasmussen, Terje (1985/1986),
Presse og politisk protest. Rapport nr. 2.
Institutt for massekommunikasjon: Universitetet i Bergen.

Reese, Stephen D., Oscar H. Gandy & August E. Grant (2001),
Framing Public Life.
London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Reinton, Per Olav (1984),
«Kildenes tyranni, - Om journalistens som medium».
I *Nytt norsk tidsskrift*, nr. 4.

Reinton, Per Olav (2004),
Fiksjon som fakta. En mediekommentar.
IJ-forlaget: Kristiansand.

Scheufele, Dietram A. (1999),
«Framing as a Theory of Media Effects».
Journal of Communications, Winter 1999.

Schudson, Michael (1978),
Discovering the News.
New York: Basic Books.

Schudson, Michael (2003),
The Sociology of News.
New York: W. W. Norton & Company.

Silverman, David (2001),
Interpreting Qualitative Data.
London: Sage Publications.

Sivertsen, Erling (1986),
«Mer enn nyheter: en sosiologisk analyse av forholdet mellom massemedia og spørrevirksomheten på Stortinget».
Universitetet i Bergen: Hovedoppgave i sosiologi. Det samfunnsvitenskaplige fakultet.

Thagaard, Tove (2003),
Systematikk og innlevelse.
Bergen: Fagbokforlaget.

Thorbjørnsrud, Kjersti (2001),
«Vilje til makt. Praksis og prinsipper i politisk journalistikk. Illustrert ved 'Jaglandsaken'».
Universitetet i Oslo: Hovedoppgave i statsvitenskap. Det samfunnsvitenskaplige fakultet.

Tuchman, Gaye (1978),
Making news. A study in the Construction of Reality.
New York: The Free Press.

Vreese, Claes H. de (2003),
Framing Europe: television news and European integration.
Amsterdam: Aksant.

Vreese, Claes H. de (2005),
«News framing: Theory and typology»,
i *Information Design Journal + Document Design*.
Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Yin, Robert K. (2003),
Case study research, – Design and Methods.
California: Sage Publications.

Ørsten, Mark (2004),
Transnational politisk journalistik.
Roskilde Universitetscenter: Skriftserie for journalistik på RUC.

Østbye, Helge og Ture Schweb (1999),
Media i samfunnet.
Oslo: Samlaget.

Aardal, Bernt, Anne Krogstad, Hanne Marthe Narud, Ragnar Wahldahl (2004),
«Strategisk kommunikasjon og statistisk usikkerhet».
I Bernt Aardal, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud (red.) (2004),
I valgkampens hete.
Oslo: Universitetsforlaget.

Litteraturliste, nettsadresser

Atekst

- <https://www.retriever-info.com/services/archive.html>. NTBtekst 21/4 2006: «Avinor mangler 70 til 90 flygeledere».
[Lesedato 24/4 2006.]

Avinors nettsider

- http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/.
[Lesedato 27/3 2006.]

- http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Ledelse/.
[Lesedato 23/1 2006.]

- http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Flygelederutdanning/Betingelser/.
[Lesedato 4/4 2006.]

- <http://www.avinor.no/filestore/Nybrosjyre02.06norsk.pdf>.
[Lesedato 21/10 2006.]

- http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Rapporter/Take-Off-05/Prosjektet_Take-Off-05/.
[Lesedato 17/1 2006.]

- [http://www.avinor.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.
publicOpenFolder;ID=193](http://www.avinor.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=193)
[Lesedato 26/8 2006.]

- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=858>.
[Lesedato 10/10 2006.]

- [http://www.avinor.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.
publicOpenFolder;ID=1275](http://www.avinor.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=1275).
[Lesedato 17/1 2006.]

- [http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/?module=Articles;action=
ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=1381](http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=1381).
[Lesedato 17/1 2006.]

- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=1693>.
[Lesedato 10/3 2006.]

- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2141>.
[Lesedato 9/3 2006.]

- <http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Arkiv/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2170>.
[Lesedato 9/3 2006.]
- http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Rapporter/Take-Off-05/Prosjektet_Take-Off-05/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2453.
[Lesedato 17/1 2006.]
- http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Rapporter/Take-Off-05/Prosjektet_Take-Off-05/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2453.
[Lesedato: 17/1 2006.]
- <http://www.avinor.no/Norsk/Presse/Arkiv/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2544>.
[Lesedato 9/3 2006.]
- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2562>.
[Lesedato 10/3 2005.]
- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2567>.
[Lesedato 9/3 2006.]
- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2675>.
[Lesedato 7/10 2006.]
- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2728>.
[Lesedato 27/4 2006.]
- <http://www.avinor.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2843>.
[Lesedato 21/8 2006.]
- Avinor årsberetning (2003)
http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Ledelse/filestore/avinor_rapport_03_skjerm.pdf
[Lesedato 23/1 2006.]
- Avinor årsberetning (2004)
http://www.avinor.no/Norsk/Om_oss/Ledelse/filestore/aarsrappor2004.pdf.
[Lesedato 23/1 2006.]

Cappelen forlags nettsider

- <http://politikkogmakt.cappelen.no/1/12/kildeoppgaver/kildeoppgave.html?id=93>.
[Lesedato 23/1 2006.]

Claes de Vreeses nettsider

- <http://www.claesdevreese.com/>.
[Lesedato 10/11 2006.]

Dagbladet nett

- <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/09/02/475614.html>.
[Lesedato 2/9 2006.]
- <http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/01/16/454933.html>.
[Lesedato 23/1 2006.]

Dagsavisen nett

- <http://www.dagsavisen.no/omdagsavisen/>.
[Lesedato 2/10 2006.]

Det svenske Luftfartsverkets nettsider

- http://www.lfv.se/Templates/LFV_InfoSida_50_50_____16914.aspx.
[Lesedato 12/5 2006.]

Hegnar.no

- <http://www.hegнар.no/hegнар/newsdet.asp?id=165338&cat=103>.
[Lesedato 28/10 2006.]

Lovdata

- <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20031025-1301.html>.
[Lesedato 6/6 2006.]

Luftfartstilsynets nettsider

- <http://www.luftfartstilsynet.no/presse/pressemeldinger/article828.ece>.
[Lesedato 3/4 2006.]

Medieregistrets nettsider

- <http://www.medieregisteret.no/database/dbprogs/?1=1&id=561>.
[Lesedato 2/1 2006.]

Norsk flygelederforening

- <http://www.natca.no/default.aspx?ID=1445&Modul=2&Webdokument=True&SideID=47>.
[Lesedato 18/1 2006.]

Samferdselsdepartementets nettsider

- <http://odin.dep.no/sd/norsk/aktuelt/presSESenter/pressem/028021-070147/dok-bn.html>
[Lesedato 27/5 2006.]

- <http://odin.dep.no/sd/norsk/aktuelt/presSESenter/pressem/028021-070139/dok-bn.html>.
[Lesedato 17/1 2006.]

Språkrådets nettsider (Bokmålsordboka)

- <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=arketyp&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5l sordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j>.
[Lesedato 29/8 2006.]

- <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=leilending&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5l sordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j.8>
[Lesedato 6/10 2006.]

Statistisk Sentralbyrå (SSB)

- «Norsk mediebarometer 2004»:

<http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa68/avis.pdf>.

[Lesedato 17/1 2005.]

- «Norsk mediebarometer 2005»:

<http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa78/avis.pdf>

[Lesedato 1/9 2006.]

VG nett

- <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=128549>

[Lesedato 30/10 2006.]

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 35.213.

Vedlegg 1: Studiens datamateriale

Vedlegg 2: Artikleleksempler (ni artikler):

- a) *Adresseavisen* 25/9 2004: «*Værnes – hvis pengene avgjør*»
- b) *Bergens Tidende* 28/9 2004: «*Tror folk heller vil være på bakken*»
- c) *Dagbladet* 28/9 2004: «*Hvem er sykest?*» (forside)
- d) *Dagbladet* 28/9 2004: «*Mistet legetime i USA*» (dobbeltside)
- e) *Dagsavisen* 29/9 2004: «*Ulovelig aksjon lammet flyene*»
- f) *VG* 29/9 2004: «*Broren drept i Linate-ulykken*» (to sider, dobbeltside)
- g) *Dagbladet* 30/9 2004: «*I fjor ville flygelederne på Røyken ut av fjellet. Mandag la de ned arbeidet fordi de kanskje må flytte*» (dobbeltside)
- h) *Stavanger Aftenblad* 1/10 2004: «*– Sola er sårbar for terror*»
- i) *VG* 2/10 2004: «*– Staheten holder meg gående*» (to sider, dobbeltside)
- j) *Aftenposten* 12/10 2004: «*Et Avinor på feilspor*»

Adresseavisen		Sjanger	Ramme	Antall
18/9	«Uro i luften»	redaksjonell kommentar	sikkerhet	1
	««Ble styret lurt?»	kommentar ¹	lokale arbeidsplasser	2
24/9	««Saken er avgjort»	nyhet + forside	lokale arbeidsplasser	3
25/9	«Værnes - hvis pengene avgjør»	nyhet + forside	lokale arbeidsplasser	4
28/9	«Fortsatt problemer i dag»	nyhet + forside	– –	5
	«Forlovelsesturen gikk fløyten»	nyhet	tredjepart	6
	«Refunderer billettene»	nyhet	tredjepart	7
	«Alle får beholde jobben»	nyhet	lokale arbeidsplasser	8
	«Store penger går tapt»	nyhet	kostnad	9
	«Flygelederen fulgte reglene»	nyhet	konflikt	10
29/9	«Spår flykaos i lang tid»	nyhet + forside	konflikt	11
	«Forklarer seg i morgen»	nyhet	konflikt	12
	«Klare for romantikk»	nyhet	tredjepart	13
	«Tror på normal trafikk i dag»	nyhet	– –	14
	«Hver time koster millioner»	nyhet	kostnad	15
	«Flykter til tog og buss»	nyhet	tredjepart	16
	«Kaos i luften»	red. kommentar (leder)	konflikt	17
30/9	««Riktig å sykemelde seg»	nyhet	sikkerhet	18
6/10	«Ingen kriseplan»	nyhet (sport)	tredjepart	19
7/10	«Legger ned Røyken»	nyhet	kostnad	20
	««Tilliten til Avinor under null»	nyhet	konflikt	21
8/10	«Stevner Avinor»	nyhet	konflikt	22
	««Retten avgjør»	nyhet	konflikt	23
9/10	«Forsinkelser i flytrafikken»	nyhet	tredjepart	24
	«Luftfartskrasj»	red. kommentar	konflikt	25
11/10	«Ingen flyforsinkelser»	nyhet (notis)	– –	26
13/10	«Trafikknedgang på Værnes i høst»	nyhet	kostnad	27
14/10	«Mye bedre Værnes»	nyhet	kostnad	28
3/11	«Sikkerhetsmarginer krympes»	nyhet	sikkerhet	29
9/11	««Flygelederne føler at du blir kneblet»	nyhet	konflikt	30
	««Fagforeningene taper på konflikten»	nyhet	konflikt	31
12/11	«Svensk kontroll i norsk luftrom»	nyhet + forside	kostnad	32
	«Media og årsakene til konflikten»	kommentar	konflikt	33
17/11	«Fleslands fremtid avgjøres»	nyhet	konflikt	34
	«Kritisk for Avinor»	red. kommentar (leder)	konflikt	35
	«Fakta: Konflikten»	nyhet (fakta)	konflikt	36
18/11	«Flesland blir – kaos i lufta»	nyhet + forside	konflikt	37
	«Røyken-ansatte ikke overrasket»	nyhet	konflikt	38
	«Flesland inviterer til møte alt i dag»	nyhet	konflikt	39
19/11	«Forventer at Avinor løser problemene»	nyhet	konflikt	40
23/11	«Vil ikke jobbe overtid – føler seg dolket i ryggen»	nyhet	sikkerhet	41
25/11	«Flypassasjerer måtte vente»	nyhet (notis)	tredjepart	42
3/12	«Gir Avinor strykarakter»	nyhet	konflikt	43
4/12	«Håp om punktlig julefly»	nyhet	konflikt	44
6/12	«Flygelederferie skal redde juletrafikken»	nyhet	konflikt	45
9/12	«Skal ikke leie ut flygeledere»	nyhet	lokale arbeidsplasser	46
SUM:				46

¹ Kategorien *nyhet* består foruten nyhetstekster av 'fakta' (faktabokser) eller 'notis' (nyhetsnotiser). Nyheter på økonomi- eller sportsplass er i kodingen ikke skilt fra andre nyheter. Både 'leder', 'redaksjonell kommentar' og 'karikatur' er kodet som *redaksjonell kommentar*. *Kommentar/leserbrev* er kodet; 'kommentar'. Øvrig er kodet 'øvrig' eller 'øvrig fakta' (faktaboks, øvrig). Forsideoppslag/-henvisning er kodet med 'forside'.

Aftenposten		Sjanger	Ramme	Antall
28/9	«Flyvelederne kan bli saksøkt»	nyhet + forside	konflikt	1
	«Mange følte seg ikke mentalt tilstede»	nyhet	sikkerhet	2
	«Høstferien knust for tusener»	nyhet	tredjepart	3
	«Bondevik flytter møte med Schröder»	nyhet	tredjepart	4
	«Fakta: Norske kontrollsentraler»	nyhet (fakta)	– –	5
29/9	«Overvåker flyveledere for å unngå aksjoner»	nyhet + forside	konflikt	6
	«Flykaoset fortsetter i dag»	nyhet	tredjepart	7
	«Lang vei hjem fra Rio»	nyhet	tredjepart	8
	«Den åpenbare løgn»	kommentar	konflikt	9
	«Ikke flyvelederne, men myndighetene burde saksøkes»	kommentar	konflikt	10
	«Flykonflikt krever svar»	red. kommentar (leder)	konflikt	11
30/9	«Venter ikke mer flytrøbbel»	nyhet (notis)	konflikt	12
	«Når man snakker om Sola...»	red. kommentar (karikatur)	konflikt	13
	«Avinor setter flysikkerheten i annen rekke»	kommentar	sikkerhet	14
	«Luftens baroner slår til igjen»	kommentar	konflikt	15
	«På ville veier»	kommentar	konflikt	16
	«Svake må omskoleres»	kommentar	konflikt	17
1/10	«Problemene tårner seg opp for Flesland»	nyhet	konflikt	18
	«Lufttrafikken må trygges»	red. kommentar (leder)	sikkerhet	19
	«Det er flere enn Avinor som strever ...»	red. kommentar (karikatur)	konflikt	20
2/10	«Avinor og flyvelederne»	kommentar	kostnad	21
3/10	«Sørlendinger krever Avinor for 250 000»	nyhet (notis)	tredjepart	22
5/10	«Svimeslag fra Avinor»	kommentar	sikkerhet	23
6/10	«Flyveledere advarer mot nedleggesvedtak»	nyhet (notis)	konflikt	24
	«Mer i vente fra flyvelederne?»	red. kommentar	konflikt	25
	«Frustrasjon og økonomisk lureri i luftfarten»	kommentar	kostnad	26
	«Fotballandslaget uten reisekriseplan»	nyhet (sport)	tredjepart	27
7/10	«Avinor-striden på kokepunktet»	nyhet	konflikt	28
	«Avinor bekrefter flytting til Sola»	nyhet	kostnad	29
9/10	«Kan få millionkrav»	nyhet + forside	kostnad	30
	«Hunder og mennesker rammet»	nyhet	tredjepart	31
	«Tre av ni syke»	nyhet (notis)	tredjepart	32
	«Reiseforsikring til ingen nytte»	nyhet (notis)	tredjepart	33
	«Ny uro i luften»	red. kommentar (leder)	konflikt	34
10/10	«Bekymring i NHO: Rydd opp i luften»	nyhet	konflikt	35
12/10	«Et Avinor på feilspor»	red. kommentar (leder)	sikkerhet	36
14/10	«Avinor ivaretar sikkerheten i luften»	kommentar	sikkerhet	37
15/10	«Avinor igjen»	red. kommentar (leder)	sikkerhet	38
16/10	«Avinor, avgifter og sikkerhet»	kommentar	sikkerhet	39
18/10	«Turbulens i luftfarten»	kommentar	sikkerhet	40
21/10	«Hvem skal styre norsk luftfart?»	kommentar	konflikt	41
22/10	«Avinor: Talleraas tåkelegger»	kommentar	sikkerhet	42
23/10	«Toppledelsen i Avinor er inkompetent»	kommentar	sikkerhet	43
24/10	«LO ber Stortinget stoppe Avinor»	nyhet + forside	sikkerhet	44
	«– Enten himmel eller helvete»	nyhet (notis)	konflikt	45
25/10	«Syke flyveledere skapte forsinkelser»	nyhet (notis)	– –	46

17/11	«Problemrapport i Avinors styre»	nyhet	konflikt	47
18/11	«Flesland fortsetter som Avinor-sjef/ Flesland: Ingen snarlig løsning» ²	nyhet + forside	konflikt	48
	«Kan bli kaos i flytrafikken til jul»	nyhet (notis)	konflikt	49
	«Skogsholm forventer resultater»	nyhet (notis)	konflikt	50
19/11	«Varsler nye millionkrav mot Avinor»	nyhet	kostnad	51
	«Stortinget ber flyveledere følge reglene»	nyhet	konflikt	52
	«Passasjerene tviler på julefred»	nyhet + forside	tredjepart	53
20/11	«Avinors styreleder ber om ro i selskapet»	nyhet (notis)	konflikt	54
27/11	«Styreleder nekter å møte de ansatte»	nyhet	konflikt	55
	«Stolt, sterk og upopulær»	øvrig (portrett)	konflikt	56
1/12	«Avinor avviser erstatningskrav»	nyhet (notis)	kostnad	57
4/12	«Pause i Avinors omstilling»	nyhet (notis)	konflikt	58
14/12	«Avinor med feil fokus»	kommentar	sikkerhet	59
SUM				59

Bergens Tidende		Sjanger	Ramme	Antall
28/9	«Nytt flykaos når som helst»	nyhet + forside	konflikt	1
	«← Neste gang tar vi toget!»	nyhet	tredjepart	2
	«← En katastrofal dag»	nyhet (notis)	tredjepart	3
	«Tror folk heller vil være på bakken»	nyhet	sikkerhet	4
	«Flygelederaksjonen»	nyhet (fakta)	konflikt	5
29/9	«Sydentur til 50.000»	nyhet + forside	tredjepart	6
	«Morgenskipt ved godt mot»	nyhet	konflikt	7
	«Akutt sykdom i Luftveien»	nyhet	konflikt	8
	«Flygelederens psyke»	kommentar	konflikt	9
30/9	«Flygeledernes aksjon i Røyken»	kommentar	konflikt	10
	«Å kalle en spade for en spade»	kommentar	konflikt	11
	«Flygeleiarar og moral»	kommentar	konflikt	12
3/10	«Gi flygelederne sparken!»	kommentar	konflikt	13
6/10	«Trur ikkje flytrafikken blir lamma på nytt»	nyhet	konflikt	14
7/10	«Flygelederne: – En skuffende dag»	nyhet (notis)	konflikt	15
9/10	«Ofre for flygeledersyken»	nyhet	tredjepart	16
	«Håp om normal lufttrafikk i helgen»	nyhet	– –	17
10/10	«Lovende lufthelg i Sør-Norge»	nyhet (notis)	– –	18
13/10	«Krever Avinor for 25 mill.»	nyhet	kostnad	19
30/10	«Forsinkelser på Gardermoen»	nyhet (notis)	– –	20
18/11	«Sinte flygeledere»	nyhet (notis)	konflikt	21
1/12	«Avinor ikke erstatningsansvarlig»	nyhet (notis)	kostnad	22
SUM				22

Dagbladet		Sjanger	Ramme	Antall
15/9	«Ansatte jakter på Fleslands hode»	nyhet	konflikt	1
17/9	«Forundret over Avinor»	kommentar	kostnad	2
28/9	«Mistet legetime i USA»	nyhet + forside	tredjepart	3
	«Klippell-Trenaunayssyndrom»	nyhet (fakta)	tredjepart	4
	«Droppet Molde»	nyhet (notis)	tredjepart	5
	«←Ber om mer bråk»	nyhet	konflikt	6
	«Er ikke syke»	nyhet (notis)	– –	7
	«Vil ikke utelukke mer kaos»	nyhet	konflikt	8

2

Der det står titler oppført er det fordi avisen enten har trykket to opplag med noen ulike tekster tilpasset ulike geografiske målgrupper (slik blant andre Aftenposten gjør), eller at avisen har laget et senere opplag hvor de har bearbeidet tekster eller oppslag. Jeg teller disse som et og samme oppslag, fordi jeg ikke har funnet at rammene her har vært vesensmessig forskjellige.

29/9	«Grovt maktmisbruk»	red. kommentar	konflikt	9
	«Hartvik (9) mistet legeavtale i USA. Fikk reise til slutt»	nyhet	tredjepart	10
	«Flygelederne ødelegger for fagbevegelsen»	nyhet	konflikt	11
	«Bare tre syke»	nyhet (notis)	– –	12
	«Mer kaos i vente»	nyhet (notis)	– –	13
30/9	«I fjor ville flygelederne på Røyken ut av fjellet. Mandag la de ned arbeidet fordi de kanskje må flytte»	nyhet	liv & lære	14
	«– Skogsholm tar ikke flysikkerheten på alvor»	nyhet	sikkerhet	15
	«– Prioriterer sikkerhet»	nyhet (notis)	sikkerhet	16
1/10	«Sikkerhet i lufta»	red. kommentar (leder)	sikkerhet	17
	«Kritiserer sine egne kolleger»	nyhet	konflikt	18
	«Skittent spill går innpå meg»	nyhet	konflikt	19
2/10	«Du taper på flykaoset»	øvrig	tredjepart	20
4/10	«Flykontroll og sikkerhet»	kommentar	sikkerhet	21
7/10	«Avinor legger ned sentralen på Røyken»	nyhet	konflikt	22
9/10	«Flygelederne sykmeldte seg»	nyhet	konflikt	23
11/10	«Kjøpte råd for 44 mill.»	nyhet	liv & lære	24
8/11	«Leier ut flygeledere»	nyhet	– –	25
10/11	«Privat sikkerhet»	red. kommentar	sikkerhet	26
18/11	«Flesland beholder jobben»	nyhet	konflikt	27
19/11	«Flesland»	red. kommentar (leder)	konflikt	28
	«Varsler flykaos i jula»	nyhet	konflikt	29
	«Slik reiser du raskest»	øvrig	tredjepart	30
	«Overtidstrøbbel»	øvrig (fakta)	– –	31
	«Overtidsreglene»	øvrig (fakta)	– –	32
20/11	«Avinor: Ingen jule-forsinkelser»	nyhet (notis)	konflikt	33
23/11	«– Oppfordret til lovbrudd»	nyhet	liv & lære	34
24/11	«Avinor-Flesland roste loven – som hun motarbeidet	nyhet	liv & lære	35
	«Makt og ære. Randi Flesland (48), Avinor-sjef»	red. kommentar	konflikt	36
25/11	«En hilsen til Avinor og andre»	kommentar	konflikt	37
27/11	«Avinor stanset kritisk brev»	nyhet	konflikt	38
4/12	«Tar Time-out. Avinor skal vurdere spareplanen på nytt»	nyhet	konflikt	39
SUM				39

Dagsavisen		Sjanger	Ramme	Antall
28/9	«Flyene letter i dag»	nyhet	konflikt	1
	«Utsatt yrke»	nyhet (fakta)	konflikt	2
29/9	«Ulovlig aksjon lammet flyene»	red. kommentar (leder)	konflikt	3
	«Kan være mentalt slitne i mange dager fremover»	nyhet	konflikt	4
	«Vil beholde sentralen»	nyhet (notis)	kostnad	5
	«20.000 rammet»	nyhet (notis)	tredjepart	6
30/9	«Skjebnedager for Avinor-direktøren»	nyhet	konflikt	7
	«Flyselskapene sender Avinor millionregningen»	nyhet	kostnad	8
2/10	«AP mener Fleslands stilling bør vurderes»	nyhet	konflikt	9
3/10	«Stortinget kan vingeklippe Flesland»	nyhet	sikkerhet	10
	«Skogsholm avviser»	nyhet (notis)	sikkerhet	11
	«Dagens rose»	kommentar	sikkerhet	12
4/10	«Vil de spille rulett?»	kommentar	sikkerhet	13
	«Kalt 'barnslig' i hatbrev»	øvrig	konflikt	14

6/10	«De ansatte må til Sola, ledelsen inntar Bjørvika»	nyhet	liv & lære	15
	«Flygelederne tror ikke på flykaos i dag»	nyhet	konflikt	16
7/10	«← Flesland må gå»	nyhet	konflikt	17
9/10	«Flyforsinkelser hele helga»	nyhet	tredjepart	18
10/10	«Lovende luftfart i Sør-Norge»	nyhet (notis)	– –	19
14/10	«Hva er viktigst for Avinor?»	kommentar	konflikt	20
25/10	«LO vil stoppe omstillingen i Avinor»	nyhet (notis)	konflikt	21
	«Omstilling og samarbeid i Avinor»	kommentar	konflikt	22
6/11	«Samarbeid og medbestemmelse i Avinor»	kommentar	konflikt	23
13/11	«Vil la svenskene overta flykontroll»	nyhet (notis)	konflikt	24
17/11	«Avinor-sjefens framtid avgjøres i dag»	nyhet (notis)	konflikt	25
18/11	«Flesland overlevde»	nyhet	konflikt	26
20/11	«Varsler flykaos i jula»	nyhet (notis)	– –	27
26/11	«Avinor drukner i erstatningskrav»	nyhet + forside	kostnad	28
	«Flygelederne kan få regningen»	nyhet	kostnad	29
29/11	«Kan gå mot flykaos»	nyhet	konflikt	30
SUM				30

Stavanger Aftenblad		Sjanger	Ramme	Antall
28/9	«100 fly-jobber til Sola»	nyhet + forside	lokale arbeidsplasser	1
	«Mange strandet på Sola»/ «Store forsinkelser fra Sola i morges»	nyhet	tredjepart	2
	«Flytrafikken i gang igjen»	nyhet (notis)	– –	3
	«Flygeledere kan bli saksøkt»	nyhet (notis)	konflikt	4
	«Sola riktig sted for flytrafikk»	red. kommentar (leder)	lokale arbeidsplasser	5
29/9	«Kontrollsentral til 11, 5 mill.»	nyhet + forside	lokale arbeidsplasser	6
	«← Gjekk greit å få plass til Oslo»	nyhet	tredjepart	7
	«Fly tok av med ledige seter»	nyhet	– –	8
	«Ufrivillig ferie»	red. kommentar	tredjepart	9
30/9	«For mye overtid kan gi korte flyforsinkelser»	nyhet	konflikt	10
	«Kontrolltårnets baroner»	red. kommentar	konflikt	11
	«Flysikkerhet og ledelse»	kommentar	sikkerhet	12
1/10	«← Sola er mer sårbar for terror»	nyhet	sikkerhet	13
	«Kontrollsentralen»	nyhet (fakta)	lokale arbeidsplasser	14
2/10	«← Sola flyplass tåler en atombombe»	nyhet	sikkerhet	15
	«Kontrollsentralen»	nyhet (fakta)	lokale arbeidsplasser	16
	«Avinor og flygelederne»	kommentar	konflikt	17
6/10	«Flygelederne tror ikke på flykaos»	nyhet (notis)	konflikt	18
9/10	«Frykter flykaos i helgen»	nyhet + forside	tredjepart	19
11/10	«Ny helg med forsinkelser»	red. kommentar (leder)	konflikt	20
26/10	«Utbygging og nedbemanning i samme grep»	øvrig	lokale arbeidsplasser	21
	«Leif Anker Lorentzen»	øvrig (fakta)	– –	22
1/11	«Også forsinkelser på Sola»	nyhet	konflikt	23
8/11	«Avinor leier ut norske flygeledere til Canada»	nyhet (notis)	– –	24
17/11	«Avinor-sjefens framtid avgjøres i styremøte»	nyhet (notis)	konflikt	25
18/11	«Ingen omkamp om Sola»	nyhet	konflikt	26
19/11	«Skogsholm: – Tillit til Avinor-styret»	nyhet	konflikt	27
27/11	«Private og flyselskaper krever Avinor-erstatning»	nyhet (notis)	kostnad	28
30/11	«Sikkerheten først»	red. kommentar (leder)	sikkerhet	29
4/12	«Avinor tar pause i omstillingen»	nyhet (notis)	konflikt	30
SUM				30

VG		Sjanger	Ramme	Antall
27/9	«Nedleggelse av kontrollsentralen kan gi flykaos»	nyhet	konflikt	1
28/9	«Tillitsvalgt tror kaoset blir langvarig»	nyhet	konflikt	2
	«Gråt da fotballdrømmen ble knust»	nyhet	tredjepart	3
	«Orket ikke busstur»	nyhet (notis)	tredjepart	4
	«Ingen hyttetur på Røkke»	nyhet (notis)	tredjepart	5
	«Flyselskapene punger ut»	nyhet	kostnad	6
	«Flyturen ble busstur for Jorid (80)»	nyhet	tredjepart	7
29/9	«Broren drept i Linate-ulykken»	nyhet + forside	konflikt	8
	«Flyglederutdanningen koster to millioner»	nyhet	kostnad	9
	«Lover normal trafikk i dag»	nyhet	konflikt	10
	«Kunne ikke hjelpe»	nyhet	tredjepart	11
	«Ingen forståelse»	nyhet (notis)	konflikt	12
	«← Ikke troverdig»	nyhet	konflikt	13
	«Uten bakkekontakt»	red. kommentar (leder)	konflikt	14
30/9	«Truer flygelederne»	nyhet (notis)	konflikt	15
1/10	«Ansvarsløshetens kontrolltårn»	øvrig	konflikt	16
2/10	«Staheten holder meg gående»	øvrig + forside	konflikt	17
	«Randi Runa Svenkerud Flesland»	øvrig (fakta)	--	18
5/10	«Neppe flygelederaksjoner»	nyhet	konflikt	19
7/10	«Frykter mer flykaos»	nyhet	konflikt	20
8/10	«← Avinor-miljøet må bli bedre»	nyhet	konflikt	21
9/10	«← Farlig – i kontrollrommet. Internt rapport ukjent for Avinor-ledelsen»	nyhet	sikkerhet	22
	«Amalie (10) fikk ikke fly»	nyhet	tredjepart	23
19/10	«← Avinor-sjef stoppet flyene»	nyhet	konflikt	24
6/11	«Avinorledelsen betalte for interiørpsykolog»	nyhet	liv & lære	25
8/11	«Presselekkasjer og flysikkerhet»	kommentar	sikkerhet	26
17/11	«Flygelederbossen krever Fleslands avgang»	nyhet	konflikt	27
18/11	«Rørt til tårer»	nyhet (notis)	konflikt	28
	«Usikkerheten i luften»	kommentar	sikkerhet	29
19/11	«← Det kan bli vanskelig å lande på Flesland i jula»	red. kommentar (karikatur)	konflikt	30
20/11	«Presset til å søke uføretrygd»	nyhet	konflikt	31
	«← Juletrafikken reddet»	nyhet	konflikt	32
21/11	«Oppvask – etter Avinor-avsløringen»	nyhet	konflikt	33
24/11	«Krev din rett om kaos lammer juletrafikken»	øvrig	tredjepart	34
	«Vil gjerne hjem til jull!»	kommentar	tredjepart	35
26/11	«Buklandling for Avinor?»	kommentar	konflikt	36
27/11	«Flesland må gå av»	kommentar	sikkerhet	37
4/12	«Våpenhvilen sprakk»	nyhet	konflikt	38
5/12	«Flygeledere på julebord, luftrommet – stengt»	nyhet	konflikt	39
SUM				39

Økonomi

Tips og meldinger på e-post: okonomi@adresseavisen.no
Telefon **07200** - tast 3 for sentralbord, spør etter økonomiredaksjonen
Telefax 72 50 15 16

Lidl ikke billigere enn andre

OSLO: Den nye butikkjeden Lidl er ikke spesielt billig, ifølge flere prisundersøkelser som forskjellige medier foretok på åpningsdagen torsdag.

Den største prisundersøkelsen, VGs lavprismåler, konkluderer med at Rema 1000 er billigst. En handlekurv med 130 varer koster der 2002 kroner, mens en tilsvarende kurv fylt i en Lidl-butikk kommer på 2075 kroner. De øvrige kjedene som er undersøkt, Rimi, Prix og Kiwi, kommer litt dårligere ut.

Dyrest i denne undersøkelsen var Kiwi, som lå 260 kroner over Rema. Kiwi-sjef Per Erik Burud lover imidlertid at kjeden vil redusere prisene, blant annet ved å finne alternativer til dyre merkevarer.

– Målet til Kiwi er å være en av de to billigste kjedene, sier han.

Billig tysk import

Dagsavisen/Bergensavisen har også kommet til at Rema 1000 slår den tyske konkurrenten, mens en undersøkelse av 31 utvalgte varer gjort av TV 2 Netavisen, henviser Lidl til en tredjeplass etter Rema og Bunnpris-kjeden.

Dagbladet konkluderer derimot med at Lidl er billigst etter å ha undersøkt 120 varer. Samtidig fastslår avisen at vareutvalget

ikke var mye å skryte av. Noe av grunnen til at Lidl kommer godt ut, er deres egne varer, for en stor del importert fra Tyskland.

Det spørs likevel om norsk forbrukere uten videre vil forlate velkjente merker til fordel for langt billigere tobakk, kaffe eller dusjsåpe av ukjente merker.

Rimi dårligst

Aftenposten har sammenlignet et lite antall varer hos Rimi og Lidl, og her ble Lidl billigst. Rimi har imidlertid lagt opp til kraftige priskutt på en del varer, og kjeden varsler at den vil ta opp priskonkurransen også med den nye konkurrenten.

En fjerde og siste pristest er foretatt av Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) for TV 2, og denne konkluderer med at Lidl er klart billigst. Totalsummene for de 53 varene SIFO kjøpte var 794 kroner hos Lidl, mens Rema kom nest best ut med 893 kroner. Også her kom Rimi dårligst ut av lavpriskjedene med 1049 kroner.

Testene viser at prisene varierer mye etter hva slags varer det dreier seg om. Rema er billigst på kjøtt, fisk, brød og mel, mens egg og melk er billigst på Rimi. Lidl er spesielt billig på frukt, grønnsaker og egne hygieneprodukter.

©NTB

Foto: SCANPIX

Flere undersøkelser konkluderer allerede med at de nye Lidl-butikkene ikke er spesielt billige i forhold til de norske konkurrentene.

Soknatun skifter eier

Bevertningsstedet Soknatun Mestergriilen AS i Soknedal stengte i går og det er foreløpig uvisst når dørene igjen vil åpne.

Soknatun gikk for noen år siden konkurs og virksomheten har i de senere årene vært delt på Soknatun eiendom, som eier huset Soknedal Sparebank har hatt hånd om, og et driftselskap, Soknatun Mestergriilen AS, som har stått for drift. Det er det siste som nå har valgt å stenge dørene etter at Soknedal Sparebank har solgt eiendommen til Odd Nyberg.

Den nye eieren driver fra før Gullvåg Camping og Motell i Soknedal og Grillkroa i Oppdal. Han overtar Soknatun om en uke, fredag 1. oktober, men er kort og avvisende når Adresseavisen spør ham om når stedet vil åpne igjen.

– Ingen kommentar, er alt Nyberg har å si til våre

spørsmål om pris, overtakelse og gjenåpning.

Hva Nyberg vil gjøre med Soknatun er derfor foreløpig uvisst, men han må trolig finne et nytt konsept dersom det skal bli butikk ut investeringen. Soknatun Mestergriilen AS har i hvert fall ikke vært det. Selskapets egenkapital er oppbrukt og det hadde i 2001 en omsetning på ca. tre millioner kroner og et underskudd på 143 000 kroner, i 2002 en omsetning på fire millioner kroner og et underskudd på 261 000 kroner og i 2003 en omsetning på 7,7 millioner kroner og et underskudd på 162 000 kroner før skatt.

Driveren av Soknatun de tre siste årene, Bård Stensås, vil nå satse på cateringvirksomhet mot forskjellige former for samvær og selskapselighet, som brylluper, konfirmasjoner, minnesamvær osv.

72 50 14 81 **KARL H. BROX**
karl.h.brox@adresseavisen.no

Mulig barnehagestreik

OSLO: Kommunalansattes Fellesorganisasjon (KFO) har meldt plassoppsigelse for 51 medlemmer i private barnehager fra 29. september hvis det blir brudd i meklingen med arbeidsgiverne i Private Barnehagers Landsforbund.

Meklingen om ny hovedtariffavtale begynner mandag 27. september og har

en frist til midnatt mellom 28. og 29. september.

Plassoppsigelsen til KFO gjelder barnehager i Bergen, Stavanger, Sandnes og Trondheim.

KFO, Fagforbundet og Utdanningsforbundet forhandler om en ny hovedtariffavtale for ansatte i private barnehager.

Foto: IVAR MØLSKNEIS

Mandag får de ansatte vite om Kontrollsentral Sør skal legges til Røyken ved Oslo, Sola ved Stavanger eller til Værnes (bildet). Det handler om 90 arbeidsplasser. Men denne gangen er ikke økonomien viktigst.

Værnes – hvis pengene avgjør

STJØRDAL: Hvis kortsiktig økonomi avgjør også denne gangen, får Værnes Kontrollsentral Sør. Men nå legger Avinor mest vekt på sikkerhet og sårbarhet.

I forrige runde var det hensynet til den kortsiktige økonomiske gevinsten som ble avgjørende da Avinor valgte å legge Kontrollsentral Nord til Bodø fremfor Værnes. Flytteprosessen er gjennomført med masse støy fra parter som for det første har ment at sikkerheten ble skadelidende, og for det andre hevder at økonomien i flyttingen slett ikke blir så fordelaktig som Avinor har hevdet. De ansattes organisasjoner har gått hardt ut mot Avinor med påstander om at personellbehandlingen har vært slett.

Mandag får de ansatte vite om Kontrollsentral Sør skal legges til Røyken ved Oslo, Sola ved Stavanger eller til Værnes. Det handler om 90 arbeidsplasser. Men denne gangen er ikke økonomien viktigst. Overfor Adresseavisen peker adm. direktør Randi Flesland på følgende hovedpunkter:

– Konsekvensene for sikkerhet

og bygningsmessig sårbarhet teller mest. Deretter kommer økonomien, – så hensynet til brukerne, deriblant helikoptertrafikken på Nordsjøen og Forsvaret, videre hensynet til våre ansatte, og som femte punkt kommer risikoen ved gjennomføring av flyttingen over tre-fire år, sier Flesland, som allerede har innstillingen klar for sitt styre.

Når bygningsmessig sårbarhet kommer på topp, bør det innebære at Solas gamle kontrollsentral er ute av bildet. Røyken ligger derimot nede i fjellet, mindre sårbart kan det knapt bli. De nye, men tomme lokalene for kontrollsentral på Værnes ligger over bakken, men mangfoldige millioner er brukt på å sikre anlegget så godt det er mulig.

Billigst på Værnes

Økonomisk må Værnes score best. Her står altså alt klar til å ta imot Kontrollsentral Sør, og lokalene er store nok etter at man valgte å ta den såkalte approach-enheten inn i andre rom. Røyken har de største driftskostningene, på Sola må det bygges nytt.

Avinor har nok også i bakhodet statsråd Torild Skogsholm ord om at investeringene på Værnes må

utnyttes best mulig.

For kundene betyr det lite hvor kontrollsentralen ligger. Men Flesland nevner spesielt helikoptertrafikken og Forsvaret. Sola har det meste av helikoptertrafikken til Nordsjøen samt nærhet til Forsvarets operative hovedkvarter Jåtta og Hovedredningssentralen, Værnes ligger nærmest den travleste jagerflybasen i Sør-Norge og helikoptertrafikken fra Kristiansund.

Værnes flytter flest

Flest ansatte må flytte om Værnes blir valgt, færrest om det blir Røyken. Til gjengjeld er det fysiske arbeidsmiljøet best på Værnes, og dårligst i Røyken. Sola krever kostbare bygningsmessige endringer for det er bra nok. For Røyken er det et stort minus at anlegget ikke er på en flyplass. Miljøet er så isolert at flygelederne ofte må reise til Gardermoen. Approach-enheten flytter til Gardermoen, det gjør de resterende enda mer isolerte. Det teller ikke til Røykens fordel at anlegget kan selges, det kan verken Værnes eller Sola. Men flest ansatte blir altså sure om Røyken nedlegges. Det teller nok også for direktør Flesland, som vet at fem organisasjoner med 2500

Avinor-ansatte har sendt brev til styret med klage på ledelsens måte å gjennomføre endringene i selskapet.

Da gjenstår Fleslands punkt fem om risikoen for uregelmessigheter ved gjennomføring av flytteprosessen. Sola og Røyken har allerede tatt i bruk den nye teknologien NATCON. Men Værnes kan trimme både NATCON-utstyret og de ansatte uforstyrret av pågående trafikk helt frem til startdatoen. Når det var OK å flytte fra Værnes til Bodø i løpet av noen måneder, må tre-fire års forberedelser på å overta Kontrollsentral Sør være høyst betryggende.

Gode kort på hånden

Trønderske politikere har pekt på at nærheten bl.a. til NTNU og SINTEF er viktig for kompetanse og videreopplæring i en Kontrollsentral Sør på Værnes, og at beliggenheten er gunstig den dagen all norsk lufttrafikk skal styres fra en eneste kontrollsentral.

Værnes har med andre gode kort på hånden. Spørsmålet er bare hvilke kort Avinor-ledelsen vil spille med.

95 19 87 09 **BJARNE VESTMO**
bjarne.vestmo@adresseavisen.no

Forsinker økt flysikkerhet

STJØRDAL: Flyttingen av kontrollsentral fra Værnes til Bodø forsinker økt sikkerhet for åtte av ti flypassasjerer nord for Dovre med nesten tre år.

Valget av Bodø på grunn av en påstått kortsiktig økonomisk gevinst som nå synes tvilsom, gjør at det blir en langvarig utsettelse av den nye trafikkontroll-teknologien NATCON (Norwegian Air Traffic Control System) for hele Midt-Norge og deler av Nord-Norge. Om Trondheim kontrollsentral hadde fortsatt operativt på Værnes, ville NATCON blitt tatt i bruk her i år. Resultat: Tryggere flytrafikk og redusert bemanningskrav.

På Værnes forberedte man innføring av NATCON i desember i år, inntil Avinor-styret sist vinter avgjorde at Kontrollsentral Nord skulle legges til Bodø. NATCON på Værnes ville allerede i år ha dekket hele Midt-Norge og sørlige del av Nord-Norge, og gitt økt sikkerhet for 81 prosent av alle flypassasjerer og 67 prosent av alle fly nord for Dovre.

Den økte sikkerheten med NATCON fremfor den eldre teknologien som Bodø bruker, ligger først og fremst i et antikollisjonssystem som heter Short Term Conflict Alert (STCA). Dette systemet utløser alarm hos flygelederne hvis to fly er på kollisjonskurs. I andre land er tilsvarende systemer i bruk, men

var tilfeldig avslått da et Tupolev 154 og en Boeing 757 kolliderte over Sør-Tyskland for to år siden. 71 omkom.

Nesten over Meråker

Antikollisjons-system er viktigst der trafikken er størst, og det er over sentrale deler av Europa. Norge har sluppet kollis-

sjoner i luften, men vi har hatt flere nestenulykker, blant annet over Meråker i 1997. Her passerte to passasjerfly hverandre med noen titalers meters klaring. Havarikommisjonen har betegnet dette som en av de alvorligste nestenulykkene i norsk luftfart. En kollisjon ville gitt hundrevis døde i en av verdens verste flyulykker. Et antikollisjonssystem ville avverget situasjonen før den ble farlig.

Men fortsatt må vi i Midt- og Nord-Norge vente i årevis på denne teknologien. NATCON blir operativt på Bodø kontrollsentral tidligst i første halvdel av 2007, halvannet år senere enn Avinor-styret ble forespelt av Avinor-ledelsen forut for avgjørelsen om å satse på Bodø. Det medfører nesten tre års forsinkelse.

To utsagn, én dame

Avinor-direktør Randi Flesland berømmer NATCON-teknologien da den i juni ble tatt i bruk av kontrollsentralen på Sola, og sa at NATCON gir en sikkerhetsgevinst. Men overfor Stortingets samferdselskomite på Værnes sist vinter sa den samme Flesland tvert i mot at det ikke hadde noen sikkerhetsmessig betydning å beholde den gamle teknologien NARDS i Midt- og Nord-Norge.

95 19 87 09 **BJARNE VESTMO**
bjarne.vestmo@adresseavisen.no

Foto: NILS H. TOLDNES

Kloke energihoder sparer millioner, sier administrerende direktør Eli Arnstad i Enova.

Sparer næringslivet for millioner

Jernbaneverket sparer 12 millioner kroner hvert år. Choice-hotellene vil spare 8,4 millioner kroner. Entra Eiendom sparer millioner både for seg selv, og for sine leietagere. Alt dette på bakgrunn av Enova-prosjekter.

– Enova er opprettet for å redusere bruken av elektrisk energi i Norge. Disse prosjektene er gode sannhetsvitner på at en fornuftig energistrategi bør innlemmes i alle norske virksomheter. Kloke energihoder sparer millioner, sier administrerende direktør Eli Arnstad i Enova.

Enova bevilger årlig flere hundre millioner kroner i støtte til både privat og offentlig sektor.

Enova forvalter energifondet og har som hovedmålsetting å utvikle et marked for effektive energiløsninger og miljøvennlige energikilder. Virkemidlene er informasjon, økonomiske tilskudd og rådgivning. Entra Eiendom, Jernbaneverket og Choice-hotellene følger seg inn i rekken over gode eksempler på at en fornuftig holdning til energi kan ha omfattende positive ringvirkninger.

– Disse resultatene viser at det er god bedriftsøkonomi for norske bedrifter, etater og organisasjoner å fokusere på fornuftig energibruk. Med enkle grep kan man redusere driftsbudsjettene betraktelig, og alle er velkomne til å søke støtte hos oss for å få realisert gode energiprojekter, sier Arnstad.

Sparer 12 millioner

Jernbaneverket har tegnet en av-

tale med Enova hvor målet er å redusere energibruken med åtte prosent. Etter ett år viser foreløpige tall at det samlede forbruket av strøm er redusert med hele 15 prosent. Jernbaneverket har mottatt et betydelig bidrag fra Enova for å realisere dette prosjektet.

– Målet vårt var å spare 8,6 GWh over en periode på to år. Imidlertid har vi allerede i løpet av første år spart 16,9 GWh. 1 kroner blir dette med en strømpris på 70 øre 11,8 millioner kroner, sier miljøsjef i Jernbaneverket Veronica Valderhaug.

Enkle tiltak

I sitt første energiprojekt sparte Choice-hotellene ti prosent i energikostnader på ti hoteller. Derfor iverksetter selskapet nye prosjekter med tilsvarende ambisiøse mål for 32 hoteller. Energibruken skulle

ned med ti prosent, kostnadene med 12 prosent i løpet av 2003. Tilsvarende tall ved utgangen av 2005 er målsatt til 18 og 20 prosent. Enova har bevilget prosjektstøtte tilsvarende en tredjedel av prosjektkostnadene. Med sine 13300 rom vil bruk av sparesud i rommene spare hotellkjeden for ca. ti millioner kroner årlig. Ved å redusere romtemperaturen med to grader, spares 2,9 millioner i året.

– Dersom 100 000 av våre 200 000 lysesperer var blitt avslått 12 timer i døgnet, hadde dette resultert i fem millioner ekstra på bunnlinjen, poengterer prosjektleder i Choice-hotellene, Bjørn Kovacs, som eksempler på enkle tiltak som gir store gevinster.

72 50 14 82 **KARL H. BROX**
karl.h.brox@adresseavisen.no

Student

Frihet mens du studerer

kontoer, kort og nettbank

Samler du dine daglige banktjenester på ett sted, gir vi deg bedre betingelser, også på lån.

Med kundeprogrammet Student får du en enklere og mer oversiktlig bankhverdag.

Spør oss om Student.

For mer informasjon, kom innom et av våre bankkontorer, ring oss på 04800 eller se www.dnbnor.no

DnBNOR

DIZZEE RASCAL: «Showtime»
«Et av årets
viktigste
album.»
SIGRID HVIDSTEN

SIDE 48-55

Foto: Privat

TEISEN-DRAPET:

Våpen- analysen klar i dag

Lise Joanni Johansson (18)

SIDE 4 OG 5

Freddy dos Santos

Vålerenga-Tromsø 1-1

Bykser mot Champions League

SIDE 28-31

Foto: Robert S. Eik

HVEM ER SYKEST?

Foto: Jon Terje H. Hansen

Flygelederne var dårlige fordi de
kanskje må flytte om fire år ...

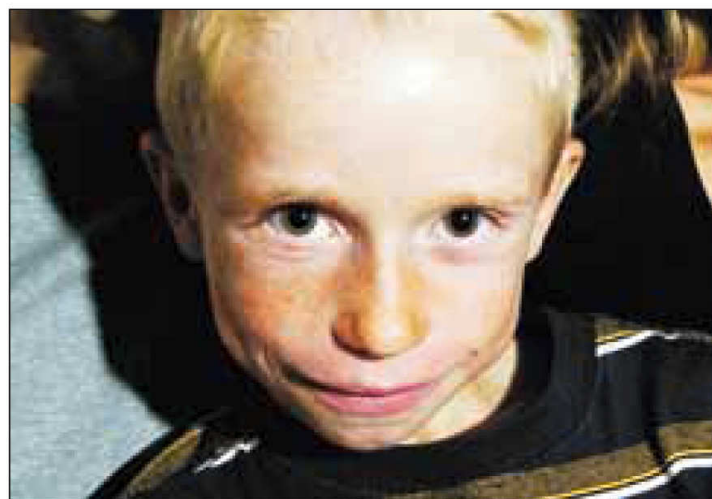

Foto: Robert S. Eik

... derfor rakk ikke **Hartvik (9)** et
viktig legebesøk i USA

SIDE 10-11

TIPSTELEFON 22 20 00 00 SMS OG MMS TIL 1937 (merk sendingen med tips) MAIL/DIGITALFOTO TIL 1000tipset@dagbladet.no

Ring gratis 800 800 70 for timeavtale i din nærmeste Brilleland

AKKURAT NÅ MASSEVIS AV BRILLER
FRA 698,- INKL. GLASS

www.brilleland.no

BRILLEKORT
0,- KONTANT
0,- RENTE
fra
49,-
per mnd.

Brilleland

Mer enn bare briller

«Tenk at noen få mennesker kan ødelegge for så mange.» kronisk syke Hartvik (9)

Mistet legetime i USA

HARDT RAMMET: Ni år gamle Hartvik har en komplisert sykdom, og har ventet i to og et halvt år på å få hjelp fra legeekspertene i Boston. I går satt de norske flygeleiderne en stopper for Hartviks første legetime i USA. Foto: Robert S. Elk

Kronisk syke Hartvik Tørsteinsen (9) kom ikke fram til Boston i USA i tide for legeavtalen, fordi flygeleiderne folte seg for dårlige til å arbeide.

FAKTA
Klippel-Trenaunaysyndrom
● Klippel-Trenaunays syndrom er det hyppigste av en rekke sjeldne, arvelige syndromer som skilleg seg ved at de har ulike og forskjellige manifestasjoner, og derfor er de svært vanskelige å gjenkjenne.
● Karakteristisk er rødlige fødselsmerkelknekkende områder i huden, åreknuter og økt vekst av bein og vev, hvilket kan medføre funksjonsnedsatt.
● Operasjoner kan være svært vanskelige på grunn av de uvanlige kårforbindelser eller manglende dypt vener.
Kilde: Senter for sjeldne funksjonsnedsatte, frambu.no.
Fly når du reiser med et slikt barn. På grunn av sykdommen kan barnet bli syk, og derfor bør barnet være i nærheten av en lege. Derfor har vi valgt flyrute med omhu, og gjort spesialavtaler med flyselskapet om å få plasser hvor Hartvik kan strække ut beina, forteller det forvilede foreldreparet.

Stor påkjenning
– Jeg håper flygeleiderne på nyhetens kveld, så de skjønner hvilken kaos det ble på grunn av dem. Tenk at noen få mennesker kan ødelegge for så mange, sier Hartvik.
– Sammen med mamma og pappa gikk vi på en tur i byen i Boston. Plutselig gikk det opp for meg at jeg ikke hadde fått med meg medisinene mine. Jeg gikk tilbake til butikken for å hente dem. Men da jeg kom tilbake, hadde jeg allerede gått gløtt av dem. Jeg gikk tilbake til butikken, men da jeg kom tilbake, hadde jeg allerede gått gløtt av dem. Jeg gikk tilbake til butikken, men da jeg kom tilbake, hadde jeg allerede gått gløtt av dem.

Sanskelig reiser
Sonen Hartvik har en medfødt sykdom som heter Klippel-Trenaunaysyndrom. Sykdommen er arvelig og kjennetegnet ved at det er ulike og forskjellige manifestasjoner, og derfor er de svært vanskelige å gjenkjenne. Derfor har vi valgt flyrute med omhu, og gjort spesialavtaler med flyselskapet om å få plasser hvor Hartvik kan strække ut beina, forteller det forvilede foreldreparet.

Drøppet Molde
Kjell Magne Bondevik og Gerhard Schröder møttes i Oslo på grunn av flykaoset. Det opplyser Statsministerens kontor i en pressemelding. Bondevik og Schröder skal ha diskutert hvordan de kan hjelpe til med å løse problemene som oppstår på grunn av flykaoset.

Til Frankfurt i dag
– Klart, dette er en påkjenning for ham. Vi har vært opprørt av at han skal være i best mulig form når han kommer fram. Han får 40 i feber så lett som bare det. Og komme fram til sykehuset i en slik form er ikke enkle. Familien fikk i går besøk av flybilletene, og har plass på 06.30-flyet til Frankfurt i dag. Der har de håpet de på å komme seg videre til Boston. Sent i går kveld kom meldingen fra Avinor om at flyene som skal fly til Boston, ble forflyttet til Frankfurt og kaos.

Drøppet Molde
Kjell Magne Bondevik og Gerhard Schröder møttes i Oslo på grunn av flykaoset. Det opplyser Statsministerens kontor i en pressemelding. Bondevik og Schröder skal ha diskutert hvordan de kan hjelpe til med å løse problemene som oppstår på grunn av flykaoset.

Drøppet Molde
Kjell Magne Bondevik og Gerhard Schröder møttes i Oslo på grunn av flykaoset. Det opplyser Statsministerens kontor i en pressemelding. Bondevik og Schröder skal ha diskutert hvordan de kan hjelpe til med å løse problemene som oppstår på grunn av flykaoset.

Drøppet Molde
Kjell Magne Bondevik og Gerhard Schröder møttes i Oslo på grunn av flykaoset. Det opplyser Statsministerens kontor i en pressemelding. Bondevik og Schröder skal ha diskutert hvordan de kan hjelpe til med å løse problemene som oppstår på grunn av flykaoset.

Drøppet Molde
Kjell Magne Bondevik og Gerhard Schröder møttes i Oslo på grunn av flykaoset. Det opplyser Statsministerens kontor i en pressemelding. Bondevik og Schröder skal ha diskutert hvordan de kan hjelpe til med å løse problemene som oppstår på grunn av flykaoset.

Drøppet Molde
Kjell Magne Bondevik og Gerhard Schröder møttes i Oslo på grunn av flykaoset. Det opplyser Statsministerens kontor i en pressemelding. Bondevik og Schröder skal ha diskutert hvordan de kan hjelpe til med å løse problemene som oppstår på grunn av flykaoset.

Drøppet Molde
Kjell Magne Bondevik og Gerhard Schröder møttes i Oslo på grunn av flykaoset. Det opplyser Statsministerens kontor i en pressemelding. Bondevik og Schröder skal ha diskutert hvordan de kan hjelpe til med å løse problemene som oppstår på grunn av flykaoset.

STELLE FRONTER: Sverre Elsbak i Norsk flygelederforening er sterkt kritisk til Avinor-sjef Randi Flesland. Foto: Geir Bæstad

- Ber om mer bråk

– Dette er en parodi på samarbeid. De ansatte føler seg trakkelt på. De føler at de blir pisket framover av Avinor-ledelsen, sier Sverre Elsbak, styremedlem i Norsk flygelederforening og flygeleder på Røyken.

Høyt konfliktnivå
I går anvendte de ansatte igjen at samarbeid neppe er mulig for Avinor-sjef Randi Flesland går av. Hvis vi får en organisasjon med gjensidig respekt og tillit, der ansatte blir ivarett, vil også situasjonen bli bedre.

– Måten Avinor har håndtert kontrollsentral-saken på er å be om et høyt, vedvarende konfliktnivå, sier Magne Jørstad, styreleder i flygelederforening og styremedlem i Avinor.

– Det ser litt ut om hennes virkelighetsoppfatning. Hun har ikke engang ringt flygelederforeningens leder på forhånd og spurt hva som kan gøres for å dempe konflikten, sier Elsbak.

Mistror sjefen
De ansatte mistror Avinor-ledelsen påstand om millionutsparring. Men de nekter bakgrunnsinformasjon for å sjekke tallene.

– Vi har tatt følelsen i fel på feil, sier Elsbak og Jørstad, og gir eksempler.

● Flesland mente i går å kunne spare mange stillinger på omlegging av kontrollsentralene. Nå ser det ut at ingen kan unngås.

● Avinor-ledelsen skal ha foreslått å legge ned flere av landets flyseksjoner, og trosset faglige protester med å kalle inn kontrollen vedtommelen ned.

– De er blitt involvert i drøftingsmøter og får all informasjon de ber om, sier hun. Avinor-sjefen er heller ikke enig i påstandene om at toppledelsen stadig begår gale anslag på innsparringstall.

– Flygelederforeningens leder mener nedleggelsen av flyseksjoner vil føre til økt trykkn på militær og luftforsvar.

– Det får stå for hans regning. Avinor-sjefen sier det ikke er korrekt at de ansatte er blitt overkjørt i kontrollsentral-saken.

Vil ikke utelukke mer kaos

Randi Flesland kan ikke utelukke at Fly-Norge opplever mer kaos. På spørsmål om hun kan utelukke om Fly-Norge blir rammet på nytt, svarer hun:

– Nei. For det vil alltid være flysikkerhet som har førsteprioritet, sier Flesland, som forteller at flygeleiderne har vært svært opptatt av å sikre sikkerheten.

– De er forberedt på å stanse arbeidet hvis de ikke ser seg i stand til å utføre det, bekrefter hun.

– Avinor-sjefen sier det ikke er korrekt at de ansatte er blitt overkjørt i kontrollsentral-saken.

Ulovlig aksjon lammet flyene

■ ■ Det er fullstendig uakseptabelt at en liten gruppe mennesker bruker sin makt til å lamme all flytrafikk i hele Sør-Norge. Når samtlige flygeledere melder seg syke og går hjem idet de får presentert planer om en omorganisering, er det ingen tvil om at det handler om en samordnet, villet og totalt ulovlig aksjon. Ingen andre forklaringer står til troende.

■ ■ Fly er blitt et uunnværlig framkomstmiddel i vår moderne verden. Det handler ikke bare om ødelagte ferieturer og om mer eller mindre viktige forretningsreiser, men også om å nå fram i tide til livsviktige sykehusinnleggelser og avtaler med leger. Med det kaos som bevisst ble skapt på flyplassene, er liv og helse satt i fare. I konflikten i Avinor er tredje person rammet på en helt forkastelig måte.

■ ■ Når det er sagt, må det også stilles spørsmål ved Avinors og ved myndighetenes omgang med flysikkerheten. Det gjelder ikke bare omleggingen og rasjonaliseringen av flygeledelsen, men alt som har med kontroll av fly og flyging å gjøre. Det må ikke bli slik at konkurranseutsetting og snevre bedriftsøkonomiske hensyn veier tyngre enn behovet for å opprettholde flysikkerheten.

■ ■ Det kan også stilles spørsmål med luftfartsmyndighetenes evne til langsiktig tenkning og planlegging. Den moderne sentralen dypt inne i fjellet i Røyken ble tatt i bruk så sent som i 1996 og har kostet 650 millioner kroner. Nå skrotes alt, om Avinors forslag går igjen i Avinors styre neste onsdag. Dette er langt fra tillitvekkende.

■ ■ Moderne samfunn er sårbare. Små yrkesgrupper sitter med en enorm makt som må forvaltes på en ansvarsfull måte. Alle har lov til å slåss for sine interesser. Men midlene må være reale og innenfor lovens grenser. Det er synd, også for flygeledernes egen framtid, dersom de fortsetter sine forsøk på å gjøre sin egen yrkestittel til et skjellsord.

Maksimalt bråk

■ ■ Regjeringen overveier å utsette trinn to i planen om å senke maksprisen i barnehagene ytterligere fra 1. august neste år. Dette fryktet vi. Det gikk for fort da Stortinget i sin tid overkjørte regjeringen med barnehagereformen. Men siden regjeringen lot seg overkjøre, må den sette planen ut i livet. Stanser man nå, blir det maksimalt med bråk.

DEBATT

INNLEGG TIL DEBATTSIDEN KAN SENDES PÅ E-POST TIL DEBATT@DAGSAVISEN.NO
Debattinnlegg som blir brukt, blir også lagt ut på våre web-sider. Dagsavisen tar ikke ansvar for materiale som ikke er bestilt. Maksimal lengde på hovedinnlegg 5.000 tegn med mellomrom. Underinnlegg 1.800 tegn. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innleggene.

Utviklingspolitikk på avveie?

Da regjeringens utviklingsmelding ble lansert 30.april, ble det gjort med brask og bram. Det var eget arrangement i Studenterkirken midt i Oslo sentrum. Statsministeren selv talte først, og deretter kom utviklingsministeren. Det var ikke små ord som ble brukt om den politiske kvaliteten på meldingen. Den brøt med tidligeres tiders velledighetspolitikk.

■ Den nye politikken skulle være rettighetsbasert og preget av solidaritet. Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson påsto i en påfølgende pressekonsferanse at høyre-sentrum regjeringen til Bondevik hadde økt bistandsbudsjettet mer og raskere enn noen Ap-regjering, og hun indikerte klart at det store løftet for å nå en prosent av BNI kommer i høstens statsbudsjett.

Hva er det så som er så storartet med dagens melding? Både i mangfoldet av frivillige organisasjoner i Norge, i forskermiljøet og i de politiske partiene har vi lett uten å finne dette. Tvert imot er regjeringens utviklingsmelding blitt utsatt for til dels meget hard kritikk fra flere hold. I de siste ukene har det følgelig strømmet inn til Utenrikskomiteen en mengde kritiske kommentarer.

■ Noen av oss finner det påfallende at meldingen ett år etter 50 års markeringen av norsk bistand, helt mangler det historiske perspektiv. Den forteller dermed lite eller intet om hvordan politikken i Norge på dette område har utviklet seg. Dermed blir det mulig for statsminister Bondevik å slå om seg med billige betraktninger som at politikken tidligere var basert på verdighet.

Realiteten er at vi i mange sam-

Hva er det med regjeringens utviklingsmelding utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson mener er så storartet, spør Halle Jørn Hanssen.

FOTO: ELIN HØYLAND

menhenger hadde en mer radikal og dermed en mer sosial demokratisk forankret utviklingspolitikk for 25 år siden enn vi har i dag. Meldingen har heller ingen drøfting av resultatene av norsk bistand, noe som er helt nødvendig for at man kan bygge videre på det som faktisk viser seg å virke. Og unngå å gjenta gamle feil.

■ Oppsiktsvekkende er det at den synes å være laget helt uten dialog med mottakere av vår utviklingsinnsats – landene i sør. Vi finner knapt et sitat og svært få referanser til mottakers syn. Når meldingen ennå ikke er oversatt kan vi heller ikke involvere våre partnere i evaluering og drøfting av meldingen.

Meldingen og dens politiske innhold er preget av tidens mange internasjonale ekspertkonsultasjoner om utvikling som først og fremst foregår i regi av Verdensbanken, ofte med deltakelse av IMF, Pengefondet, eller innenfor den vestlige samarbeidsinstitusjonen OECD.

■ Stadig mindre av slike politiske drøftinger foregår i FN regi, og det er en utvikling den nåværende regjering aktivt har medvirket til. Følgelig er meldingen sterkere preget av tenkingen i dette miljøet enn noen annen melding fra noen regjering tidligere.

Norsk utviklingspolitikk har fått

godhetsstempel av det samme miljøet som også kaller seg selv «The Washington Consensus» eller sagt på en annen måte: Den preges sterkt av Washington-miljøets verdensforståelse, og den er i all hovedsak nyliberal og konservativ.

■ Budskapet er dermed tvetydig i sitt forhold til spørsmålet om en sterk og aktiv stat og hva som skal være offentlig tjenesteyting også i fattige utviklingsland. Meldingen støtter indirekte en fortsatt privatisering i regi av Verdensbanken av offentlige tjenesteyting, bl.a innenfor et så sentralt område som vann.

Den sterke internasjonale kritikken av Verdensbankens og Pengefondets strukturtilpasningsprogrammer i afrikanske land forbigås nærmest i taushet.

■ Miljødimensjonen i utviklingsarbeidet er sterkt svekket i meldingen, og dette forhold kritiseres fra flere hold. Når man leser meldingen får man igjen og igjen inntrykket av Verdenskommisjonen for Utvikling og Miljø og rapporten Vår Felles Framtid aldri har eksistert.

Afrika er stemoderlig behandlet ved at Afrikas mange og spesielle problemer nesten ikke blir konkret drøftet, men bare blir en del av den generelle beskrivelse.

■ Det brukes igjen mange fine ord om det sivile samfunn. Meldingen skaper imidlertid usikkerhet om man fortsatt ønsker at frivillige organisasjoner i Norge skal være selvstendige og kritiske utviklingsaktører til gjeldende politikk. Samtidig legger meldingen og regjeringen i likhet med andre høyre-sentrum regjeringer opp til en bevilgningsmessig innstramning og dermed politiske vingeklipping av internasjonale frivillige organisasjoner som er kritiske til dagens nyliberale politikk og en globaliseringsprosess som drives av profittbegjær og økonomiske motiv og som forblir uten et menneskelig ansikt.

Det er med andre ord mer enn nok av politiske utfordringer å gripe fatt i – både for organisasjonene, for folk flest og ikke minst: For de politikerne som skal behandle meldingen nå i oktober.

Pengar og politikk

ANDERS FOLKESTAD
UHO-leiar

Dagsavisen ivrar for eit regjeringsskifte, og forsvarar LOs lange valkamp og den økonomiske støtta til Arbeidarpartiet. Det er greitt. Dei som ikkje likar det, kan la vere å bruke pengar på avisa. Så enkelt er det ikkje i forholdet mellom folket og politikken.

LO bestemmer sjølv sagt over eigne pengar. Så lenge medlemmene ikkje protesterer på pengegaver til Arbeidarpartiet, har vi andre lite eller inkje med det å gjere. Men i iveren etter å støtte «den lange valkampen» overser Hilde Haugsgjerd i

laurdagskommentaren (17.9) problematiske sider ved koplinga mellom pengar og politikk. Det undrar meg.

Ein statsminister er statsminister for alle, også for dei som ikkje stemte på han eller ho. Problemet ligg difor først og fremst hos den som får pengar. Vi lever etter kvart tilsynelatande greitt med sponsa toppidrettsfolk. Vi heiar, og dei er våre uansett. Men det stiller seg vel annleis med ein statsminister – ein politiker? Eller ...?

Dagsavisen sitt resonnement synest å bygge på at fordi Høgre har mottatt pengar frå interesseorganisasjonar, er det greitt at Ap gjer det. Nettopp påmin-

ninga om at Kåre Willoch i si tid mottok pengar frå Rødt og Rødt, burde illustrere det problematiske. Eit mistak pluss eit mistak blir to mistak, ikkje null, slik Dagsavisen resonnerer. Og Willoch & co fekk saftig og velfortent kritikk. At Høgre og Jan Tore Sanner no rettar skyts mot AP og prøver å vere prinsipiell fordi praksis hos den rike onkelen har endra seg, blir berre pinleg.

Pengestøtta frå organisasjonar og institusjonar til politiske parti bør føre til debatt om korleis vi ønskjer at det politiske systemet og forholdet mellom folk og

politikk skal vere. Det er nok av press i retning av amerikaniserte valkampshow her til lands. Vi vil vel ikkje at politikken skal handle om kven som har flest og best sponsorar? Debatten om politisk reklame aktualiserer dette. Problem vil ikkje bli avskaffa, men det vil vere ei motvekt dersom partistøtta blir kraftig oppjustert. Det bør vi ta oss råd til. Vi kan i alle fall då håpe at det blir mindre legitimt for politiske parti å la seg finansiere av interessegrupper. Det ville vere ein styrke for det politiske ordskiftet.

FLYKAOSET

BRØDRE DREPT

i Linate-ulykken

Av KATRINE LIA, MARTIN NILSEN og ESPEN HOEN (foto)

8. oktober 2001 mistet flygeleder Bendik Heggelund storebroren Espen i den verste flykatastrofen i SAS' historie.

118 personer omkom da SAS MD-87 kolliderte med et småfly på Linate flyplass i Milano. En av dem var Bendik Heggelunds storebror Espen (29).

– Å miste en i den nærmeste familien var et sjokk. Det var en tøff periode, hvor vi blant annet opplevde at Espens kiste kom hjem med feil navn på, sier Heggelund.

Som tillitsvalgt for flygelederne på Røyken har Heggelund de siste dagene vært en mislikt mann for titusener av norske flypassasjerer.

118 mennesker ble drept da SAS MD-87 krasjet med en tyskregistrert Citation Jet i tåkehavet på rullebanen 8. oktober 2001.

På sete 15 E i SAS-flyet satt Bendik Heggelunds bror Espen (29). Sammen med samboeren Heidi Falch (20) var han på vei hjem til Oslo etter et besøk i operabyen Milano. Begge omkom. Totalt omkom tre nordmenn i ulykken.

I ettertid ble det rettet sterk kritikk mot ledelsen på Linate for å ha presset de ansatte på flyplassen til å jobbe altfor hardt, noe som fikk dramatiske konsekvenser for flysikkerheten.

8. oktober 2001 var den nybakte flygelederen Bendik Heggelund på jobb på kontrollsentralen i Røyken. En jobb han hadde hatt i ett år.

«Nå skjer det igjen»

Den dagen er den eneste gangen som Heggelund tidligere har brukt bestemmelsen i regelverket for sivil luftfart, bestemmelsen flygelederne nå henviser til når de nå nekter operativ tjeneste.

– Jeg ble tatt ut av operativ tjeneste fordi jeg måtte bruke dagen til å finne ut hvorvidt Espen var i live eller ikke, sier Heggelund til VG.

Dagen før Linate-ulykken var stemningen blant flygelederne i Røyken fremdeles preget av terroraksjonen i New York mindre enn en måned tidligere.

– Ved halv ni-tiden sto TV'en på pauserommet. Jeg hørte at noen sa «nå skjer det igjen». Mens jeg så på de dramatiske bildene, begynte jeg straks å koble Espen til det som skjedde. Jeg visste at han var i Nord-Italia, sier Heggelund til VG.

Bakgrunnen for at han nå velger å fortelle om brorens død i VG, er et nettmøte i «Tett på Nett» i VG Nett i går.

En ung gutt hevdet at han ble forhindret fra å se sin dødssyke søster for siste gang på grunn av flykaoset på Gardermoen. Dette viste seg senere i går å være oppspinn.

FIKK SJOKKMELDING: 8. oktober 2001 omkom Espen Heggelund i flykatastrofen på Linate flyplass i Milano. – Den dagen Espen døde, er den eneste gangen som jeg tidligere har brukt bestemmelsen om å bli fritatt fra operativ tjeneste, sier Bendik Heggelund.

– Jeg hadde egentlig tenkt å beholde det som skjedde med Espen som en hemmelighet, men den meldingen i «Tett på Nett» gjorde noe med meg, sier Heggelund.

På Røyken i 2001 fikk Bendik Heggelund den tunge jobben med å ringe rundt til resten av familien med budskap om at broren kunne være om bord i den brennende SAS-maskinen som var delt i tre på Linate.

– Vi brukte mye tid den dagen på å finne ut hva som egentlig hadde skjedd. Det tok lang tid å få ut nøyaktig informasjon om hvem som var om bord, forteller flygelederen.

– Ser parallell

Ifølge den italienske statsadvokaten Gerardo Ambrosio var uaktomme flygeledere, uklare beskjeder, en bakkeradar som var ute av drift, mangelfull merking på rulle- og taksebaner, dårlige signalsystemer og dårlige landingskart blant årsakene til tragedien.

– **Ser du en parallell til de siste dagers hendelser?**

– Jeg ser at det finnes en liten parallell. Flysikkerheten må alltid være det viktigste når du jobber som flygeleder, sier Heggelund.

– **Hva skal en flygeleder tåle?**

– Vi skal tåle profesjonelt stress. For en tid tilbake ble jeg kalt opp av et fly med brann i motoren. Denne type ting tar vi oss av. Men når vi får beskjed om at vi kanskje må forberede oss på å selge huset og forberede ungene våre på å flytte til

FLYTRAGEDIE: I alt 118 mennesker omkom da et SAS-fly kolliderte med et småfly på Linate-flyplassen i Milano 8. oktober 2001.

Foto: REUTERS

Stavanger, handler det om en helt annen type stress, hevder Heggelund.

De to brødrene Heggelund var født med to og et halvt års mellomrom og var svært gode venner i oppveksten:

Bendik lærte blant annet å lese opp ned fordi han alltid lå på den andre siden av boken når Espen leste.

– **Hvordan vil du beskrive broren din?**

– Da vi vokste opp, var min mor veldig overrasket fordi vi aldri kranglet. Det tror jeg ikke bare var min fortjeneste. Søsteren vår mente vi var så like at hun kalte oss ved fellesnavn da hun var yngre, sier Bendik Heggelund.

E-post: katrine.lia@vg.no
martin.nilsen@vg.no

FLYKAOSET

Flygeleder- utdanning koster to millioner

Av LINN YTTERVIK

Det er ikke lett å komme gjennom nåløyet til flygelederutdanningen. Men de få utvalgte får gratis utdanning og en god gasje i vente.

Ifølge kommunikasjonsdirektør i Avinor, Ove Narvesen, tjener norske flygeledere en halv million i snitt.

- Vi regner at det koster Avinor 700 000 kroner pr. ansatt inkludert sosiale utgifter, sier Narvesen til VG.

Ifølge tillitsvalgt for flygelederne ved Stavanger kontrollsentral Sola, Geir Øye, har flygelederne en begynnerlønn på om lag 300 000 kroner, og en topplønn på cirka 620 000 kroner etter 20 års ansiennitet. Dette er inkludert tillegg for ubekvem arbeidstid som kveld, helg og natt. I tillegg kommer overtidssjopping. Avinor opererer med tre lønnsgrupper, hvor størrelsen på tårnet og kontrollsentralen avgjør hvilken gruppe den ansatte tilhører.

Den tre år lange utdanningen er lønnet (fra 150 000 kroner årlig), og det koster arbeidsgiveren to millioner kroner å utdanne en student. Utdanningen foregår i Norge, Sverige og USA. Men det er ikke alle forunt å havne i et tårn med god lønn og null studielån. Fra 1988 til 1998 falt hele 40 prosent av de som begynte på studiene, av underveis.

Strengt krav

Slik er utslingsprosessen:

■ Alle som tilfredsstiller de formelle kravene (vandel, helse, alder og utdanning) blir innkalt til innledende test - cirka 50 prosent av søkerne.

■ Av disse består bare 30 prosent den innledende testen. Testen foregår ved hjelp av datamaskin og tar 2 1/2 time.

■ Disse 30 prosentene går videre til sentrale tester som består av personlighetstest, intervjuer, praktiske prøver og databaserte tester. Bare 40 prosent av de som gjennomgår sentrale tester, får tilbud om flygelederutdanning.

■ Etter endt utdanning må flygelederne jobbe tre pliktår.

Ifølge Avinor må flygeledere ha en rekke egenskaper for å ivareta sikkerheten i luften og på bakken:

- Tredimensjonal forestillingsevne (romoppfatning)
- Hurtig oppfattelsesevne
- God konsentrasjonsevne
- Simultankapasitet (evne til å håndtere flere informasjoner/oppgaver samtidig)
- Beslutningsevne
- Koordineringsevne
- Høy stresstoleranse
- Gode samarbeidsegenskaper

UATSKILLELIGE: I oppveksten var Bendik (i midten) og storebror Espen Heggelund uatskillelige. Søsteren Marte til høyre. Foto: PRIVAT

FLYGELEDERNE BLIR IKKE TRODD - bla om

I fjor ville flygelederne på Røyken ut av fjellet. Mandag la de ned arbeidet fordi de kanskje må flytte.

VILLE UT: Flygelederne på kontrollsentralen i Røyken skal for ett år siden ha ønsket et nytt bygg, fordi de var misfornøyd med å jobbe i et fjellanlegg. Denne uka lammet de hele flytefsken på Østlandet, fordi de kanskje må flutte til Stavanger

[illegible][illegible][illegible]

- Skogsholm tar ikke flysikkerhet på alvor

Myndighetene tar på ingen måte ansvar. **Petter Førde**, leder av Norsk flygerforbund

— Jeg er ikke særlig happy med det som sker i norsk luftfart for tiden, sier Bakke.

STAVANGER (Dagbladet) — Samferdselsministeren uttrykker bekymring for sikkerheten i norsk luftfart på grunn av dårlige værforhold.

SINNETIEN
Torild Skogsholm er på ingen måte en kritiker.
— Nå beveger vi oss derfor på ytterkanter av hva regelverket tillater. Estetik har høy relevans for alle. Estetik har høy relevans for alle.

SåS Brathens er preget av gjenfer mye «vakkert» og farger rikt oss. På sitt vil dette sammenslengte, kostnadsuttøkket fysisk oppbehold.

[illegible]

1000 JOURNAL OF CLIMATE

DELL

Alle snakker om Dells jubileumspriser!

- NÅ får du også fri frakt ved kjøp online!*

**SPAR
OPP TIL 744,-
inkl. mva.**

*Standard påler i 1 m. 081104
og ved kjøp online på dell.no

**Desuden
FRI FRAKT
ved kjøp online
på dell.no
og ved kjøp opp til 227,-
inkl. mva. i
butikken**

[illegible]

DELL™ DIMENSION™ 4600

- Pentium® 4 processor
- Cache 4000MHz FSB & 800MHz
- Microsoft® Windows® XP
- 512 MB Dual Channel I
- 40GB harddisk
- 15" TFT XGA (1280x800)

FLOTT HJEMME-PC MED GOTT MULTIMEDIA TYLESE, INKLUDERT DVD-BRENNER.

• Intel® Pentium® 4-prosessor	6.952,-	9.333,-
• 2,80GHz, 512MB 12 cache, 333MHz FSB	6.252,-	9.580,-
• Microsoft® Windows® XP Home Edition		
• Intel® 865-chipset		
• 256MB DDR-SAM		
• 160GB IDE (7.200 rpm) harddisk		

• Integrert Intel® Extreme Edition
• 74x CD/DVD/±RW (8x DVD)
• Integrert 56k V92 modem
• 1 Antenne

8.290,-
7.000,-

<ul style="list-style-type: none"> • Dual™ 15" flackskärm • Integrerat 10/100 NC • 128MB nVidia® GeForce® FX5200 • Integrert lyddott • 16x DVD-RW Driv 	<p>0.2327</p> <p>Dis. med. og lavt Prisprogrammer 202 / Jæst ***</p> <p>146. mm. 101 Watt E-faktor kode: MP045-0146</p>	<p>1.990,-</p> <p>Dis. med. og lavt Prisprogrammer 202 / Jæst ***</p>
<p>Indiv. Des-Size tilpassing:</p> <p>1. 1500</p>	<p>Indiv. Des-Size tilpassing:</p> <p>1. 257</p>	<p>Indiv. Des-Size tilpassing:</p> <p>2. 1500</p>

<ul style="list-style-type: none"> • 6 USB, 3 PCI • Micro tower • 1 yrs. hardware/service 	<ul style="list-style-type: none"> • 3 yrs. on-site service • Microsoft® Office® 2003 Small Business • Dell® 5550 5.1 theater/speakersystem 	<ul style="list-style-type: none"> • 1,297^o • 2,702^o • 1,017^o 	<ul style="list-style-type: none"> • Jan's Software Services • Lingua Style & Comfort • Microsoft® Office 2003 • Dell® A940 All-in-one printer
--	--	---	--

Dell
www.dell.no
E-Mail* kontakt@get.dell.no

Easy as **DAF**

[illegible]

A nation in gendered mourning

THE NEW YORK TIMES

DELL™ TILBUD

Dell™ Laser Printer 1700
Pack up your monochrome printer in person's trunk samt
med en arbetspapper 1700, leveras med 10/100BaseT
Ethernet.

**ADLUS MOBILITET MED
DESIGN.**

**technology med Intel®
5150MHz iMB 1.2**

XP Home Edition
-SDRAM, 333 MHz
7078x7680

11,117,-
10,745

graphics
10/700 NIC

1,659,-
On two up (incl.)
Front-loading 35" / 1000 / 1000

2,181,-
1000 / 1000 / 1000

10.743,-
inkl. mwst. zzgl. Fracht
E-Mail: info@wps-1000.de

Online Learning	2,750
Logix	510
Small Business	2,474
	1,115

3 16 22 82

eriksson" og bagved: "Læsningen er rigtig okk, men lidt, hvad en gælder bare for bærbar og ved en 30 minutters pause (10 min) mellem de to kompatible med visse aldersrelaterede afslutninger. Til disse kan ikke kombineres med andre

[illegible]

politikk

► politikk@aftenbladet.no

– Sola er mer sårbar for terror

– Avinor har ikke tatt nok hensyn til samfunnssikkerheten. Sola er altfor lett å ramme, sier Trond Helleland (H) og krever omkamp.

Jarle Natland | tekst

OSLO: Lederen av Stortingets justiskomite er både Buskerud-representant og Røyken-tilhenger. Han trykker nå på av alle krefter for å få partifeller i regjeringen og Avinors styre til å utsette og helst forpurre beslutningen om å legge ett av Norges to gjenværende kontrolltårn til Sola.

– Avinor legger i hovedsak all vekt på økonomi og flysikkerhet. Tanken på samfunnssikkerhet og risikoen for terrorisme kommer langt ned på lista, sier Helleland til Aftenbladet.

Sikkerhet i fjell

Helleland viser til at det nedleggingstruede Røyken-anlegget delvis er bygd i fjell.

– Norge har brukt over en milliard kroner på et anlegg som er beskyttet av 100 meter stein. Skal vi nå kaste vrak på alt det, bare på grunn av noen få millioner kroner i sparte årlige leieutgifter? spør Helleland.

Helleland ber derfor Avinor-styret om å utsette beslutningen om å velge mellom Røyken eller Sola, i påvente av at regjeringen vurderer å nedsette et nytt offentlig utvalg som skal se på sikkerheten knyttet til nøkkelposisjoner i offentlig infrastruktur.

– Stortinget har gitt klare føringer i sin behandling av meldingen om samfunnssikkerhet for et par år siden. Avinors opptreden er helt i strid med våre signaler. Stortinget må heller vurdere å tillføre eks-

KAOS: Flytrafikken i Norge ble rammet av kaos da flygelederne på Røyken sykemeldte seg. (Foto: Kristian Jacobsen)

tra penger for å ha kontrolltårn som er sikret mot angrep, mener Helleland.

Støtte i Ap

Buskerud-representant og Ap-politiker i samferdselskomiteen, Sigrun Eng, gir Helleland sin fulle støtte.

– Vi bør absolutt utsette saken i påvente av å få en full vurdering av de sikkerhetsmessige sidene her. Jeg har ingen kanaler inn i regjeringen, men jeg stoler på at

Helleland trykker på der han kan, sier Eng.

Leder av Avinor-styret er Anders Talleraas, mangeårig Høyre-representant på Stortinget.

Eng understreker samtidig at hun er svært betenkt over hvordan luftfartsdirektør Randi Flesland håndterer omstillingsprosessen.

– Hun opptrer klønete og viser svært dårlige antenner for alt samarbeid mot de ansatte, sier Eng. Samferdselspolitisk talskvinne i

Arbeiderpartiet, Oddbjørg A. Starrfelt, avviser kontant protestene fra Helleland og sin egen partifelle Eng.

– Beslutningen om to kontrolltårn ble tatt allerede i fjor høst. Trondheim protesterte kraftig da Bodø fikk ansvaret i nord for få uker siden, men uten at det ble iverksatt noen utsettelse av den grunn.

Et utsettelsesforslag nå virker mer enn underlig og smaker av at ønsket er å forpurre hele flyttingen. Men jeg er sikker på at Av-

inor-styret ikke bøyer av nå, sier Starrfelt.

Starrfelt er overbevist om at flygeledernes aksjon denne uka bare har styrket Solas sak. Hun beklager Hellelands initiativ, men tror det vil falle dødt til grunnen.

– Stortingsflertallet, regjeringspartiene og Frp, har vedtatt at dette skal være Avinors sak som selvstendig statlig selskap. Vi på Stortinget har ingenting med å blande oss borti dette nå. Lokaliseringskampene har vært mange

Gabrielsen innfører nulltoleranse for brudd på anbudsreglene

OSLO: Helse- og omsorgsminister Ansgar Gabrielsen (H) har fått nok, og truer med å sparke direktører og styremedlemmer i helseforetak som bryter anbudsreglene. Gabrielsen har innkalt de administrative direktørene i de regionale helseforetakene på teppet 5. oktober.

Da vil han gi klar beskjed om at regelverket for anbud skal følges.

– Jeg innfører nulltoleranse for brudd på anbudsreglene etter 5. oktober. Brudd på reglene etter dette vil få konsekvenser. Jeg har fått nok, sier Gabrielsen til Aftenposten. (NTB)

ERLEND JORDAL: Gjenvälgt som leder av Rogaland Unge Høyre.

To Sola-ungdommer leder Unge Høyre

SOLA: 25 år gamle Erlend Jordal ble gjenvälgt som leder, og 21 år gamle Ole Ueland fra Sola ble valgt som 1. viseformann på årsmøtet i Rogaland Unge Høyre.

Jordal har vært leder det siste året. Han sitter i kommunestyret i Sola og jobber i sentraladministrasjonen ved Høgskolen i Stavanger.

Ole Ueland har vært leder i Sola Høyre og er med i kommunestyret i Sola. Han er sønnesønn til Ole Gabriel Ueland, tidligere stortingsrepresentant for Senterpartiet i mange år. Den unge Ueland studerer til daglig hotell-ledelse ved høgskolen i Stavanger.

17 år gamle Kenneth Austrått fra Sandnes ble valgt til 2. viseformann. Han går andre året på Forus videregående skole, er politisk nestleder i Sandnes Unge Høyre og aktiv i Europeisk Ungdom.

De andre som ble valgt inn i arbeidsutvalget, er Tone Irèn Anvedsen (23) fra Haugesund, Thomas Middelthun (21) fra Randaberg, Leif-Inge Westbø (21) fra Stavanger og Frode Honve (23) fra Strand.

Årsmøtet vedtok blant annet en resolusjon som krever at det må bygges flere studentboliger på Ullandhaug. UH mener 20 prosents boligdekning for studenter bør oppnås ved studiestart år 2009.

margunn.ueland@aftenbladet.no

■ **TANNLEGEMANGEL:** Det er store rekrutteringsproblemer til tannlegestillinger i offentlig sektor. I enkelte fylker står opptil 30 prosent av stillingene ledige. Nå legges det fram en tiltaksplan for å rekruttere flere til offentlig tannhelsearbeid. Tiltakene skal iverksettes over en periode fram mot 2010. (NTB)

– Virker som et usaklig angrep på HiS-ledelsen

I beste fall forstår Forskerforbundets leder ved HiS ikke hva som står om nyskaping i strategidokumentet for det nye universitetet, mener professor Erling Roland ved Senter for atferdsforskning.

Torgeir Vølstad | tekst

■ **SAKEN**
Roar Hjulstad, leder av Forskerforbundet ved Høgskolen i Stavanger, hevder at utkastet til strategiplan for Universitetet i Stavanger er full av floskler og selvølgeligheter, og at ansatte ved HiS er redde for å være kritisk til ledelsen.

NYSKAPNING: Erling Roland.

– Det er ikke riktig at det ikke ligger til rette for åpenhet i behandlingen av strategidokumentet som nå er på intern høring. Enkeltpersoner, fagmiljøer, institutter og fakulteter har fri adgang til å komme med innspill og kritikk. Mitt kjennskap til miljøet på Ullandhaug tilsier at det ikke kan være rett at frustrasjon er blitt til apati. Hjulstad kan umulig snakke på vegne av medlemmene sine, brenner den ellers lavmælte og sindige senterlederen løs.

– Feilaktig beskrivelse

Erling Roland sier også at en «slik destruktiv kritikk» som Hjulstad framfører, ikke bør være en akademiker verdig.

Jeg har i mange år hatt nærkontakt med makten i samfunnet, med eliten, og med HiS-ledelsen, og jeg har utelukkende opplevd at en kan være kritisk når kritikken framføres konstruktivt. Hvis en ikke kan være uavhengig og kritisk, vil en forsker etter hvert miste troverdighet. Og jeg har aldri opplevd at noen blir straffet for å være kritisk, slik Hjulstad hevder, sier Roland.

Han undrer på om utspillet fra forskernes fagforeningsleder er en omkamp i forhold til den vedtatte organiseringen ved Høgskolen, der lederne har fått mer myndighet på bekostning av den enkelte forsker – som noen kan oppfatte som et brudd med prinsippet om den frie forskerrollen. I så fall er det usaklig og nytteløst

å komme med det nå, mener Roland.

Nyskaping i praksis
Og for å komme konstruktiv videre i arbeidet med strategiplanen, mener han det er nødvendig å fylle begrepet nyskaping med innhold. Der tar han gjerne utgangspunkt i virksomheten ved Senter for atferdsforskning.

– Nyskaping krever aktive relasjoner mellom forskningen og verden rundt oss i stort omfang. Det er nøkkelen til både nyskaping og egen faglig utvikling. Nærhet til praksisfeltet er det drivende element ved SAF. Gjennom konkret samarbeid med skoler og barnehager, samt myndighetene på ulike nivåer, samler vi erfaring og kunnskap. Disse relasjonene genererer kunnskap og utvikling – og er nyskapinge. Praktisk erfaring driver fram abstraheringen av relevant stoff, altså forskningen.

– Tror du at skepsisen mot å knytte begrepet nyskaping til identiteten til det nye universitetet bunner i en frykt for

at det nå bare er teknologi og økonomi som skal gjelde?

– Jeg tror det. Svaret er at en må se det annerledes. Her taler vi om å arbeide for forbedring langs hele samfunns-skalaen, også innen de humanistiske fagene. Vårt arbeid med mobbing er et godt eksempel på at dette nytter. Tett samarbeid med skoler og myndigheter har resultert i at 15.000 skoleelever har fått en radikalt endret hverdag, og der har vår forskning spilt en viktig rolle. Hadde vi isolert oss og bare forsket for oss selv, ville resultatet ikke ha blitt en slik nyskaping. Nei, relasjoner utad og integrering av forskning og undervisning i samfunnsutviklingen på bred front er svaret. Det gir ikke forandring for forandringens skyld, men forbedring. Og dette er jo nettopp nyskaping! oppsummerer senter- og forskningslederen ved SAF.

– Og vi er også et eksempel på at utadvendte, relevant samhandling med livet rundt oss styrker forskningen. I antall vitenskapelige publikasjoner ligger vi dobbelt så høyt som snittet for universitetene, legger han til.

Ord og uttrykk

Men Roland medgir at deler av formen ved HiS-ledelsens forslag til strategiplan kunne vært bedre. – Det brukes en del ord og uttrykk som ellers gjerne assosieres med markedstenkning. Språket kunne nok vært pusset på. For jo enklere språk, jo bedre kommunikasjon, sier professor Erling Roland.

torgeir.volstad@aftenbladet.no

– Ingen uro ved HiS

ULLANDHAUG: Bjørn Kvalsvik Nicolaysen, professor i leseforskning og prodekan for forskning ved Det humanistiske fakultet ved HiS, mener det er feil at det er stor uro rundt strategiplanen som nå er til høring ved Høgskolen.

– Det er riktig at noen har reagert på formen, også når det gjelder begrepet «Nyskappingsuniversitetet». Men høringsprosessen går sin gang, og jeg kjenner meg ikke igjen i at det skal være stor uro her, sier Nicolaysen.

Han synes ikke at en skal

gjøre som lederne av Forskerforbundet ved HiS, Roar Hjulstad, legger opp til, nemlig å ta opp igjen gamle kriger. Da sikter han blant annet til den for lengst vedtatte organisasjonsmodellen, der lederne har fått større makt.

– Forskerforbundet bør heller se framover. Vi har store oppgaver foran oss. Jeg er lei av folk som sier hva de ikke vil. Nå trenger vi folk som vil bidra videre. Og det er nettopp åpen debatt HiS-ledelsen har invitert alle til, sier Nicolaysen.

Enslige flyktninger får husrom

OSLO: 900 enslige flyktninger som har fått opphold i Norge skal innen 15. november også få bolig i norske kommuner. Utlendingsdirektoratet (UDI), Husbanken og Kommunenes Sentralforbund (KS) går nå sammen om en aksjon for raskere bosetting av enslige flyktninger. Målet er å bosette over 900 enslige flyktninger. (NTB)

ORIS
Swiss Made Watch
Since 1904

ORIS TT1 DER
MEISTERTAUCHER. ET
FLOTT DYKKERUR MED
AUTOMATISK URVERK.
VANNTETT TIL 1000 M.
VEIL. PRIS KR. 13.900,-

GULLEGGET
• TORGERRASSEN •

Kommando-skifte på Jåttå

NY SJEF: I dag tiltrer Tomas Colin Archer, til venstre, tidligere generalinspektør i Luftforsvaret, som ny leder av Fellesoperativt hovedkvarter på Jåttå i Stavanger. Han ble hilst velkommen av forsvarssjef Sigurd Frisvold, avtroppende Jåttåsjef Thorstein Skiaker og admiral Mark Stanhope. Skiaker har ledet både Nato-delen og den nasjonale delen av Jåttå i fem år. Han har nå valgt å gå av med pensjon. (Foto: Fredrik Refvem)

Messetilbud til de 10 første kundene

Dux 1001 90x200x2
+ Duxiesta overmadrass 180x200

kr 16 500,-

Ved kjøp av en Dux madrass får du en overmadrass på kjøpet. Spar opp til kr 11 800,-.

DUXIANA®
ADVANCED TECHNOLOGY IN SLEEPING
Spesialbutikk for DUX madrasser

Hospitalgata 6, Stavanger. Tlf. 51 89 10 70

duxiana.no

DUX®

Besøk vår stand på Bolig Forum fredag, lørdag og søndag

Tilbudene gjelder og i vår butikk i sentrum

ÅPENT:
Mandag-fredag 10–17
Torsdag 10–19
Lørdag 10–16

Portrettet

Flygeleder-bråket tar ikke knekken på

Staheten holde

GARDERMOEN (VG) Avinordirektøren er i motvind. Bokstavelig talt.

På en gresskledd midtrabatt balanserer Randi Flesland i marineblå pumps. Hælene synker ned i jorden. Hårstrå løsner fra den myk-streng oppsatsen. Det er kaldt. Og det blåser. Rett i fleisen på Flesland. Den korrekte draktjakken flagrer.

– Nå kommer det nok et fly snart, sier hun, henvendt til fotografen.

– Nå har de lovet at de skal jobbe. Så flyet, det vil komme.

«De» er flygelederne i Røyken. Yrkesgruppen som i noen dager stoppet Norge. Som sa seg mentalt uskikket til å jobbe da de fikk beskjed om at arbeidsplassen deres skulle flyttes til Sola. Yrkesgruppen som ønsker Fleslands hode på et fat.

Vi håndhilser, en time tidligere, på hennes hjørnekontor i Oslo sentrum. Hun smiler, med sterkt sminkede lepper.

– Gleder meg, sier hun. Mildt og overbevisende.

Flesland ser uforskammet opplagt ut. Mer på tross av enn på grunn av mye foundation og sterk rouge. TV-sminke fra «God Morgen, Norge». Da jeg spør hvordan hun har det, sier hun at hun er veldig fortvilet på vegne av de uskyldige flypassasjerene. Selv har hun det greit.

– Jeg vet at dette er riktig avgjørelse. Det gjør meg rolig.

Hun hadde på ingen som helst måte forutsett at reaksjonen skulle være så sterk, fra så mange av flygelederne.

– Så dette får vi ta med oss. Som en erfaring.

– De tillitsvalgte hevder at du personifiserer den dårlige ledelsen av Avinor.

– Omstillingen har nærmest fått navnet «Randi». Og omstillingen vil man bli kvitt. Så jeg tar det nok ikke helt personlig.

Avinor skal sparke 600 ansatte innen 2006. «Take-off 05» kalles prosessen på Avinor-språk. Og «Take-off 05» i egen, høye person er altså Randi Flesland.

– Er jobben verdt det?

– Jeg har aldri stilt meg spørsmålet om jeg ikke skulle være med videre. Når det er sagt – i slike situasjoner som dette er det tyngre å holde motivasjonen oppe. Noen ganger tror jeg det bare er min stahet som holder meg gående.

Randi Flesland om:

- Mistilliten fra de ansatte
- Den påståtte arrogansen
- Ansvaret etter Åsta-ulykken
- Kjæresten, Osmund Ueland

Alt for Avinor: Flesland innrømmer at hun er jobben sin. At hun er arbeidsnarkoman. Det skulle da også bare mangle, med det navnet. Men hun har da et liv uten vinger.

– Man må ha en naturlig balanse mellom jobb og privatliv.

– Har du det?

– Nå er den nok langt fra naturlig. Men på lang sikt må man da klare det.

Flesland drar helst på hytta for å avreagere. På sofaen ligger hun aldri. Det hender hun sitter i en stol for å se nyhetene. Hun er rastløs og har kjøpt 50 bøker i det siste, som hun har tenkt å lese. Bare hun får satt seg ned.

Hjemme subber ellers alltid korrekte Flesland rundt i fint driv, slår ut håret og skulker glatt unna dyre kremer og sminke.

– Og så har jeg det målet med å trene litt mer, da, sier hun. De eneste bevegelsene i forhold til trenings-senteret Elixia, er de på kontoen hennes.

Ellers er det mye turbulens i tilværelsen.

– Du blir jo lei deg, sier Flesland.

Hun trekker pusten. Behersket, riktignok.

– Da dette brevet kom, sier hun, med merkbart trykk på «brevet».

– Da blir du såret og ganske sinna.

Brevet ble sendt til styret i Avinor i sommer. Et internnotat hvor de ansatte sier at de er uten tillit til og respekt for sjefen. Syv fagforeningsleders signatur representerte over 2200 av de 2700 ansatte i Avinor.

– Det føltes utrolig urettferdig. Jeg er jo satt til å gjennomføre styrets vedtak. Og styret har jo igjen fått sine føringer fra eier. Dette skal gjennomføres, uansett, påpeker Flesland. Hun glatter på skjortet.

– Omstillingen vil ikke forsvinne hvis jeg forsvinner. Men det er kanskje det de tror. Flesland ler en kort latter.

Hun ler heller enn å være sint, påstår hun. Kopper og kar kastes ikke i det fleslandske hjem. Til nød smeller en dør.

KJÆRESTER: I NSB satt de sammen på toppen. Hun var viseadministrerende direktør, han administrerende direktør. I dag er Randi Flesland og Osmund Ueland et par. Bildet er tatt i 1998.

Foto: SCANPIX

– Man må reagere slik at man ikke gjør situasjonen verre. Det hjelper ikke å sette seg ned og gråte. Man må heller komme i gang. Det er mye smerte rundt nedbemanningen. Jeg tar det innover meg, men det kjentes verre den dagen vi tok avgjørelsen om at det måtte bli slik.

«Intern kartlegging». Det er det som foregår i Avinor for tiden. Verneombudets største bekymring er de store samarbeidsproblemene mellom arbeidstagerorganisasjonene og ledelsen. De ansatte stoler ikke på ledelsen. Mistrivsel er et stikkord.

Flesland mener at de tillitsvalgte trekker seg unna. At de nekter å innse at ikke alt kan forbli som det alltid har vært. Det som bekymrer henne mest nå, er mangelen på uformelle prosesser.

– Det er jo et ekteskap uten skilsmisse. Så dette må vi bare komme oss igjennom.

– Tror du kartleggingen vil føre til din avgang?

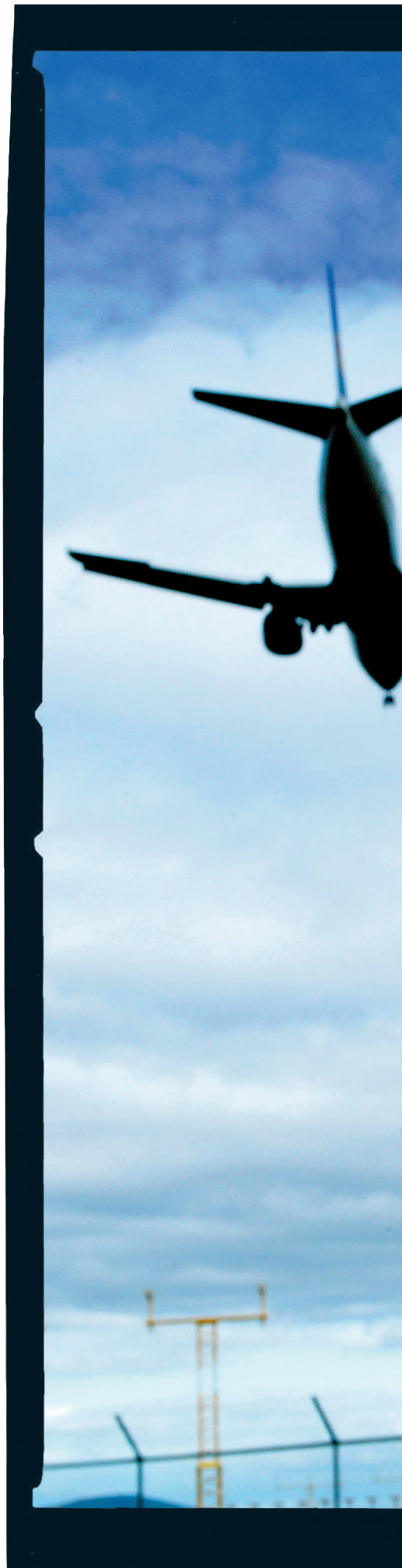
– Nei. Det tror jeg ikke. Dette er en vurdering av samarbeidsforholdene.

– De tillitsvalgte kaller det en evaluering av deg.

– Ja. Jeg vet de liker å si det. Men det er like mye en vurdering av dem. Det handler ikke om hvem som har rett og feil. Men om å finne en løsning.

Løsningen for Flesland selv har aldri vært å gå. Hun liker å kjempe. Søker utfordringer. Og styret gir sin fulle støtte til henne, sier hun.

– Har du størsteparten av dine ansatte bak deg?

STERK VIND PÅ FLESLAND: lens, mener hun.

– Det vet jeg ikke.

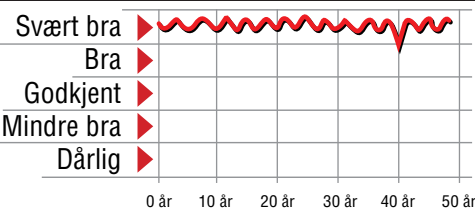
– Likevel vil du bli?

– Man må se fremover, sier Flesland bestemt.

– Jeg får mange positive tilbakemeldinger fra enkeltmennesker. De sentrale tillitsvalgte er nok ikke så entydige i sin mening som de fremstår.

Direktøren venter ivrig, med et

livet til nå

– Jeg vokste opp på Frogner. Barndommen var fin. Jeg har det egentlig alltid bra. Akkurat ved skilsmis- sen og Åsta-ulykken var det ikke så morsomt. Livet går jo litt opp og ned. Jeg krøller livskurven litt, jeg.

Avinor-direktør Randi Flesland.

r meg gående...

Randi Runa Svenkerud Flesland (48)

- Administrerende direktør i Avinor, tidligere Luftfartsverket.
- Siviløkonom med 17 års ansettelse i NSB.
- Kjæreste med tidligere NSB-sjef Osmund Ueland. Har to barn på 17 og 24 år fra tidligere ekteskap.
- Ga mandag denne uken flygelederne i Røyken beskjed om at kontrollsentralen skal flyttes til Sola om fire år. Dermed la flygelederne ned arbeidet og lammet flytrafikken i noen døgn.

vel feste lit til det de tillitsvalgte sier. De skal jo også gjenvelges.

Flesland har vært i storm før, hun. Med 17 års fartstid i NSB ville noe annet være umulig.

4. januar 2000 kolliderte to tog ved Åsta. 19 personer omkom, og visekonsernsjef Flesland ble hovedansvarlig for oppfølging av pårørende.

– Det var personlig krevende. Noen tok ut aggresjonen på meg. Og det skjønner jeg jo. Det er slik at man vokser mest på vonde ting. Derfor kom jeg nok styrket ut på den andre siden.

Flere NSB-skandaler endte med at styret kastet konsernsjef Osmund Ueland. I fire døgn satt Flesland på toppen mot sin vilje, før en ny konsernsjef tok over. Flesland gikk, med håret høyt hevet og ingen tillit til NSBs styre.

I dag er Ueland kjæresten hennes. Det er ganske nytt. Nytt nok til at det får Flesland til å smile som en fjortis, gammelt nok til at hun kan omtale ham som en partner.

– Det hjelper å ha en partner som vet hva det krever å være leder, sier hun formelt. Men smelter litt:

– Vi har det veldig bra. Det er kjempekoselig.

Noen brudekjole er det derimot ikke snakk om. Flesland har vært gift før. I 20 år.

– Og det hadde en viss utgang, sier hun tørt.

Når det blåser som verst rundt Fleslands ører, blir Ueland mest en helgekjæreste. Det blir mange sene kvelder på jobb. Og det er da korrektheten selv synder.

– Sjokolade, sier hun. Litt sjenert.

– Du ser jo det. Jeg er for glad i usunne ting.

– Fortjener man ikke en sjokolade når man er sliten og overarbeidet, da?

– Jeg vet ikke om jeg fortjener det, fniser Flesland.

– Men noen ganger så ... gjør jeg det likevel!

– Tror du de hovedtillitsvalgte synes du fortjener en sjokolade nå?

– Nei. Det tror jeg absolutt ikke.

Kari Spets

FOTO
Tom Egil Jensen

Avinors administrerende direktør Randi Flesland (48) befinner seg ofte i stormens sentrum. Som leder må man finne seg i turbu-

mildt smil og et åpent blikk, på neste spørsmål. En mester i samtalekunst, sies det.

De bringebærfargede leppene elsker å forme det magiske ordet. «Avinor». Flesland skal ha for at hun benytter anledningen til å snakke om hvor mye de har fått til. Om hvor fantastisk ting vil bli. Og om alle konfliktene og misforståelsene.

Arrogant, smeller det fra golv. Ovenfra og ned. Lite inkluderende. Aldri reverserende.

– Det er min jobb å overbringe vonde beskjeder. Vi har kanskje ikke alltid vært gode nok til å forklare, sier Flesland til dette. Og innrømmer at hun ser liten grunn til å endre på noe som hun har bestemt seg for at er riktig.

– Men jeg diskuterer gjerne. Hun tenker. Skjønner ikke helt. Hennes nærmeste sier jo at hun er sånn en varmhjertet person.

– Arrogant, altså? Blir vi ikke gjerne oppfattet slik, vi damer fra Oslo vest? Jeg trives godt på golv, jeg. Det beste jeg vet, er å reise rundt og treffe mine ansatte, helt uformelt. Men de som ikke kjenner meg, kan

Et Avinor på feilspor

Avinor, inntil 1. januar 2003 det statlige forvaltningsorgan Luftfartsverket, understreker på sin nettside at visjonen for statsaksjeselskapet er å være «ledende innen sikkerhet og punktlighet i europeisk luftfart». Deretter fortsetter selskapet med å fremheve at «sikkerhet har høyeste prioritet i Avinor, og selskapet er ansvarlig for å opprettholde riktig sikkerhetsnivå på alle de 45 flyplassene (som selskapet driver)». Både visjonen og utdypingen av den virker både betryggende og betryggende riktig.

Men på grunn av de mange problemer og konflikter i Avinor som den siste tiden har ført til stans i luftfarten, trusler om arbeidsrettssaker og erstatningssaker, kan vi ikke fri oss for at noe kan være galt, både med ledelsen i og konstruksjonen av selskapet. Da vedtaket om å omgjøre Luftfartsverket ble fattet, tok ikke beslutningstagerne inn over seg at selskapets formål, og de midler som må til for å oppnå formålet, kan være innbyrdes motsridende.

Hvem kan sette en prislapp på flysikkerhet, og tjener flysikkerheten på at denne oppgaven skal fylles av et selskap som også er opptatt med å drive flyplasser, parkering utenfor flyplassene og tjene penger på salg av kaffe og kaker, kosmetikk og konjakk i terminalenes butikker? Avinor oppgir at selskapet er selvfinansierende og at en tredjedel av inntektene kommer fra kommersielle aktiviteter på flyplassene. Med andre ord: hvis det selges mindre taxfree varer, må Avinor finne inndekning for svikt i inntektene på andre måter.

Dette er en meget uheldig sammenblanding. Flysikkerhet er et felles samfunnsanliggende som er for viktig til å delfinansieres av parkering eller butikksalg på flyplassene. Flysikkerheten burde vært gjort helt uavhengig av avgifter eller andre inntekter selskapet måtte ha. Dette er det i første rekke politikernes ansvar å rette på, og vi håper virkelig at de mange problemer luftfarten har hatt den senere tid, får både storting og regjering til å se på konstruksjonen av Avinor på nytt.

Den nye ledelsen i Avinor har tatt en rekke grep for å effektivisere og minske organisasjonen. Økonomiske hensyn er hovedgrunnen til at kontrollsentralen i Røyken er vedtatt nedlagt. Direktør Randi Flesland forsvaret det i et innlegg i Aftenposten 2. oktober med at det ikke er skattebetalernes penger som brukes til drift, og at anlegget er avleggs. Nå er dette en sannhet med visse modifikasjoner – sentralen i Røyken var en storinvestering fra samfunnets side, og den har spesifikasjoner som fortsatt er viktige. Flesland hevder at fjellanlegget både er for stort og ikke ville blitt planlagt slik nå fordi «det ble bygd under den kalde krigen da trusselbildet var helt annerledes enn i dag». Punkt én: da anlegget ble tatt i bruk i 1996, hadde den kalde krigen vært over i minst fem år. Punkt to: nye trusler, som terrorisme, gjør kanskje anlegget bedre, ikke mindre egnet i en ny tid. Punkt tre: De mange motsetninger mellom ledelse og ansatte i Avinor er ikke av det gode. Vi følger oss ennå ikke helt sikre på Avinor.

Farlig ærlig

I går møttes den israelske nasjonalforsamlingen Knesset til det som kan bli en urolig vintersesjon. Ikke minst fordi de mest ekstreme religiøse nasjonalistpartiene vil gjøre alt for å bekjempe statsminister Ariel Sharons plan for tilbaketrekning fra Gaza.

Det viser hvor godt ekstremismens fotfeste er i deler av Israels politiske miljø. Likevel er det liten grunn til å tvile på at et klart flertall av israelerne støtter Sharon-planen. Den burde være et lyspunkt, men vi tviler likevel på at den er det. En rekke ganger har vi hevdet at det som nå skjer, har til hensikt å hindre opprettelsen av en levedyktig palestinsk stat. Systematisk undergraver Sharon-regjeringen alle konstruktive forsøk som går i en slik retning. Samtidig etableres det stadig nye «fakta på bakken» som gjør en ny statsdannelse til en illusjon.

Nå bekreftes denne analysen av Dov Weisglass, en av Ariel Sharons nærmeste medarbeidere: «Israels ensidige plan om å trekke seg ut av Gazastripen vil på lang sikt forhindre en egen palestinsk stat. Dette vil skje med Washingtons velsignelse,» sier han i et intervju.

Dessverre har Weisglass rett. Også fordi verdenssamfunnet, med USA i spissen, gjennom passivitet aksepterer at det blir slik. Protestene er så puslete at Sharon med rette oppfatter dem som en invitasjon til å bli overhørt. Dette betyr at uretten mot palestinerne sementeres på ubestemt tid. Det betyr også en tilsidesettelse av både FN-resolusjoner og Veikartet for fred. Og det betyr at grunnlaget legges for en farligere verden de kommende tiår.

ARENA

I dag innleder LO også formelt den lenge varslede lange valgkampen til støtte for en ny regjering. Mye er forutsigbart med kampanjen, men det blir spennende hvilke krav LO-medlemmene stiller til en flertallsregjering.

På alternativets side

KOMMENTAR
havarid.narum@aftenposten.no

Du bestemmer – LO på din side er slagordet for aksjonen til landets største arbeidstagerorganisasjon som starter i dag. Aksjonen skal pågå i syv måneder, frem til LO-kongressen i mai neste år. Men mye er bestemt før LOs 850 000 medlemmer får muligheten til å påvirke prosessen. Den viktigste avgjørelsen som forlengst er tatt, er at LO skal legge hele sin økonomiske og politiske tyngde inn i arbeidet for å få erstattet regjeringen Bondevik med en flertallsregjering av Arbeiderpartiet, SV og eventuelt Senterpartiet med Jens Stoltenberg som statsminister.

Selv om et betydelig mindretall av LO-medlemmene ikke sogner til noen av de tre partiene som nå bygger opp et regjeringsalternativ, er det vanskelig å hevde at ledelsen så langt har overkjørt medlemmene.

LO-leder Gerd-Liv Valla har sine ord i behold når hun sier til Klassekampen at det ikke kan være «egnet til å overraske noen at jeg og LO-ledelsen ikke finner en høyredominert regjering som det beste alternativet.»

Realiteten er at medlemmene inviteres til å engasjere seg i hvilke krav LO skal stille til den regjering en samlet LO-ledelse har bestemt at landet bør ha. Dette kan være spennende nok. Leder i Norsk Transportarbeiderforbund Per Østvold sa i et intervju med NTB i helgen at «LO vil stille sine politiske krav uavhengig av hva som passer de tre partiene vi ønsker å samarbeide med.»

Ikke overraskende understreket Østvold, som også er medlem av SVs sentralstyre, at enkelte krav kan bli problematiske for Arbeiderpartiet. Han gikk ikke i detalj om hvilke krav det vil dreie seg om. Men det kan for eksempel være hvilken pensjonspolitik

LO-medlemmene krever at en ny regjering skal føre, og hvor enkelt det blir for å imøtekomme kravene.

Østvolds hovedpoeng var imidlertid et annet – å understreke at aksjonen sett med hans øyne er noe mer enn det tradisjonelle samarbeidet mellom Ap. og LO. Nå dreier det seg om å fremstille LO som en fadder for et bredere alternativ.

Dette er en tilnærming som også Ap.-medlem Gerd-Liv Valla i utgangspunktet må godta. Nå får hun god bruk for at hun som første LO-leder sa nei takk til å sitte i Ap.s sentralstyre. Det gir henne, i det minste formelt, større troverdighet, når hun de kommende måneder skal lede en aksjon som tar sikte på å bevare, og helst videreutvikle, den samlede front LO-forbundene har bygget opp med sikte på valgkampen. At kampen ikke lenger primært står om å sikre Ap. regjeringsmakt, men å få til en bredere koalisjon på venstresiden i norsk politikk, har gjort det mulig å samle fagbevegelsen. Eller for å si det med Per Østvold: «Det gjorde det mulig for venstresida i LO, slike personer som meg, å gå inn i denne kampanjen.»

Tryggere velferd og mindre privatisering blir retoriske og politiske høydepunkter i LOs kampanje. Dette vil nok virke mobiliserende på mange av medlemmene, men ikke på alle.

En undersøkelse Opinion har gjort for LO, gjengitt i Klassekampen i går, viser at mindretallet som foretrekker å få overført penger fra det offentlige for å bruke på egen velferd, fremfor at stat og kommune betaler velferdstjenestene, er større i LO enn i befolkningen som helhet. Andelen som foretrekker dette alternativet, som er stikk i strid med LO-ledelsens linje, er også betydelig større i LO enn i YS og Utdanningsgruppens Hovedorganisasjon (UHO). Bak disse tallene skjuler det seg at et betydelig mindretall av LOs medlemmer, spesielt i privat sektor, er fremskrittspartivelgere. Frp.s velgere er den eneste gruppen i undersøkelsen der flest spurte foretrekker å få overført penger til å kjøpe velferdstjenester.

Mobilisering til kamp. I dag besøker LO-leder Gerd-Liv Valla og mange andre faglig tillitsvalgte en rekke arbeidsplasser for å innlede LOs lange valgkamp.

FOTO: GORM KALLESTAD, SCANPIX

Frp. har oppfordret sine medlemmer i LO til å engasjere seg aktivt i kampanjen som innledes i dag. Et av spenningsmomentene de nærmeste månedene blir i hvilken grad det kommer til å skje, og hvilket gjennomslag Frp.-erne i så fall får. Valla understreker at samtlige medlemmer i LO, uavhengig av partitilhørighet, skal kunne delta i den debatten LO-ledelsen nå inviterer til. Det skulle bare mangle. Men det avgjørende spørsmålet blir om de som ikke primært ønsker regjeringsskifte, men at LO lytter mer til medlemmer som har andre politiske prioriteringer enn ledelsen, har muligheter til å vinne frem.

For det er ingen tvil om at LO-kampanjen inneholder to budskap som endel medlemmer vil finne uforenlige. På den ene siden oppfordres alle til å engasjere seg, på den andre side er regjeringsskifte det viktigste målet.

Dilemmaet blir ikke enklere av

at LO spiller en avgjørende rolle som økonomisk støttespiller og politisk pådriver for venstresidens regjeringalternativ. LOs ledelse har vært minst like aktiv som Ap.s, SVs og Sp.s ledende politikere når det gjelder å fremstille Regjeringen som den mest høyredominerte i manns minne, og mange i LO har arbeidet aktivt, og med en viss suksess, for å bygge bro over de politiske motsetningene mellom Ap. og SV.

Den mektige arbeidstagerorganisasjonen forventer takk for innsatsen. Når Valla sier «målet er en regjering og et stortingsflertall som er med oss og ikke mot oss», peker hun ikke bare på kritikken av Høyre som er et viktig lim i den felles kampen LO og partiene på venstresiden kommer til å føre frem til valgdagen 12. september neste år. Uttalelsen er like mye et varsel om den makt og innflytelse LO regner med å få etter å ha bidratt til en eventuell valgseier.

Norsk kulturell provinsialisme

Sjelden får man demonstrert norsk kulturell provinsialisme så sterkt som det skjedde i forbindelse med den overraskende tildelingen av Nobels litteraturpris til den østerrikske forfatterinnen Elfriede Jelinek. Det begynte straks nyheten fra Stockholm ble kjent.

Oppringninger jeg fikk fra forskjellige redaksjoner, viste at selv kulturjournalistene ikke hadde hørt om Elfriede Jelinek. I et direkte P2-program jeg senere på dagen var med i, opplevde man at flere av deltagerne uttalte seg suverent til tross for at de enten bare kjente hennes dramatik eller ikke hadde lest noe av henne i det hele tatt. I Dagsrevyen foretok programlederen med et overbærende smil overgangen til Sporten fra «en ukjent prisvinner».

Bredt nedslagsfelt

Neste dag leser jeg i Aftenposten at bokredaktør Terje Stemland, hvis litterære judisium ikke hadde hørt om Elfriede Jelinek, I et direkte P2-program jeg senere på dagen var med i, opplevde man at flere av deltagerne uttalte seg suverent til tross for at de enten bare kjente hennes dramatik eller ikke hadde lest noe av henne i det hele tatt. I Dagsrevyen foretok programlederen med et overbærende smil overgangen til Sporten fra «en ukjent prisvinner».

«Som om det skulle være noe argument mot en internasjonal litterær pristildeling»

Hva er realiteten i denne saken? Elfriede Jelinek er en meget betydelig østerriksk forfatter både som dramatiker, essayist, lyriker og prosaist. Hun har et bredt europeisk nedslagsfelt, i hele det tysktalende Europa (og det er mer enn Østerrike og Tyskland) og i mange andre kontinentaleuropeiske land. I Nederland er det knapt en eneste «bokelsker» eller teaterentusiast som ikke kjenner henne. At hun bare er oversatt med en liten sak til norsk, og at norske forståelsepære mener å kjenne henne etter å ha sett en spillefilm, forteller mer om Norge enn om Elfriede Jelinek.

Følger med i tiden

Over hele det kontinentale Europa, og slett ikke bare i det tyske språkrum, har reaksjonene vært nesten entydig positive. Selvsagt liker ikke østerrikske høyrepopulister med Jörg Haider i spissen at Jelinek fikk prisen. Hun har jo tatt det farlige Haider-fenomen på kornet i et av sine skuespill. Det er heller ikke overraskende at høyreekstremister og nynazister ser pristildelingen som enda en jødisk sammensvergelse.

Men litteraturforskere, anmeldere og kulturskribenter forøvrig er glade for pristildelingen. De ser den som et uttrykk for at Svenska Akademien følger med i tiden og ikke viker tilbake for en litterært høyverdig forfatter, selv om vedkommende er aldri så omstridt. At Svenska Akademien skulle være en «besynderlig utgruppe i forhold til det de store leerskerarer er opp-tatt av» (ifølge Stemland), er en påstand som det litterære Europa ville riste på hodet av.

Få leser tysk

Tysklands fremste litteraturkritiker Marcel Reich-Ranicki er en mann som ingen ville mistenke for å lefle med venstresiden eller falle for litterære stunts og døgnfluer. Han er meget begeistret for pristildelingen. Den kjente østerrikske forfatteren Peter Handke likeså. Den fremtredende berlinske teaterregissør Christoph Schlingensief sier at prisen er «høyst fortjent». Frank Baumbauer, som er intendant ved prestisjefylte Münchner Kammerspiele, berømmer Elfriede Jelinek både som dramatiker og romanforfatter.

Kan det være noen tvil om at det ikke er Svenska Akademien og litteraturinteresserte Europa, men norske kulturskribenter som er en «besynderlig utgruppe»? Kan forklaringen være så enkel at det er så altfor få som leser tysk?

Jahn Otto Johansen

SIGNERT

Forfatter og utenrikskommentator
jahn.otto.johansen@chello.no

